

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KARANLIK ÜÇLÜ
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, ÖFKE RUMİNASYONU, İNTİKAM
VE BENCİLLİK İLE SİBER ZORBALIK ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

MEHMET ŞİMŞEK

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**MERSİN
TEMMUZ-2023**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KARANLIK ÜÇLÜ
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, ÖFKE RUMİNASYONU, İNTİKAM
VE BENCİLLİK İLE SİBER ZORBALIK ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

**MEHMET ŞİMŞEK
ORCID ID:**

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHEBRLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**DANIŞMAN
PROF. DR. CEM ALİ GİZİR
ORCID ID:**

**MERSİN
TEMMUZ-2023**

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, ÖFKE RUMİNASYONU, İNTİKAM VE BENCİLLİK İLE SİBER ZORBALIK ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü (Makyavelizm, narsisizm ve psikopati) kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkileri ele alan yapısal modeli test etmektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu seçkisiz küme örnekleme yöntemi ile belirlenen ve Mersin Üniversitesine bağlı 6 fakülte bünyesindeki toplam 11 bölümde eğitim öğretime devam eden lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya 713'ü (%63) kadın ve 421'i (%37) erkek olmak üzere toplam 1134 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma verileri, 2021-2022 eğitim ve öğretim yılı Bahar döneminde elde edilmiştir. Veri toplama araçları olarak araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”nun yanı sıra “Karanlık Üçlü Ölçeği”, “İntikam Ölçeği” ve “Bencillik Ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca bu araştırma kapsamında “Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri” ile “Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği” Türkçeye uyarlanmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonrasında bu ölçeklerin “Siber Zorbalık Ölçeği” ve “Öfke Ruminasyonu Alt Ölçeği” araştırma kapsamında model testi için veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinden elde edilen verilerin analizinde ise yapısal eşitlik modeli için gerekli olan varsayımların ve değişkenler arasındaki ilişkilerin test edilmesi için SPSS, yapısal eşitlik modelinin test edilmesi için de AMOS programı kullanılmıştır. Test edilen modelde yol analizi sonucunda ulaşılan doğrudan ve dolaylı ilişkilerin anlamlı olup olmadığı yeniden örnekleme yöntemi olarak bilinen bootstrapping yöntemi aracılığıyla %95 güven aralığı içerisinde test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkileri ele alan model istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuş ve ilgili değişkenler arasında doğrudan ve dolaylı ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular ilgili kuramsal çerçeve ve araştırmalar ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Karanlık Üçlü, Öfke Ruminasyonu, İntikam, Bencillik, Siber Zorbalık, Üniversite Öğrencileri, Yapısal Eşitlik Modeli.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIPS BETWEEN DARK TRIAD PERSONALITY TRAITS, ANGER RUMINATION, REVENGE, SELFISHNESS AND CYBERBULLYING AMONG UNIVERSITY STUDENTS

The aim of this study is to test the structural model of the relationship between Dark Triad (Machiavellianism, narcissism and psychopathy) personality traits, anger rumination, revenge, selfishness, and cyberbullying among university students'. Relational survey model, one of the quantitative research methods, was used in the study. The study group of the research consists of undergraduate students who were determined by random cluster sampling method and who continue their education in 11 departments within 6 faculties of Mersin University. A total of 1134 university students, 713 (63%) female and 421 (37%) male, participated in the study. The research data were obtained in the Spring semester of the 2021-2022 academic year. In addition to the "Personal Information Form" prepared by the researcher, the "Dark Triad Scale", "Revenge Scale" and "Selfishness Scale" were used as data collection tools. In addition, "Cyberbullying Perpetration and Cyberbullying Victimization Scales" and "Sadness and Anger Rumination Inventory" were adapted into Turkish within the scope of this study. After the validity and reliability studies, the "Cyberbullying Perpetration Scale" and "Anger Rumination Scale" of these scales were used as data collection tools for the model test within the scope of the research. In the analysis of the data obtained from university students, SPSS program was used to test the assumptions required for the structural equation model and the relationships between variables, and AMOS program was used to test the structural equation model. In the tested model, the significance of the direct and indirect relationships obtained as a result of path analysis was tested within a 95% confidence interval through the bootstrapping method known as the resampling method. As a result of the analyses, the model addressing the relationships between university students' Dark Triad personality traits, anger rumination, revenge and selfishness levels and cyberbullying behaviors was found statistically significant and it was observed that there were direct and indirect relationships between the relevant variables. The findings obtained from the study were discussed in the light of the relevant theoretical framework and research.

Keywords: Dark Triad, Anger Rumination, Revenge, Selfishness, Cyberbullying, University Students, Structural Equation Modeling.

TEŞEKKÜR

Uzun soluklu doktora eğitim sürecim boyunca danışmanlığımı üstlenmesinin çok ötesinde, lisans ve lisansüstü eğitimlerim boyunca her zaman yol gösterip güvenen, akademik bir görüşün yanı sıra insani ve mesleki açıdan rol model olan, birlikte çalışmaktan gurur ve mutluluk duyduğum, sevgi ve saygımın daim olacağı kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Cem Ali GİZİR'e,

Yine lisans ve lisansüstü eğitimlerimin her aşamasında bilgilerini ve deneyimlerini hiçbir zaman esirgemeyen, mesleki gelişimim konusunda her daim yüreklendirip cesaretlendiren, aynı zamanda tez savunma jürimde yer alarak onure eden değerli hocalarım Prof. Dr. Binnaz KIRAN ve Doç. Dr. Zülal ERKAN'a,

Tez savunma jürimde yer almalarından büyük mutluluk duyduğum, geri bildirimleri ile tezime ve akademik gelişimime katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Meral ATICI ve Dr. Öğr. Üyesi Feyruz USLUOĞLU'na,

Bu süreçteki tüm sorunlarımı dert edinerek benimle birlikte stres yaşayan aynı zamanda başarılarımla gururlanan annem Fatma ŞİMŞEK ve babam Yakup ŞİMŞEK ile süreci uzak mesafeden yürütmemden dolayı en zorlandığım anlarımda yardımına yetişerek adeta sürecin birer parçaları olan kardeşlerim Ayşe, Hülya ve Şule ŞİMŞEK'e,

Doktora sürecinin en çok emek ve çaba isteyen tez aşamasının en yakın tanığı olan, bu uzun süreçteki kolaylaştırıcım, yoldaşım ve beni her zaman destekleyerek motivasyon kaynağım olan sevgili eşim Nimet AKBAŞ ŞİMŞEK'e,

Eğitim yaşamımın kritik dönemlerinden biri olan lise yıllarımda eğitimimin kesintisiz devam etmesinde emek vererek bu sürecin parçaları olan teyzem Ayşe ALTUN ve eşi Mustafa ALTUN ile kıymetli büyüklerim Ayşe ALTUN ve eşi H. Niyazi ALTUN'a,

Son olarak bana, fikirlerime ve yaptıklarına değer veren, her zaman yanımda olduklarını sözleriyle veya davranışlarıyla hissettiren, bu süreçte en zorlandığım anlarda bana kendimi hatırlatarak destek olan başta Veli ENGEL, D. Sinan GÖK ve Seyit ŞAHİN olmak üzere tüm dostlarıma

Sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı	6
1.3. Araştırma Problemi	10
1.4. Sayıtlar	10
1.5. Sınırlılıklar	10
1.6. Tanımlar	11
BÖLÜM2 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	12
2.1. Zorbalık	12
2.2. Siber Zorbalık	13
2.2.1. Zorbalık ile Siber Zorbalık Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar	15
2.2.2. Siber Zorbalık Türleri	17
2.2.3. Siber Zorbalığın Yaygınlığı	18
2.2.4. Siber Zorbalığın Nedenleri	20
2.2.5 Siber Zorbalığın Sonuçları	21
2.3. Siber Zorbalık ile İlgili Değişkenler	23
2.3.1. Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri	23
2.3.2. Öfke Ruminasyonu	27
2.3.3. İntikam	30
2.3.4. Bencillik	33
2.4. İlgili Araştırmalar	36
2.4.1. Siber Zorbalık ile İlgili Yapılan Çalışmalar	37
2.4.2. Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Çalışmalar	40
2.4.3. Öfke Ruminasyonu ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkileri Ele Alan Çalışmalar	43
2.4.4. İntikam ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkileri Ele Alan Çalışmalar	45
2.4.5. Bencillik ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Çalışmalar	48
BÖLÜM 3 YÖNTEM	50
3.1. Araştırmanın Modeli	50
3.2. Araştırma Grubu	50
3.3. Veri Toplama Araçları	52
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	52
3.3.2. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri	52
3.3.3. Karanlık Üçlü Ölçeği	60
3.3.4. Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği	61

3.3.5. İntikam Ölçeği	64
3.3.6. Bencillik Ölçeği	65
3.4. Veri Analizi	66
BÖLÜM 4 BULGULAR	68
4.1. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler	68
4.2. Ölçme Modeli Testine İlişkin Bulgular	69
4.3. Yapısal Modelin Testine İlişkin Bulgular	71
4.3.1. Yapısal Modeldeki Değişkenler Arasındaki Doğrudan İlişkiler	74
4.3.2. Yapısal Modeldeki Değişkenler Arasındaki Dolaylı İlişkiler	75
BÖLÜM 5 TARTIŞMA	77
5.1. Doğrudan İlişkilere Yönelik Tartışma	77
5.2. Dolaylı İlişkilere Yönelik Tartışma	84
5.3. Test Edilen İlk Model (Kavramsal Model) ve Son Modelin Karşılaştırılması	87
BÖLÜM 6 SONUÇ VE ÖNERİLER	89
6.1. Sonuç	89
6.2. Öneriler	90
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	90
6.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	93
KAYNAKLAR	96
EKLER	110

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1 <i>Araştırma grubunun bölüm, sınıf ve cinsiyete göre dağılımı</i>	51
Tablo 2 <i>Çalışma grubunun fakülte, sınıf ve cinsiyete göre dağılımı</i>	54
Tablo 3 <i>Siber Zorbalık Ölçeğinin DFA sonuçları</i>	56
Tablo 4 <i>Siber Zorbalık Ölçeği modeline ait uyum ölçütleri ve değerleri</i>	56
Tablo 5 <i>Siber Zorbalık Ölçeği faktörlerinin standardize lambda, t ve r^2 değerleri</i>	57
Tablo 6 <i>Siber Mağduriyet Ölçeğinin DFA sonuçları</i>	58
Tablo 7 <i>Siber Mağduriyet Ölçeği modeline ait uyum ölçütleri ve değerleri</i>	59
Tablo 8 <i>Siber Mağduriyet Ölçeği faktörlerinin standardize lambda, t ve r^2 değerleri</i>	59
Tablo 9 <i>Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin DFA sonuçları</i>	63
Tablo 10 <i>Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği modeline ait uyum ölçütleri ve değerleri</i>	64
Tablo 11 <i>Betimsel istatistikler ve değişkenler arası ilişkiler (N = 1134)</i>	68
Tablo 12 <i>Ölçme modeline ait uyum ölçütleri ve değerleri</i>	71
Tablo 13 <i>Test edilen ilk ve son modele ait uyum ölçütleri ve değerleri</i>	73
Tablo 14 <i>Modelde yer alan doğrudan ilişki katsayıları</i>	74
Tablo 15 <i>Modelde yer alan dolaylı ilişki katsayıları</i>	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1 <i>Araştırmanın kavramsal modeli</i>	9
Şekil 2 <i>Modelde ele alınan değişkenler arasında yapılan çalışmalar</i>	37
Şekil 3 <i>Ölçme modeli</i>	70
Şekil 4 <i>Test edilen ilk model</i>	72
Şekil 5 <i>Test edilen son model</i>	73

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

DFA	Doğrulayıcı faktör analizi
RMSEA	Yakınlığın kareler ortalamasının karekökü
SRMR	Standardize edilmiş artık değerler kareler ortalamasının karekökü
GFI	Uyum iyiliği indeksi
AGFI	Düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi
CFI	Karşılaştırmalı uyum indeksi
NNFI	Normlaştırılmamış uyum indeksi
TLI	Normlaştırılmamış uyum indeksi
IFI	Artan uyum indeksi
VIF	Varyans artış faktörü

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın problemine, amacına ve önemine yer verilmektedir. Ek olarak bu bölümde, araştırmanın sayıltıları, araştırma soruları, araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin tanımlamalar sunulmaktadır.

1.1. Problem Durumu

Geçmişte olduğu gibi günümüzde önemli bir sorun olarak görülen zorbalık, farklı yaş gruplarında çeşitli biçimlerde oraya çıkmaktadır. Ayrıca zorbalık ve zorbalığın meydana getirdiği mağduriyet önemli bir toplumsal sorun olarak nitelendirilmektedir (Alleva, 2019). Zorbalık davranışları geleneksel anlamda, toplumların gündeminde önemini korumakla birlikte, teknolojik gelişmeler ve internet kullanımı yaygınlığının giderek artması sonucunda zorbalığın yeni bir türü olan siber zorbalık gündeme gelmektedir. Günümüzde gençler, dijital neslin birer üyesidirler ve siber zorbalık, teknoloji kullanımının doğal olarak artmasıyla birlikte sıklıkla gündemde olup rahatsız edici bir noktaya gelmiştir (Watts vd., 2017).

İnternet erişiminin kolaylaşması ve yüksek donanımlı cep telefonlarının kullanımının artması ile birlikte sosyal medya kullanımı özellikle gençler arasında giderek popüler hale gelmiştir. Bireylerin yüz yüze iletişimleri çevrimiçi ortamlara taşındıkça, geleneksel anlamda zorbalık türlerinden olan fiziksel, sosyal ve sözel zorbalıklar siber alana taşınmaktadır (Leung vd., 2018). Bununla birlikte siber zorbalık, geleneksel zorbalık türlerinden daha karmaşıktır. Bu durumun nedenleri, siber zorbalığın gerçekleştirilme yollarının (cep telefonu, internet, sosyal medya gibi) geleneksel zorbalıktan farklı olması (Hinduja ve Patchin, 2008), siber ortamda paylaşılan herhangi bir gönderinin silinememesi (Slonje vd., 2013; Wilson vd., 2020) ve siber ortamların zorbalık yapan açısından anonimliğinin yüksek olması (Becerra, 2017) gösterilebilir. Ayrıca mağdurun potansiyel zorbalıktan kaçamaması (Olweus, 2003; Bauman, 2010) ve zorbanın kısa sürede çok büyük kitlelere ulaşabilmesi (Vandebosch ve Van Cleemput, 2008) gibi nedenlerden dolayı siber zorbalık, mağdurlar için geleneksel zorbalık türlerinden daha zararlı olabilmektedir (Smith vd., 2008). Dolayısıyla, yakın zamanda ortaya çıkmasına rağmen, düşük benlik saygısı, umutsuzluk, depresyon ve kaygı gibi etkileri nedeniyle siber zorbalık ciddi bir sorun olarak kabul edilmektedir (Alleva, 2019).

Bu noktada zorbalığın bir türü olarak nitelendirilen ancak geleneksel zorbalık anlayışından farklı bir yapı sergileyen siber zorbalığın tanımlanması önemlidir. Siber zorbalık,

“bir kişi veya grup tarafından teknolojik araçlar yoluyla başkalarına kasıtlı zarar verme niyetiyle, tekrarlayıcı ve incitici davranışları teşvik etmek” olarak tanımlanmaktadır (Haber ve Haber, 2007, s. 52). Bir başka tanımlamaya göre siber zorbalık, “bireysel veya bir grup tarafından elektronik iletişim formlarını kullanarak kendisini kolayca savunamayan bir mağdura zaman içinde ve tekrarlı bir şekilde kasıtlı yapılan saldırganlıktır” (Smith vd., 2008, s. 376).

Alan yazında siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar, zorbalık araştırmalarının bir devamı niteliğinde ve daha çok ergenler üzerinde yoğunlaşsa da son on yıldır genç ve yetişkin gruplarında da çalışmalar artarak devam etmektedir. İnternete ve sosyal medyaya erişimleri diğer yaş gruplarına göre daha kolay, denetimsiz ve sık kullanım olanaklarına sahip olmaları nedeniyle araştırmalar, üniversite çağındaki genç yetişkin nüfusa yönelmektedir. Buna paralel bir şekilde Çelik ve diğerleri (2012), üniversite öğrencilerinin özellikle sosyal medya ortamlarını kullanarak çevrimiçi ortamda geçirdikleri zaman ne kadar çok olursa, siber zorbalığa maruz kalma olasılıklarının da o kadar yüksek olduğunu bildirmektedir. Siber zorbalığın üniversite kampüslerinde görülme sıklığına yönelik yapılan çalışmalarda öğrencilerin %10 ile %25 arasında değişen oranlarda siber zorbalık davranışında bulundukları belirlenmiştir (Chapell vd., 2004; Finn, 2004; Walker vd., 2011).

Buna ek olarak Beran ve diğerleri (2012), lise yıllarında siber zorbalık mağduru olan öğrencilerin üniversitede siber mağdur olma olasılığının üç kattan fazla olduğunu bildirmektedir. Ayrıca Beran ve diğerleri, bireylerin siber zorbalık yapma ya da maruz kalma yöntemlerinin liseden üniversiteye taşındığını ve üniversite yaşamları boyunca devam etme eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir ifade ile lisede cep telefonu veya sosyal medya üzerinden zorbalık yapan bir öğrenci, benzer araç ve yöntemleri kullanarak üniversitede de zorbalık yapma eğiliminde olabilmektedir. Chapell ve diğerleri (2006), mağdur, zorba veya aynı zamanda hem mağdur hem zorba olan öğrencilerin benzer yaşantıları ilkokul çağından üniversite yaşamına uzanan bir döngü içerisinde tekrarladıklarını belirtmektedir. Diğer bir deyişle yapılan çalışmalar (Beran vd., 2012; Chapell vd., 2006), bireyin yaşamı boyunca siber zorbalık davranışı ve mağduriyet eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada ele alınması gereken önemli gruplardan birisi, yaşama ve işgücüne katılmaya hazırlanan üniversite öğrencileri olmaktadır. Verkuil ve diğerleri (2015), işyerinde zorbalığın, depresyon, devamsızlık ve mutsuzluğun artmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Genç yetişkinlerin üniversite öğrencilik dönemleri, bundan sonraki yaşamlarına yön verecekleri işlerine ya da iş yerlerine ve dolaylı olarak gündelik yaşamlarına siber zorbalık davranış eğilimlerini aktarmamaları, bu davranışlarının önlenmesi ve müdahale edilebilmesi açısından önemli bir

dönemdir. Diğer yandan, üniversite dönemleri siber zorbalık davranışları ve zorbalığa maruz kalanların psikolojik ve sosyal sağlığı açısından ele alındığında üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışlarının incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Toplumda yaygın olarak görülen siber zorbalık davranışının hem zorba hem de mağdur açısından olumsuz sonuçlara neden olması kaçınılmaz görülmektedir. Siber zorbalık mağdurlar açısından ele alındığında, mağdurlarda, üzüntü, stres, depresyon (Kraft ve Wang, 2010; Hemphill vd., 2015), yalnızlık (Willard, 2007), değersizlik duygusu (Hinduja ve Patchin, 2008; Yaman vd., 2011) ve intihar (Hinduja ve Patchin, 2010) gibi ciddi ve ağır sonuçlar gözlemlenmektedir. Ayrıca, siber zorbalığa maruz kalan mağdurlarda, uykusuzluk, baş ağrısı ve yeme bozukluğu gibi bazı psikosomatik ya da psikiyatrik sorunların görülebileceği belirtilmektedir (Zhang ve Zhao, 2020).

Görüldüğü üzere siber zorbalık davranışının üniversite öğrencileri ve gençler arasında yaygınlığının yanı sıra sonuçları açısından da ciddi ve zararlı olmasından dolayı araştırmacılar, siber zorbalık davranışlarını yakından incelemeye yönelmektedir. Buna bağlı olarak araştırmacıların, siber zorbalık davranışlarının nedenleri ve ilişkili olduğu değişkenler üzerinde durdukları görülmektedir. Siber zorbalık ile ilişkili olduğu düşünülen değişkenlerden biri kişilik özellikleridir. Bu noktada Amichai-Hamburger (2002), kişiliğin bireylerin internetteki davranışlarını belirlemede önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin sahip olduğu bazı kişilik özelliklerinin siber zorbalıkta belirleyici olabileceğini ifade eden Smith ve diğerleri (2008), siber zorbaların özgüveni olmayan ve kontrol problemi yaşayan kişiler olduklarını ifade etmektedir.

Alan yazın incelendiğinde, siber zorbalığın Makyavelizm, narsisizm ve psikopati kişilik özelliklerinden oluşan Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Baughman, vd., 2012; Kırcaburun vd., 2018; Kırcaburun vd., 2019; Lau ve Marsee, 2013; Safaria vd., 2020). Son yirmi yılda, Karanlık Üçlü olarak adlandırılan kavram, Makyavelist, narsisistik ve psikopatik özelliklerin birleşmesiyle ortaya çıkan kötü niyetli bir kişilik özelliği olarak tanımlanmıştır (Irak, 2020). Kavramın ortaya atılmasından sonra araştırmacılar Karanlık Üçlü özellikleri ile daha fazla ilgilenmeye başlamışlardır. Bununla birlikte, Makyavelizm, narsisizm ve psikopatinin gençlerde saldırganlık eğilimi ve anti-sosyal davranışlarla olan ilişkileri konusunda daha kapsamlı araştırmalara gereksinim olduğu değerlendirilmektedir. Bu üç kişilik yapısı genelde saldırganlık ve zorbalık davranışları gibi anti sosyal davranışlardaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeye, gençlerin bu uyumsuz davranışlarını değiştirmeyi amaçlayan önleme ve müdahale çalışmalarına ağırlık vermenin yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bu sayede, gençler arasında yaygınlığı artan siber zorbalık davranışları gibi

saldırgan ve anti-sosyal davranışların azaltılabileceği öngörülmektedir. Buna bağlı olarak, siber zorbalık davranışlarının incelendiği bu çalışmada anti sosyal ve saldırgan davranışlar içeren Makyavelizm, narsisizm ve psikopatinin oluşturduğu üç ayrı kişilik örüntüsüne yer verilmektedir.

Ayrıca, intikam olgusunun da siber zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu bildirilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2009; König vd., 2010). Örneğin, Vandebosch ve Van Cleemput (2008), siber zorbalık davranışlarının nedeninin, bireylerin diğerlerinden intikam alma isteği olduğunu ifade etmektedir. Başka bir çalışmada Kowalski ve diğerleri (2008), siber zorbalığın önemli bir nedeninin bireyin kendisine iyi davranmayan ya da rahatsız olduğu kişilerden sanal ortamlarda intikam almaya çalışmak istemesinin olduğunu vurgulamaktadır. Alan yazında yer alan çeşitli çalışmalar da siber zorbalık davranışı ile intikam arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Akbulut ve Eristi, 2011; Balakrishnan ve Norman, 2020; Çokluk, 2019; Dilber, 2013; Hoff ve Mitchell, 2009; Yaman ve Peker, 2012; Quintana-Orts vd., 2020). Ayrıca bazı çalışmalar (Giammarco ve Vernon, 2014; Rasmussen ve Boon, 2014), Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin intikam üzerinde önemli bir etkisinin olduğuna işaret etmektedir. Benzer şekilde çalışmalar, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin intikam üzerindeki etkisini (Giammarco ve Vernon, 2014; Rasmussen ve Boon, 2014) ve intikamın da siber zorbalık davranışı üzerindeki rolünü ortaya koymaktadır (Balakrishnan ve Norman, 2020; Çokluk, 2019; Hoff ve Mitchell, 2009; Yaman ve Peker, 2012). Bu noktada çalışmaya konu edilen intikam, siber zorbalık eğilimine katkı sağlayan önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir.

Siber zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu düşünülen bir diğer değişken ise öfke ruminasyonudur. Yapılan çalışmalar, siber zorbalık davranışı ile öfke ruminasyonu arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Kowalski vd., 2014; Yang vd., 2021; Zsila vd., 2019; Wang vd., 2017). Ruminasyon, “mevcut çevresel taleplere dayanmayan, olumsuz duygu, stresli bir olay veya travmatik deneyim gibi ortak bir tema etrafında tekrarlayan düşünceler” şeklinde tanımlanmaktadır (Smith ve Alloy, 2009, s. 117). Bireyin yaşadığı öfkeli bir olay veya duruma yönelik tekrarlayan düşünceler ise öfkeyi yoğunlaştırmakta ve bu durum bazı bireyleri siber zorbalık gibi saldırgan davranışlarda bulunmaya yöneltmektedir (Anestis vd., 2009). Diğer yandan, öfke ruminasyonu ile Makyavelizm, narsisizm (Ghim vd., 2015) ve psikopati (Yang vd., 2019) arasında ilişki olduğunu belirten çalışmalar gözlenmektedir. Buna bağlı olarak, siber zorbalık davranışlarının incelenmesinde öfke ruminasyonunun önemli bir değişken olduğu düşünülmektedir.

Siber zorbalık davranışı üzerinde etkisi olabileceği düşünülen bir başka değişken ise bencilliktir. Bencillik, başkalarının iyiliğinden bağımsız olarak, bireyin kendi refahına aşırı

odaklanması olarak kabul edilmektedir (Raine ve Uh, 2018). Bireyin bu davranışı başkalarının zarar görmesine neden olabilecek sonuçları göz ardı etmesine neden olabilmektedir (Ronald, 2016). Bireyin bencilce davranışlarının sonuçlardan biri siber zorbalık davranışlarıdır ve bencilliğin siber zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Türkileri-İnselöz ve Uçanok, 2013). Ayrıca bencilliğin, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu da vurgulanmaktadır (Yılmaz, 2019). Dolayısıyla, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile ilişkili olan bencilliğin siber zorbalık davranışı ile ilişkisinin incelenmesinin üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarını açıklamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Üniversite öğrencileri, genç yetişkinlik döneminde bulunan ve bir dizi gelişimsel özellik ve göreve sahip olan bireylerdir. Üniversite öğrencilerinin bu gelişimsel özellikleri ve görevleri, bireylerin ergenlik döneminden yetişkinliğe geçiş sürecinde önemli bir aşamayı temsil etmektedir. Bu dönemde öğrencilerin kimlik oluşturma, bireyselleşme ve bağımsızlık kazanma, sosyalleşme, akademik ve mesleki gelişimi sürdürme gibi gelişimsel hedefleri bulunmaktadır (Arnett, 2000, 2014; Côté ve Allahar, 2011). Bu dönemde öğrenciler, kendi değerleri ve inançları üzerinde düşünme, kariyer hedeflerini belirleme, duyguları düzenleme ve yakın ilişkiler geliştirme gibi gelişimsel görevlerle karşılaşır (Hartley ve Sutton, 2013). Siber zorbalık davranışlarına maruz kalmanın bu gelişimsel görevlere olumsuz etkileri olabilir. Örneğin, üniversite öğrencilerinin kimliklerini keşfetme, oluşturma ve sürdürme sürecinde karşılaşılan siber zorbalık, öğrencilerin özsaygılarını ve özgüvenlerini zedeleyebilir (Patchin ve Hinduja, 2010). Üniversite dönemleri, aynı zamanda öğrencilere yeni sosyal ilişkiler kurma ve sosyal becerileri geliştirme olanakları sunmaktadır. Ancak siber zorbalık, bu ilişkileri olumsuz etkileyerek arkadaşlık ilişkilerini zayıflatabilmekte ve yalnızlaşmaya ya da yabancılaşımaya neden olabilmektedir (Beran ve Li, 2005). Benzer şekilde siber zorbalık davranışları, öğrencilerin akademik performansını etkilemekte, motivasyonlarını düşürmekte ve akademik başarılarının düşmesine neden olmaktadır (Selkie vd., 2016). Üniversite dönemleri, öğrencilere bağımsızlık, sorumluluk ve özerklik kazanma fırsatı sunmasının yanı sıra bu dönemde karşılaşılan siber zorbalık davranışları, öğrencilerin özerklik hislerini baskılayabilmekte ve güvenlik duygularını zedeleyebilmektedir (Beran ve Li, 2005).

Sonuç olarak, içinde bulunulan dijital çağın gereklilikleri ve bu çağın doğal üyesi olan üniversite öğrencilerinin yaygın olarak siber zorbalık davranışlarında bulundukları ya da bu tür davranışlara maruz kaldıkları görülmektedir. Bu noktada, üniversite öğrencilerine çeşitli yönlerden ciddi zararları olabilecek siber zorbalık davranışlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi önemli bir konu alanı olarak değerlendirilmektedir. Buna bağlı olarak, bu araştırmada Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, intikam, öfke ruminasyonu ve bencilliğin

üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarıyla ilişkisini bir problem durumu olarak ele alıp yapısal model çerçevesinde incelemenin alan yazına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Günümüzde, dijital çağ olarak bilinen bu dönemde, özellikle internet, cep telefonu ve bilgisayar kullanımı hızla artmaktadır. Hatta bununla kalmayarak bu teknolojik araçlar, bireylerin yaşamının önemli birer parçası haline gelmektedir. Çocuk, genç, yetişkin ya da yaşlı fark etmeksizin neredeyse tüm yaş düzeylerindeki bireylerin bu teknolojik araçları sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Bireylere büyük bir konfor alanı sağlayan bu araçlar, iş yaşamını yönetmek, eğitim almak, iletişim kurmak, bilgi ve belgelere ulaşmak gibi bireylerin gereksinimlerine yönelik akla gelebilecek tüm olanakları sunmaktadır. Kısacası teknolojik araçlar, gündelik yaşamı kolaylaştırmanın yanı sıra bireylere sınırsız bir sanal dünyanın kapılarını aralamaktadır.

İçerisinde insan ilişkilerini, çıkarlarını ve iletişimini barındıran sanal dünya sadece insanlığın yararına kullanılmamaktadır. Yaşamın bir parçası haline gelen sanal ortam, bir başkasına kötülük yapmak niyetiyle kullanıldığında çok tehlikeli bir araç haline gelebilmektedir. Dolayısıyla, günümüz insan ilişkileri ve gelişen teknolojik olanaklar göz önünde bulundurulduğunda, zorbalık davranışının yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla gelişen bir araştırma konusu haline gelmesi oldukça doğal görünmektedir. Geleneksel anlamda zorbalıktan farklı olarak siber zorbalıkta, zorbalık yapan kişi kimliğini gizleyebilir, sanal ortamda gerçekleştirilen bu zorbalık davranışına çok sayıda kişi aynı anda dahil olabilir, hatta bu zorbalık eylemine doğrudan katılabilirler (Shariff, 2005). Bu nedenlerle siber zorbalığın kontrol ve denetimi, siber zorbalık eylemi başladıktan sonra oldukça zordur (Patchin ve Hinduja 2006; Snakenborg vd., 2011). Ayrıca, siber zorbalığın bireylere olumsuz yönde ciddi etkilerinin olduğu da sıklıkla belirtilmektedir (Hemphill vd., 2015; Hinduja ve Patchin, 2010; Kraft ve Wang, 2010; Willard, 2007; Yaman vd., 2011).

Bu bağlamda siber zorbalık, gençler için potansiyel olarak ciddi ve uzun süreli olumsuz sonuçlara yol açan görece yeni ve endişe verici bir zorbalık biçimi olarak görülmektedir. Dolayısıyla, siber zorbalığın nedenlerinin, sonuçlarının ve ilişkili olduğu değişkenlerin belirlenmesi, bu doğrultuda müdahale ve önleme programlarının geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, siber zorbalık ile ilgili çalışmaların konuya ilişkin bilgi birikimini arttırması, siber zorbalıkla ilgili kapsamlı çalışmalara ve önleyici uygulamalara ilgi uyandırması adına alan yazına katkılarının önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Uluslararası ve ulusal düzeyde yapılan çalışmalar incelendiğinde, genç ergenler arasında siber zorbalıkla ilgili çok sayıda çalışmanın yapıldığı ancak üniversite düzeyinde daha az çalışma olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışlarını inceleyen çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Diğer yandan, siber zorbalık davranışının ergenler arasında yaygın olduğu ifade edilse de (Li, 2007; Patchin ve Hinduja, 2006), üniversite öğrencileri arasında da oldukça yaygın olduğu belirtilmektedir (Chapell vd., 2004; Finn, 2004; Walker vd., 2011). Ayrıca yapılan çalışmalar, lisede dönemlerindeki siber zorbalık eğilimlerinin üniversitede de devam ettiğini göstermektedir (Kraft ve Wang, 2010; Slonje ve Smith, 2008). Dahası, geleceğin iş yaşamına katılmak için hazırlanan üniversite öğrencilerinin bu zorbalık davranışı eğilimlerini daha ileriki yaşlara ve iş ortamlarına taşıyabilecekleri ifade edilmektedir (Watts vd., 2017). Bu noktada, mevcut çalışmanın üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışlarını yapısal bir model çerçevesinde ele alması nedeniyle alan yazına kuramsal olarak önemli bir katkı sunması beklenmektedir.

Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışları ile ilişkili olan faktörlerin belirlenmesinin bu konuda yapılabilecek önleme ve müdahale çalışmalarına temel bir bakış açısı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu amaç odağında, kişilik özelliklerinin çevrimiçi bir şekilde başkalarına zorbalık yapma davranışına katkı sağlayıp sağlamadıklarının belirlenmesi önem kazanmaktadır. Alan yazın incelendiğinde, siber zorbalık davranışı ile ilişkisi bulunan değişkenler arasında Makyavelizm, narsisizm ve psikopati kişilik özellikleri gibi Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin olduğu belirtilmektedir (Baughman, vd., 2012; Kırcaburun, vd., 2018; Kırcaburun vd., 2019; Lau ve Marsee, 2013; Safaria vd., 2020). Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin yanı sıra siber zorbalık davranışı ile ilişkili olan intikam, öfke ruminasyonu ve bencillik değişkenlerinin incelenmesi de üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışlarının açıklanması açısından önemli görülmektedir. İlgili alan yazında intikam (Balakrishnan ve Norman, 2020; Çokluk, 2019; Hoff ve Mitchell, 2009; Yaman ve Peker, 2012), öfke ruminasyonu (Camacho vd., 2021; Wang vd., 2017; Yang vd., 2021; Zsila vd., 2019) ve bencilliğin (Ronald, 2016; Smith vd., 2008; Türkileri-İnselöz ve Uçanok, 2013) siber zorbalık ile ilgili önemli değişkenler arasında yer aldığı gözlenmektedir. Belirtilen her bir değişken ile siber zorbalık arasındaki tekil ilişkileri ele alan çalışmalar bulunsun da sözü edilen bu değişkenlerin bir arada siber zorbalıkla olan ilişkisine yönelik daha önce yapılmış herhangi bir çalışmaya henüz rastlanılmamıştır. Dolayısıyla değişkenler arasındaki ilişkilerden oluşan hipotetik modelin test edilmesi ve bu modelin siber zorbalık davranışlarının açıklanmasına katkı sunması, mevcut çalışmanın özgünlüğü açısından önemli görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin, yetişkinliğe hazırlandığı ve kimlik oluşturma, bireyselleşme, sosyalleşme gibi gelişimsel görevlerini yerine getirme görevlerinin olduğu belirtilmektedir (Arnett, 2000). Öğrencilerin, kariyer planlamalarını yaptığı ve yetişkinliğe geçişe hazırlandığı üniversite dönemlerinin en belirgin özelliği, öğrencilerin bireysel özelliklerine daha çok odaklandığı bir dönem olmasıdır (Arnett, 2014). Buna bağlı olarak bu dönemin, gençlerin gelecek planlamaları için ayrı bir önem taşıdığı söylenebilir. Genç yetişkinlik olarak tanımlanan bu gelişimsel dönemde, üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri, yakın sosyal ilişkiler geliştirmede başarılı olabilmeleri açısından da önemli görülmektedir. Bu noktada, üniversite öğrencilerinin hangi temel kişilik özelliklerinin, siber zorbalık davranışları ile ilişkili olduğunu ortaya koymanın yeni bir bakış açısı kazandıracağı öngörülmektedir. Ayrıca bu araştırmada üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişki, intikam, öfke ruminasyonu ve bencillik değişkenleri açısından da incelenmektedir. Bu nedenle bu araştırma, üniversite öğrencilerinde görülen siber zorbalık davranışlarını kişilik özellikleri odağında bir model çerçevesinde inceleyen özgün çalışmalardan biri olma niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle araştırmanın, üniversite öğrencileri arasında yaygın görüldüğü bilinen siber zorbalık davranışlarını anlamaya ve önleyici çalışmalar geliştirmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktada araştırma sonuçlarının, özellikle üniversite Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezleri başta olmak üzere bireysel ve psiko-eğitsel uygulamalara yönelik önleme ve müdahale programları ile gelişimsel modellere katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

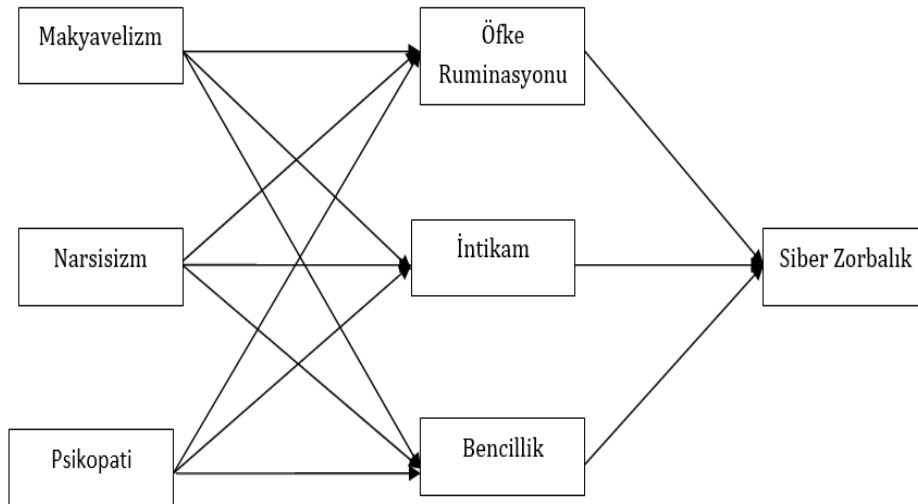
Bu araştırma kapsamında Lee ve diğerleri (2017) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri”nin Türkçeye uyarlama çalışması yapılmaktadır. Öncelikle üniversite düzeyindeki öğrencilerin hem siber zorbalık hem de mağduriyet düzeylerini belirlemek için geliştirilen ölçeğin özellikle alt boyutları açısından belirtilen yaş grubu için başka ölçme aracının olmaması nedeniyle Türkçeye uyarlanması önemli görülmektedir. Bu ölçekler, siber zorbalık ve mağduriyetin nedenlerini, etkilerini ve ilişkili faktörleri daha iyi anlamak için kullanılabilir. Uyarlama çalışması yapılan ölçeğin Türkiye’de yapılabilecek çeşitli araştırmalarda kullanılması ile bu konuda kapsamlı bilgiler elde edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında Türkçeye uyarlaması yapılan “Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği” (Peled ve Moretti, 2009) ise üniversite öğrencilerinin üzüntü ve öfke ruminasyonu düzeylerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin ruh sağlığı çalışanlarına, bireylerin üzüntü ve öfke durumlarında ruminasyon eğilimlerini değerlendirmede yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu ölçeğin ruminatif düşünce

düzeyleri odağında bireylerin duygusal deneyimlerini belirlemeye yardımcı olacağı ve bireylerin iyi oluşlarını arttıracak müdahalelerin geliştirilmesi konusunda ruh sağlığı çalışanlarına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ölçeğin, araştırmacılara konuyla ilgili veri toplamada ve araştırma yapmada yardımcı olabileceği ve bireylerin ruminatif düşüncelerini ve bu düşüncelerin duygusal durumlarına olan etkilerini sistematik bir şekilde değerlendirmek için kullanılabileceği düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, uyarlama çalışması yapılan bu ölçek ile üzüntü ve öfke ruminasyonu odağında yürütülen çalışmaların çeşitlendirilmesinin mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, siber zorbalığın hem yaygınlığı hem de sonuçları açısından önemli bir konu olduğu günümüzde, üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışlarının temel çerçevesini anlamanın önemli bir gereksinim olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmanın, siber zorbalık davranışlarıyla ilişkili değişkenleri ele alan bir model sunmasıyla, alan yazınına ve araştırmacılara önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kuramsal açıklamalar ve ele alınan araştırmalardan yola çıkarak bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü (Makyavelizm, narsisizm ve psikopati) kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Bu amaca ulaşılmasına yönelik Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) çerçevesinde kavramsal bir model oluşturulmuştur. Oluşturulan bu model Şekil 1’de sunulmaktadır.

Şekil 1 Araştırmanın kavramsal modeli

Bu bakış açısıyla araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri (Makyavelizm, narsisizm, psikopati), öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkileri ele alan hipotetik modeli test etmektir.

1.3. Araştırma Problemi

Üniversite öğrencilerinde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkileri ele alan hipotetik model istatistiksel açıdan anlamlı mıdır?

1.4. Sayıtlar

1. Bu çalışmada, araştırma grubunun evreni yeterli düzeyde temsil ettiği varsayılmaktadır.
2. Ölçme araçlarının veri toplamak için yeteri kadar geçerli ve güvenilir oldukları varsayılmaktadır.
3. Araştırmanın çalışma grubuna dâhil edilen öğrencilerin ölçme araçlarını doğru bir şekilde ve içtenlikle yanıtladıkları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Mersin Üniversitesi'nde 1., 2., 3. ve 4. Sınıf düzeyinde öğrenimlerine devam eden ve araştırmaya katılan dört yıllık fakülte öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırma kapsamındaki veriler, 2021-2022 eğitim ve öğretim yılının Güz ve Bahar dönemlerinde toplanan veriler ile sınırlıdır.
3. Araştırmadan elde edilen veriler, kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü nitelikleri ile sınırlıdır.
4. Mersin Üniversitesi öğrencilerinin katılımı ile yürütülen bu araştırmadan elde edilen sonuçların başka bir üniversitede öğrenim gören öğrencilere genellemesinde özenli olunmalıdır.

1.6. Tanımlar

Zorbalık: “Bir veya daha fazla öğrenci tarafından sürekli olumsuz davranışlara maruz kalan öğrencilerin zorbalığa uğraması veya mağdur edilmesidir.” (Olweus, 1993, s.8).

Siber Zorbalık: Siber zorbalık, "internet veya cep telefonu gibi herhangi bir elektronik iletişim aracını kullanarak bir bireye veya gruba yönelik saldırgan veya zararlı davranış" olarak tanımlanmaktadır (Lee vd., 2017, s. 457).

Makyavelizm: Duygusal katılık, kişisel çikara odaklanma ve kişinin hedeflerine ulaşmak için manipülatif olma veya stratejik davranma özellikleri ile tanımlanan bir kişilik özelliğidir (Jones ve Paulhus, 2014).

Narsisizm: Büyükleme ve benmerkezci özellikleri ile kendini bir başkasına kıyasla değerli, büyük görme veya aşırı önemseme olarak tanımlanan kişilik özelliğidir (Jones ve Paulhus, 2014).

Psikopati: Düşük düzeyde empati ile başkalarına zarar verme eğiliminin yanı sıra dürtüsel hareket etme ve heyecan arayışı içinde olma gibi tutum veya davranışları içeren kişilik özelliğidir (Jones ve Paulhus, 2014).

İntikam: Bireyin algılanan herhangi bir nedenden dolayı başka birine zarar vermesi ya da cezalandırılması olarak tanımlanmaktadır (Stuckless ve Goranson, 1992).

Öfke Ruminasyonu: Bir öfke yaşantısı esnasında ortaya çıkan ve sonrasında istemsizce devam eden ve tekrarlayan bilişsel süreçler olarak tanımlanmaktadır (Sukhodolsky vd., 2001).

Bencillik: Yaygın olarak başkalarının iyiliğinden bağımsız bir şekilde bireyin kendi iyiliği ve çıkarlarına aşırı odaklanması olarak tanımlanmaktadır (Raine ve Uh, 2018).

BÖLÜM 2

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma konusu ile ilgili detaylı bir alan yazın incelemesine yer verilmektedir. Bu bölümde siber zorbalık ve siber zorbalık ile ilişkili olan Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik değişkenlerinin kuramsal açıklamaları ile ilgili alan yazında yer alan araştırmalar sunulmaktadır.

2.1. Zorbalık

Oxford İngilizce Sözlüğü'ne göre zorba kavramının kullanımı ilk olarak 1710 yılında Samuel Palmer'a atfedilmesine rağmen alan yazında zorbalık kavramı, alan yazında ilk kez Charles Dickens'in 1837'de yayınlanan Oliver Twist adlı eserinde yer almaktadır (Alqahtani, 2016; Volk vd., 2014). Belirtildiği üzere zorbalık eski bir kavram olmasına rağmen ilk araştırmanın 1980'lerden sonra başladığı bilinmektedir. Norveçli üç çocuğun intihar etmesinden sonra, Norveç hükümetinin 1983'te zorbalık sorununu araştırması için Dan Olweus'u görevlendirmesiyle zorbalık ile ilgili araştırmaların başladığı belirtilmektedir (Smokowski ve Kopasz, 2005). Zorbalık ile ilgili yapılan araştırmaların sayısı ise gün geçtikçe artmaktadır.

Olweus (1993) zorbalığı, bir ya da daha fazla öğrenci tarafından istenmedik ve tekrarlayan davranışlara maruz bırakılarak bir öğrencinin mağdur edilmesi olarak nitelendirmektedir. Olweus'a göre zorbalık, güç dengesizliğinin belirgin olduğu bir ilişkide zaman içerisinde tekrarlayarak gerçekleştirilen saldırgan davranış veya kasıtlı zarar verme durumudur. Bu tanımlamadan hareketle Volk ve diğerleri (2014), olumsuz psikolojik ve akademik sorunların bir sonucu olarak zorbalık kavramının siyasetçiler, okul çalışanları ve ebeveynler üzerinde önemli bir etki bıraktığını belirtmektedir. Zorbalık kavramı Payne ve Hutzell'e (2017) göre ise sadece okullara özgü bir sorun değil, aynı zamanda kuşaklar arası aktarım nedeniyle diğer yaş gruplarını da etkisi altına almaktadır.

Zorbalık olarak tanımlanan davranışlar arasında alay etmek, isim takmak, cinsellikle ilgili yorumlar yapmak, kasıtlı bir biçimde birini bir faaliyetin dışında bırakmak, dedikodu yaymak, birini başkalarının önünde utandırmak, itmek, tükürmek, vurmak ve yumruklamak gibi olumsuz davranışlar sıralanmaktadır (Alleva, 2019). Zorbalık olarak belirtilen bu davranışlar sözlü, fiziksel veya ilişkisel/sosyal zorbalık gibi farklı zorbalık türlerinde sınıflandırılmaktadır (Olweus, 1996).

Olweus'a (1996) göre sözlü zorbalık, bir mağdurla sözlü olarak alay edildiğinde ortaya çıkar ve mağdur ile zorba arasında yüz yüze bir etkileşimi içermektedir. Bu tür zorbalık davranışında, mağdura isim takmak, tehdit etmek veya incitici yorumlar yapmak gibi davranışlar aracılığıyla zorbalık gerçekleştirilmektedir. Başka bir zorbalık türü olan fiziksel zorbalık, mağdura yönelik fiziksel saldırıyı içermektedir. Olweus'a göre fiziksel zorbalık birçok durumda, vurma, tekme atma, yaralama, itme veya diğer fiziksel saldırganlık türlerini kapsamaktadır. Genellikle fiziksel acı vermek ve mağduru aşağılanmış hissettirmek için kullanılmaktadır. Son olarak, ilişkisel/sosyal zorbalık ise dedikodu yayarak veya akranları arasından dışlayarak mağdurun sosyal açıdan dışlanmasına neden olmaktadır. Bu zorbalık türünde, mağdur genellikle zorbanın kimliğinin farkında değildir.

Bazı araştırmacılar ise doğrudan ve dolaylı zorbalık olmak üzere iki zorbalık türünden söz etmektedir (Monks ve Smith, 2006; Whitted ve Dupper 2005). Bu noktada hem sözlü zorbalık hem de fiziksel zorbalık doğrudan zorbalık olarak sınıflandırılıyorken; ilişkisel/sosyal zorbalık, dolaylı yoldan bir zorbalık türü olarak sınıflandırılmaktadır. Ayrıca tehdit, hakaret, isim takmak, söylenti yaymak, incitici duvar yazıları yazmak veya başkalarının dışlanmasını sağlamanın yine dolaylı zorbalık türü saldırgan davranışlar arasında yer aldığı ifade edilmektedir (Whitted ve Dupper 2005).

Zorbalığın öğrenciler ve toplumlar üzerindeki olumsuz etkisi oldukça derin ve dikkat çekicidir. Teknolojik gelişmelerin de aracılığıyla giderek yaygınlaşan ve önemi artan siber zorbalık kavramının son zamanlarda araştırmalara konu olduğu görülmektedir. Siber zorbalık, ağırlıklı olarak İnternet ve cep telefonları tarafından elektronik yollarla gerçekleştirilen bir zorbalık türü olarak tanımlanmaktadır (Smith vd., 2008). Bu bağlamda yaygınlığı ve önemi giderek artan siber zorbalık davranışlarına yönelik daha detaylı tanımlamalara gereksinim duyulmaktadır.

2.2. Siber Zorbalık

Son yıllarda, internet ve cep telefonları özellikle genç yaştaki bireylerin iletişim ve sosyalleşmeleri açısından yeni ve vazgeçilmez araçları kullanıma sunmaktadır. Szader (2012), teknolojinin günümüz genç bireyleri için sosyal bir yaşam çizgisi ve gerekli bir iletişim aracı olduğunu ifade etmektedir. Bu çevrimiçi teknolojik araçların kullanım sıklığı ve çeşitliliği beraberinde yeni bir kavramın, siber zorbalık kavramının gündeme gelmesine neden olmaktadır. Teknolojideki değişimler ve yaşanan ilerlemeler ile beraber zorbalık türleri arasına dâhil olan siber zorbalık kavramının ilk olarak 2000'li yıllarda Belsey tarafından kullanıldığı belirtilmektedir (Dikmen ve Tuncer, 2017; Yaman vd., 2011).

Kavrama yönelik yapılan ilk tanımlamalarda Willard (2005), siber zorbalığı bir kişiye iftira atmak, bir başkasının kişisel bilgilerini/sırlarını kamuya açıklamak veya başka bir kişiye kasıtlı duygusal güçlük vermek amacıyla kişi ile ilgili çevrimiçi yorumlar yapmak olarak tanımlamaktadır. Siber zorbalık, aynı zamanda tipik olarak, kendisini kolayca savunamayan birisine yönelik internet ve teknolojik aletler aracılığıyla bilinçli ve tekrarlayan şekilde gerçekleştirilen saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Beran, vd., 2012; Mason, 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Tian vd., 2018). Dolayısıyla siber zorbalık, elektronik araçlar ile iletişim kurmak için kullanılan herhangi bir cihaz aracılığıyla yapılabilir. E-postalar, mesajlaşma ve anlık mesajlaşma, siber zorbalık araçlarının çoğunluğunu oluşturur ancak Facebook, Twitter ve YouTube gibi sosyal medya siteleri aracılığıyla yapılan siber zorbalık, kitlelerin tanıklık etme veya saldırılara katılma potansiyeli nedeniyle popülerlik kazanmaktadır (Watts vd., 2017).

Siber zorbalık, 2000’li yıllardan bu yana dünya genelinde giderek artan bir ilgi görmektedir. Ancak kavramın nasıl tanımlanacağı ve kimler için geçerli olduğu konusunda araştırmacılar arasında tam bir görüş birliğinin olmadığı belirtilmektedir (Becerra, 2017). İlgili alan yazında yer alan tanımlamalar incelendiğinde, Ybarra ve Mitchell’e (2004) göre siber zorbalık, çevrimiçi metin mesajları ve cep telefonu ile gönderilen fotoğraflar/videolar gibi diğer teknolojik yöntemleri içeren başka bir kişiye karşı kasıtlı ve açık bir saldırganlık eylemidir. Willard’a (2007) göre siber zorbalık, gizli gerçekleştirilen dolaylı bir dijital saldırı türüdür. Mason (2008) ise siber zorbalığı bir tür psikolojik zulüm olarak değerlendirmektedir. Slonje ve Smith’in (2008, s.147) “modern teknolojik cihazlar, özellikle cep telefonları veya internet aracılığıyla meydana gelen saldırganlık” olarak tanımladığı siber zorbalık, Patchin ve Hinduja’ya (2006) göre siber ortamlarda kasıtlı ve tekrarlayan davranışlar olarak nitelendirilmektedir. Mishna ve diğerleri ise (2010) siber zorbalığı, başkalarını tehdit etmek, taciz etmek, utandırmak veya sosyal olarak dışlamak için iletişim teknolojilerinin kullanımı olarak ifade etmektedir.

Siber zorbalığı, cep telefonu ve bilgisayar (web siteleri, e-posta, sohbet odaları vb.) gibi iletişim araçlarıyla yapılan zorbalığın gizli bir biçimi olarak tanımlayan Shariff (2005), siber zorbalığın genel anlamda üç ana özelliği olduğunu belirlemiştir. Shariff’e göre bu özelliklerden ilki anonimliktir. Diğer bir ifadeyle zorbalık yapan bireyin kimliğini saklayabilmesidir. Bir diğer ortak özellik ise; zorbalık eylemine hızlı bir şekilde birden çok kişinin dâhil olabilmesidir. Son olarak, bu zorbalık davranışlarının genellikle taciz içerikli davranışlar olması ve mağduru rahatsız etmesidir.

Siber zorbalığa karışan bireyler, sahip oldukları özellikler açısından üç farklı gruba ayrılırlar. Siber zorba terimi, bu davranışları eyleme geçiren bireyler için kullanılırken, bu

bireylerin hedef aldığı kişilere ise siber mağdur denilmektedir. Ayrıca siber zorba eylemlerine katılmayan ve sadece zorbalığı gözlemleyenler ise tanık olarak adlandırılmaktadır (Taştekin, 2016). Aslında bu grupta zorbalık davranışlarına dâhil olan bireyler için yapılan grupta ile oldukça benzerdir. Zorbalık ve siber zorbalık kavramlarının birbirlerine oldukça benzer yönlerinin olmasına rağmen bazı farklı yönleriyle bu iki kavram farklılaşmaktadır.

2.2.1. Zorbalık ve Siber Zorbalık Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar

Günümüzde yüz yüze iletişim daha çok çevrimiçi ortamlara yöneldikçe fiziksel, sosyal ve sözlü taciz olarak bilinen geleneksel anlamdaki kişilerarası zorbalık, siber alana taşınmaktadır (Leung vd., 2018). Birbirinin devamı veya iç içe yapılar olduğu düşünülen zorbalık ve siber zorbalık kavramlarına yönelik yakın tarihli bir meta-analiz çalışmasında Kowalski ve diğerleri (2014), siber zorbalığın kişilerarası geleneksel zorbalıkla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ve siber zorbalığın ayrı bir olgudan ziyade zorbalığın bir uzantısı olarak görülmesi gerektiğini öne sürmektedir. Yine aynı çalışmada geçmiş araştırmaların siber zorbalık kurbanlarının genellikle geleneksel zorbalığın kurbanı olan benzer kişiler olduğu ifade edilmektedir.

Siber zorbalığın sınırsız bir kitleye ulaşma potansiyeli olan çevrimiçi ortamla ilgili saldırganların olası anonimliği, zamansal ve mekânsal sınırların olmaması gibi kendine özgü özellikleri vardır (Slonje ve Smith, 2008). Bunun yanı sıra siber zorbalık, geleneksel zorbalık davranışlarının kasıtlılık, tekrarlama ve güç dengesizliği gibi üç temel özellikleri ile birlikte ele alınmaktadır (Kwan vd., 2020). Siber zorbalık tanımıyla tutarlı olan geleneksel zorbalığın bu üç özelliği;

- a) Zorbanın mağdura zarar vermek amacıyla kasıtlı saldırıları,
- b) Belirli bir süre boyunca tekrarlanan saldırılar ve
- c) Mağdurun, zorbanın saldırılarından kendisini savunamayacak konumda olması olarak belirtilmektedir (Olweus, 1993).

Bir diğer benzerlik ise zorbalık davranışlarındaki rollerde gözlenmektedir. Geleneksel zorbalıkta olduğu gibi, siber zorbalık için de benzer rolleri tanımlamak mümkündür ve her iki kavramda da zorba, mağdur ve tanık yer almaktadır (Hinduja ve Patchin, 2008; Smith vd., 2008).

Sonuç olarak Vandebosch ve Van Cleemput'un (2008) belirttiği gibi siber zorbalık, genellikle okul veya sosyal yaşamda meydana gelen geleneksel zorbalığın bir devamı olabilen, zorbaların ve mağdurların rollerinin değişmediği bir zorbalık türü olarak görülmektedir. Buna

ek olarak, mevcut çalışmalar siber zorbalık ve geleneksel zorbalığın tanımsal, ilişkisel, temel özellikler ve zorbalık rolleri gibi önemli benzerliklere sahip olduğunu ortaya koyarken, siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan daha karmaşık hale getiren faktörlerin olduğu da belirtilmektedir (Vandebosch ve Van Cleemput, 2008).

Siber zorbalık, sıklıkla cep telefonlarının ve bilgisayarların internet özelliklerinin kullanımı yoluyla gerçekleşmektedir. Bu cihazlar, e-posta, web siteleri, metin mesajları gibi araçlar yoluyla zorbalık davranışlarında bulunmak için bir fırsat sunan alanlar olarak görülmektedir (Hinduja ve Patchin 2008). Bu siber alanlar veya siber zorbalık platformları genellikle ebeveynlerin veya okul topluluklarının kontrolünden uzak kalmaktadır (Patchin ve Hinduja 2006; Snakenborg vd., 2011).

Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran faktörlerden biri geleneksel zorbalığın tekrarlanması ve zaman içinde gerçekleşmesi gerekirken, siber zorbalık için neyin tekrar oluşturduğu konusundaki belirsizlik görülmektedir. Bu belirsizlik, çevrimiçi olarak saldırı niteliği taşıyan tek bir gönderinin bile yıllarca sanal ortamlarda kalabileceği, çok sayıda kişi tarafından görüntülenebileceği ve çoğu kez yeniden gönderilebileceği ve bu nedenle tek bir gönderinin de aslında tekrarlanmış sayılıp sayılamayacağı belirsizliğinden kaynaklanmaktadır (Slonje vd., 2013; Wilson vd., 2020). Dolayısıyla belirtilen konular, tekrarlanan zorbalığın tanımını zorlaştırmaktadır.

Geleneksel bir zorbalık senaryosunda, bir mağdur, okuldan ya da evden çıkarak potansiyel zorbalıktan kaçabilirken, siber mağdurlar bu olanaktan yoksundurlar. Çünkü zorbanın sözleri internette sonsuza kadar var olabilmektedir. Ayrıca siber zorbalık, zorbanın daha geniş bir izleyici kitlesine ulaşabilmesinin yanı sıra daha çok anonim kalmasına da olanak sağlamaktadır (Bauman, 2010; Olweus, 2003).

Tanımlanamaması ve hesap verebilirliğin olmaması olarak belirtilen anonimliğin anti-sosyal davranışı kolaylaştırdığı ve yardım etme davranışlarını ise azalttığı ifade edilmektedir (Becerra, 2017). Dolayısıyla siber zorbalık davranışları, geleneksel anlamda zorbalığa göre daha yaygın ve kolay görülebilmektedir. Belirtildiği gibi kimliği belirsiz herhangi biri tarafından sosyal medyadaki tek bir gönderi binlerce kişi tarafından görüntülenebilir ve incitici yorumlar birden çok kez mağdura iletilebilir. Bu durum ise mağdura birden fazla ve daha ağır zararlar verebilir.

Geleneksel bir zorbalık senaryosunda zorbalar, kurbanların sözlü ve sözlü olmayan tepkilerini okuyabildikleri için eylemlerinin mağdurda oluşturduğu etkiyi anlama olanağına sahiptirler. Siber zorbalık deneyimi ise bu konuda daha az sosyal ipucu ve kanıt sağlaması nedeniyle zorbaların sözlerinin mağdurlarına zarar verip vermediğini ya da ne derecede zarar

verdiğini tespit etmeleri daha zor olmaktadır (Becerra, 2017). Bu nedenle zorbalık yapanın anonimlik algısı, mağdurunun ilk tepkisini gözlemleyememesi, siber zorbalığın gerçekleşmesi için yer ve zaman üzerindeki kısıtlamaların olmaması ve sonsuz bir izleyici potansiyeli olması göz önüne alındığında, siber zorbalığın geleneksel anlamdaki zorbalık kavramına göre daha fazla zarar verici bir güç dengesine sahip olduğu belirtilmektedir (Bauman, 2010; Slonje ve Smith, 2008).

Özellikle bazı araştırmalar siber zorbalığın hedeflenen gençler üzerinde geleneksel anlamda kişilerarası zorbalığa göre daha zararlı bir etkiye sahip olabileceğini (Smith vd., 2008) ve siber zorbalığa maruz kalan gençlerin sorunlu ilişkilere sahip olma ve yetişkin olarak ruh sağlığı hizmetlerine gereksinim duyma olasılığının daha yüksek olabileceğini ifade etmektedir (Strom ve Strom 2005).

Sonuç olarak, geleneksel zorbalıktan farklı bir şekilde siber zorbalık, zaman veya mekân ile sınırlı değildir. Çünkü siber zorbalılar, herhangi bir zamanda ortaya çıkabilir ve nerede olurlarsa olsunlar mağdurlarına ulaşma olanağı bulabilirler. Dahası, çevrimiçi paylaşılan materyallerin siber ortamdan kaldırılması neredeyse zordur ve bu nedenle mağdura yönelik yapılan zorbalık potansiyel olarak zaman içerisinde devam etmektedir (Lo Cricchio vd., 2021). Siber ortam, potansiyel olarak sınırsız bir kitlenin varlığına imkân verir ve bir başkası zorbalık davranışlarını kolayca gözlemleyebilir, paylaşabilir, iletebilir ve tekrarlayabilir. Ayrıca, zorbalıların çevrimiçi bir bağlamda olası anonimliği, güç dengesizliğini daha da artırabilir. Çünkü zorbalık yapan birey bilinmediğinde mağdurun zorbalık davranışına yönelik etkili bir biçimde karşılık vermesi daha zor hale gelmektedir (Vandebosch ve Van Cleemput, 2008).

2.2.2. Siber Zorbalık Türleri

İlgili alan yazında, siber zorbalık türleri araştırmacılar tarafından çeşitli sınıflandırmalar yoluyla tanımlanmaktadır. Langos (2012), doğrudan ve dolaylı siber zorbalık olmak üzere siber zorbalık davranışlarının iki alt türünden söz etmektedir. Doğrudan siber zorbalık sadece siber zorbalık ve mağdur arasında gerçekleşirken dolaylı siber zorbalık ise siber zorbanın mağdur ile ilgili bir takım bilgi veya belgeleri çok sayıda kişinin erişebileceği bir tür sosyal platformda yayınladığı zaman ortaya çıkmaktadır.

Başka bir çalışmada Willard (2007) siber zorbalığı, zorbalık biçimleri, kullanılan yöntem ve zorbalığın amacı gibi özelliklere göre birçok farklı davranış türünde sınıflandırmaktadır. Bunlar:

- a) *Kızdırma*: Karşıdaki kişiyi öfkeliendirmeye yönelik çevrimiçi gönderiler iletmek.
- b) *Rahatsız etme*: Kötü niyetli ve küçük düşürücü mesajların sürekli gönderilmesi.

- c) *İftira*: Bir kişiye kasıtlı olarak zarar vermek amacıyla onunla ilgili hoş olmayan söylenti veya yalan bilgi paylaşılması.
- d) *Mağdurun kimliğine bürünme*: Siber zorbanın, mağdurun sosyal medya hesaplarını kullanarak mağdurun kimliğini taklit etmesi ve bu kimlik altında zarar verici mesajlar göndermek. Buradaki amaç, mağdurun başını belaya sokmak, tehlikeye atmak, itibarını zedelemek veya arkadaşlıklarını bozmaktır.
- e) *Yayma ve kandırma*: Zarar vermek istenen birinin onunla ilgili gizli veya utanç verici bilgilerini ya da görüntüleri siber ortamlarda ifşa etmek.
- f) *Dışlama*: Birisini kasıtlı olarak sosyal ağlardan, sohbet odalarından atmak veya görmezden gelmek ya da çevrimiçi oyunlara dâhil edilmemesi şeklinde olabilir.
- g) *İnternet tacizi*: Kişi için tehdit unsurları içeren ya da korku oluşturan, tekrar tekrar maruz kalınan taciz durumu.

Sıklıkla kullanılan başka bir sınıflandırmaya göre Nocentini ve diğerleri (2010) dört ayrı siber zorbalık türünden söz etmektedir. Bunlar:

- a) *Yazılı ve sözlü davranışlar*: Telefonla, sosyal medya sohbet ortamlarında, sosyal medya uygulamalarında ve internet sitelerinde yapılan metin mesajı ve anlık mesajlaşma ya da ileti yoluyla rahatsız edici paylaşımlar,
- b) *Görsel davranışlar*: Başka birisine ait olan resim ya da videonun bireyin bilgisi dışında uygun olmayan şekilde paylaşma,
- c) *Dışlama*: Bilinçli bir şekilde çevrim içi ortamdan birisini yok sayma, görmezden gelme
- d) *Kimliğe bürünme*: Bir başkasının kişisel bilgilerine ulaşma ve bu bilgileri yayma, kişinin izni olmadan onun adına sosyal medya hesaplarını yönetme olarak sınıflandırılmaktadır.

Vandebosch ve VanCleemput (2008), psikolojik olarak bireyleri en çok rahatsız eden siber zorbalık davranışlarının, kendisine ait hesabın şifresinin kırılıp hesap bilgilerinin çalınması, kişiye ait bu bilgilerinin sanal ortamda izni ve bilgisi olmadan paylaşılması ve sanal ortamda hakkında yalan haberlerin çıkarılması olarak sıralamaktadır.

2.2.3. Siber Zorbalığın Yaygınlığı

Siber zorbalığın genel bir tanımı konusunda görüş birliği olmamasının yanı sıra özellikle genç ve yetişkin bireylerde yaygınlık oranlarını incelemek de çok zordur. Çünkü siber zorbalığın yaşam boyunca ortaya çıktığı tespit edilirken, siber zorbalık ile ilgili araştırmaların çoğunluğu çocuklara ve gençlere yöneliktir (Beracca, 2017). Alan yazın incelendiğinde, genç ergenler arasında siber zorbalıkla ilgili çok sayıda çalışmaların yapıldığı ancak üniversite

düzeyinde daha az çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışma, üniversite öğrencileri arasındaki siber zorbalık olaylarına yönelik olmasına rağmen, siber zorbalık ilk olarak ergenlerde bildirildiği ve çalışıldığı için ergenlere yönelik çalışmalara da yer verilmektedir.

Bu bağlamda siber zorbalık davranışlarının yaygınlığını incelendiğinde, siber zorbalık davranışlarının ergenler arasında görülme oranları dikkat çekmektedir. Patchin ve Hinduja (2006) ergenler ile yaptıkları bir çalışmada, katılımcıların %11'inin siber zorba, yaklaşık %29'unun siber mağdur ve yaklaşık %50'sinin siber zorbalığa tanık olduğunu bildirmektedir. Bununla birlikte Li (2007), Kanadalı ve Çinli ortaokul öğrencileri arasında yürüttüğü bir çalışmada erkeklerin %56'sının ve kadınların %54'ünün siber zorbalığa maruz kalan birini tanıdıklarını belirtmektedir. Çalışmaya katılanların yaklaşık %30'unun siber zorbalığa maruz kaldığını ve yaklaşık %18'inin de siber zorbalık yaptığını rapor etmektedir.

Sosyal medya, özellikle ergenler arasında siber zorbalık için daha popüler bir mekân haline gelmektedir. Lenhart ve diğerleri (2011), sosyal medya kullanımına yönelik ergenlerin algılarını belirlemek için sosyal medyayı düzenli aralıklarla kullanan yaşları 12 ile 17 arasında değişen gençler arasında bir çalışma yürütmüştür. Çalışmaya katılanların %85'i sosyal medya aracılığıyla olumsuz etkileşimlere tanık olduğunu ve %12'si bunun sık sık gerçekleştiğini belirtmektedir. Başka bir çalışmada Wilson ve diğerleri (2020), teknoloji kullanım düzeyi ile siber zorbalık suçu ve mağduriyet vakaları arasında önemli bir ilişkinin olduğunu belirlemiştir. Dolayısıyla, artan teknoloji kullanım sıklığı, artan zorbalık ve mağduriyet seviyeleriyle ilişkili bulunmaktadır. Siber zorbalık davranışlarından ve yaygınlığından daha endişe verici olan konu ise gerçekleşen zorbalık davranışlarının bildirilmemesi konusudur. Buna yönelik yapılan bir çalışmada Li (2007), katılımcıların yalnızca %35'inin yetişkinlere siber zorbalığa maruz kaldığını bildirdiğini rapor etmektedir. Buna göre siber zorbalık davranışlarına maruz kalan çok sayıda çocuk veya ergenin bu mağduriyetlerini bildirme eğilimlerinin düşük olduğu söylenebilir.

Chapell ve diğerleri (2006) tarafından yürütülen boylamsal çalışmada ilkokul veya lise dönemlerinde siber zorba ya da siber zorbalık mağduru olan öğrencilerin bu davranışlarını üniversitede de sürdürme eğiliminde olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Chapell ve diğerleri, üniversiteye başlamadan önce siber zorbalık veya siber zorbalığın mağduru olduğunu bildiren kişilerin yaklaşık %40'ının üniversitede siber zorbalığı sürdürmeye veya siber zorbalığa maruz kalmaya devam ettiklerini vurgulamaktadır. Benzer şekilde başka araştırmalar da lisedeki bireylerin siber zorba veya siber suçlu olduklarında, üniversitede de aynı kategorilere girme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Beran vd., 2012; Kraft ve Wang, 2010; Slonje ve Smith, 2008).

Siber zorbalığın yaygınlık oranlarının, özellikle üniversite çağındaki bireylerde de büyük ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Üniversite öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığına yönelik yapılan bir araştırmada Chapell ve diğerleri (2004), çalışmaya katılanların %25'inin zorbalığa uğradığını bildirmektedir. Benzer şekilde Walker ve diğerleri (2011), öğrencilerin %11'inin üniversitelerinde siber zorbalığa maruz kaldığını, Finn (2004) ise her 10 öğrenciden 1'inin e-posta veya mesajlaşma yoluyla sürekli taciz, hakaret veya tehdit olarak tanımlanan siber zorbalığa uğradığını belirtmektedir.

Sonuç olarak bireyler, zorbalık rollerinin ne olduğu (zorbalık yapan, mağdur ve tanık olan rolleri) fark etmeksizin, yaşamın her döneminde sıklıkla siber zorbalık davranışlarıyla karşılaşabilmektedirler. Yapılan çalışmalar çoğunlukla ergenler üzerinde olsa da üniversite döneminde de gençler arasında sıklıkla siber zorbalık davranışları görülebilmektedir. Yaşamın her döneminde sıklıkla karşılaşılan siber zorbalık davranışlarının nedenlerinin araştırılması ise ayrı bir öneme sahiptir.

2.2.4. Siber Zorbalığın Nedenleri

Siber zorbalık davranışlarını anlamanın ve önleme çalışmalarının gerçekleştirilmesinde en önemli kısım bireylerin neden siber zorbalık davranışlarına yöneldiğinin belirlenmesi aşamasıdır. İlgili alan yazın incelendiğinde, siber zorbalık davranışlarının bireyden bireye değişen birçok farklı nedeninin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Berne ve diğerleri (2014), gençler arasında yaygın şekilde gözlenen siber zorbalık davranışının nedenlerinin başında yüksek sosyal statü kazanma eğiliminin geldiğini belirtmektedir. Bern ve diğerlerine göre gençlerin bir diğerine zorbalık yaparak daha fazla beğeni ve onay alma ihtiyacı onları bir başkasının görsel özellikleriyle veya yazdıklarıyla dalga geçmeye ve zorbalık yapmaya yönlendirmektedir. Başka bir ifadeyle, bazı bireyler fark edilmek veya dikkat çekmek amacıyla bir başkasına siber zorbalık yaparak bu ve benzeri davranışlarda bulunmaktadır (Faucher vd., 2014).

Siber zorbalığın nedenleri ile ilgili yapılan bir araştırmada katılımcılar, eğlence amaçlı, intikam için, can sıkıntısından, karşı tarafı rahatsız etmek için, siber ortamlardaki bilgi ve yeteneklerini kanıtlamak amacıyla ve hatta şaka yapmak için siber zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir (Smith vd., 2008). Bunların yanı sıra ergenlerin siber zorbalık davranışlarını sürdürmesinde çevresindeki arkadaşlarından onay alma, onları eğlendirme, daha çok kişinin desteğini alma gibi nedenlerin olduğu ifade edilmektedir (Vandebosch ve Van Cleemput, 2008). Dolayısıyla, bazen gençlerin yapılan davranışın bir siber zorbalık davranışı olduğunu

bilmedikleri ve bu davranışlarının sonuçlarının neler olabileceğinin farkında olmadıkları söylenebilir.

Felmlee ve Faris'e (2016) göre siber zorbalığın nedeni, özellikle öğrencilerin bulundukları ortamlarda ön planda olan arkadaşlarına özenmeyle başlayıp daha sonra kıskançlığa dönüşen duygularıdır. Bireyde oluşan bu imrenme duygusu zaman içerisinde kendisinin bulunduğu ortamda görmezden gelinmesinin başlamasıyla giderek kıskançlığa dönüşebilmektedir. Daha sonrasında birey, önce imrenilen sonra da kıskançlık duyulan bireye yönelik zorbalık davranışlarında bulunabilir.

Bireylerin sahip olduğu bazı kişilik özelliklerinin siber zorbalıkta belirleyici olabileceğini belirten Smith ve diğerleri (2008), zorbaların özgüveni olmayan ve kontrol problemi yaşayan kişiler olduklarını ifade etmektedir. Türkileri-İnselöz ve Uçanok'un (2013) yaptıkları çalışmada da siber zorbaların bencillik, saldırganlık, sorumsuzluk gibi kişilik özelliklerine değinilirken bazılarında ise dengesizlik ve özgüvensizlik gibi kişilik özelliklerine vurgu yapılmaktadır. Pabian ve diğerleri (2015) ise siber zorbalığın, empati ve vicdan eksikliği odağında oluşan psikopati ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Siber zorbalığın bir nedeni olarak düşünülen kişisel özelliklere ek olarak dürtüsellik, düşmanlık ve fobik kaygı düzeylerinin yüksek olması bireylerin siber zorbalık davranışlarında bulunması açısından birer risk faktörü olarak değerlendirilmektedir (Guo, 2016). Benzer şekilde Kowalski ve diğerleri (2014), bireylerin empati becerisinin siber zorbalık yapma ile ilişkili olduğunu ve empatik eğilim azaldıkça siber zorbalığın arttığını vurgulamaktadır.

Siber zorbalığı etkileyen bireysel özelliklerin ve kişilik özelliklerinin yanı sıra çevresel nedenler de zorbalık davranışına etki etmektedir. Kowalski ve diğerlerine (2014) göre bu çevresel nedenler bireyin sosyal çevresi ile ilişkili olup, akran ve aile ilişkileri, okul iklimi gibi faktörleri içermektedir. Aynı zamanda internet ortamının sunduğu anonim kalma olanağının siber zorbalığı etkileyen çevresel etmenlerden biri olduğu ifade edilmektedir.

2.2.5 Siber Zorbalığın Sonuçları

Üniversitede siber zorbalık mağduru olan öğrencilerle yapılan çalışmalar sonucunda öğrencilerde öfke, hüznün, üzüntü, incinmiş hissetme, küçümsenme, stres olma, depresyon ve intihar düşüncesi gibi birçok olumsuz durum ortaya çıktığı belirtilmektedir (Hemphill vd., 2015; Kraft ve Wang, 2010). Ayrıca, siber zorbalığa maruz kalan bir mağdur, fiziksel şiddet, tehditler ve fiziksel problemlerle her an karşı karşıya kalabilmektedir (Patchin ve Hinduja, 2006). Bu durum, mağduru toplum içinde küçümsenme duygusu ve utanma yaşamasına neden

olabilir. Siber zorbalığın bu olumsuz sonuçları dikkate alındığında, mağdurun psikolojik, duygusal ve sosyal açılardan zarar görmesi olası görünmektedir (John vd., 2018).

Siber zorbalık davranışları, mağdurun duygusal ve sosyal ilişkilerine zarar vermekte, dahası bireyin başkalarıyla da arkadaşlık kurmasında problemlerle karşılaşmasına ve giderek yalnızlaşmasına neden olmaktadır (Williard, 2007). Siber zorbalık mağdurları, arkadaş gruplarından dışlanmakta veya yaşadıkları utanç ve endişe duyguları nedeniyle arkadaşları ile iletişimlerini azaltmakta ya da tamamen kesmektedirler (Hinduja ve Patchin, 2008). Yakın çevresinde güvenilecekleri birilerinin olmaması nedeniyle mağdur, umutsuzluk hissine kapılmakta ve yardım arayışından vazgeçmektedir. Mağdurların yaşadıkları yoğun yalnızlık duygusu onların benlik algılarını olumsuz yönde etkilemekte ve kendilerini değersiz hissetmelerine neden olmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2008). Siber zorbalığa maruz kalmak bireylerin benlik saygısının düşmesine neden olurken, aynı zamanda bireylerin benlik saygısı düzeylerinin yüksek olması ise siber zorbalık davranışlarının olumsuz etkilerini azaltmaktadır (Alvarez-Garcia vd., 2015). Başka bir ifadeyle ergenlerin benlik saygısı düzeyi siber zorbalık davranışları açısından koruyucu faktör veya risk faktörü olabilir. Alvarez-Garcia ve diğerlerine göre yüksek benlik saygısı, siber mağduriyetten veya siber mağduriyetin olumsuz sonuçlarından koruyucu bir etki sağlayabilir.

Hinduja ve Patchin (2009), siber zorbalığın depresyon, içe kapanma, okul başarısının düşmesi, benlik algısının zayıflaması ve sosyal çevre açısından yalnızlaşma gibi çeşitli duygusal ve psikolojik sorunlarla ilişkilendirildiğini belirtmektedir. Siber zorbalığın neden olduğu sonuçları Yaman ve diğerleri (2011) psikolojik, sosyal ve akademik etkiler olmak üzere üç başlık altında toplamaktadır. Bu sınıflandırmaya göre;

- Üzüntülü olma, stres, kendini değersiz hissetme ve kendisiyle ilgili bilgilerin açığa çıkarılmasından utanma *psikolojik etkiler* olarak değerlendirilmektedir.
- Bireyin özsaygısının düşmesi, ilişkilerinde çatışma yaşama, güven problemi yaşama ve arkadaşlık kurmakta zorlanma *sosyal etkiler* olarak gruplandırılmaktadır.
- Okula gitmekten çekinme, öğrenme güçlüklerinin olması, okuldan kaçma ve akademik başarının düşmesi gibi etkiler ise *akademik etkiler* olarak belirtilmektedir (Yaman, vd., 2011).

Son olarak, siber zorbalığın sonuçlarından olan ve siber mağduriyete uğramış bireylerde görülebilecek en önemli etkilerden biri de intihar düşüncesidir. Hinduja ve Patchin'e (2010) göre diğer zorbalık türlerine kıyasla siber zorbalığa maruz kalan mağdurlarda intihar düşüncesinin görülme oranı daha yüksektir.

2.3. Siber Zorbalık ile İlgili Değişkenler

Siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik değişkenleri ile siber zorbalık davranışlarının ilişkili olduğu görülmektedir. Alan yazın incelemesi sonucunda ilgili değişkenlere yönelik kuramsal açıklamalar bu başlık içerisinde konu edinmektedir.

2.3.1. Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri

Biyolojik özellikler ve çevre etkisiyle şekillenen, yaşam boyu devam eden bir süreç olarak tanımlanan kişilik özellikleri, bireyin davranışlarına yansıdığı haliyle kişiliğin olumlu ve karanlık yönleri arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Kişiliğin olumlu yönü, genel anlamıyla başkalarına sevgi dolu ve yararlı bir yönelim içerirken, karanlık yönü ise yaşam doyumunu olumsuz etkileyen ve sosyal açıdan rahatsız edici sonuçlarla güçlü bir bağı olan bir olgudur (Set, 2020).

Karanlık Üçlü kavramı ilk kez, kişiliğin karanlık yönü olarak görülen ve rahatsız edici üç kişilik özelliği Makyavelizm, narsisizm ve psikopati kavramlarını bir araya getiren Paulhus ve Williams (2002) tarafından kullanılmıştır. Kavramın alan yazına kazandırılması sonrasında özellikle son yirmi yıldır “Karanlık Üçlü” araştırmacıların ilgisini çekmeye devam etmektedir (Irak, 2020).

Karanlık Üçlüyü oluşturan üç kişilik özelliklerinden biri olan Makyavelist bireyler, şüpheli yaklaşıma sahip, ahlaki normları görmezden gelebilen ve başarıyı elde etmek için kişileri ve durumları manipüle etmeyi olağan karşılayan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Furnham vd., 2013). İkinci özellik olarak narsist özelliklere sahip bireyler, kendi yeterliliklerini abartabilmekte, kendisine yönelik eleştirilere karşı bir tutum sergilemekte ve güçlü olma arzusuna sahiptirler (Jones ve Paulhus 2014). Son olarak, psikopati kişilik özelliği daha yüksek olan bireyler anti sosyal davranışlar sergileyebilen, toplumsal normları açık bir şekilde göz ardı edebilen bireylerdir (Scherer vd., 2013).

Paulhus ve Williams'a (2002) göre Karanlık Üçlü, kavramsal açıdan farklı ancak birbirleriyle örtüşen, tipik bir şekilde kişilerarası uyumsuz olarak yorumlanan kişilik yapılarının bir takımıdır. Bu nedenle, benzer duygusuz manipülasyon örnekleri, üç karanlık kişilik özelliğinin her birinde de ortaya çıkmaktadır. Karanlık olarak adlandırılan kişilik özelliklerinin ölçümlerinden yüksek puan alan bireyler, uyumsuzluk, duygusuzluk, sahtekarlık, ikiyüzlülük ve saldırganlık ile ilişkilendirilmenin yanı sıra şefkatli, toplum yanlısı bir yaşam yerine hızlı ve sömürücü bir yaşam sürme eğilimindedirler (Furnham, vd., 2013; Irak, 2020; Pabian vd., 2015). Uyumsuz olmalarına neden olabilecek kişilikler arasındaki belki de en çarpıcı benzerlik, empati

eksikliğidir (Lau ve Marsee, 2013). Benzer şekilde, her üç özellik de kişilerarası davranışı doğrudan etkileyen kötü bir niyet içermektedir (Muris, vd., 2017; O’Boyle vd., 2012; Set, 2020).

Her üç yapı da bir dereceye kadar duygusuzluk, uyumsuzluk, saldırganlık ve sahtekârlık gerektirse de önemli yönlerden farklılık göstermektedir. Örneğin bireylerin egolarına hitap eden davranışlar genellikle narsisizmin özellikleri ile ilişkilendirilirken, dürtüsel ve sosyal olmayan tutum ve davranışlar daha çok psikopati açısından değerlendirilmektedir. Diğer yandan, stratejik bir yönelimle elde edilen sonuçlar ise en iyi Makyavelizm kişilik özelliğiyle açıklanmaktadır (Jones ve Paulhus, 2014).

Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen Jones ve Paulhus (2011) üç kişilik özelliğinin ilişkilerini özetle şu şekilde açıklamaktadır:

- a) Ego-kimlik hedefleri narsisist davranışı yönlendirirken, araçsal hedefler Makyavelci ve psikopatik davranışı yönlendirir,
- b) Makyavelizm, zamansal ve odak açısından psikopatiden farklıdır,
- c) Üç kişilik özelliğinin de kişilerarası manipülasyonu teşvik eden duygusuz bir özü vardır.

Sonuç olarak kişiliğin karanlık yönünü oluşturan Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini bir araya getiren ortak yönleri ve belirtildiği üzere bir birleriyle ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Ancak karanlık kişilik özelliklerinin her birinin ayırt edici farklı özellikleri ve yönleri de söz konusudur. Bu nedenle her bir karanlık kişilik özelliğini aynı zamanda ayrı başlıklar altında incelemek gerekmektedir.

Makyavelizm

Makyavelizm, psikolojik bir yapı olarak kişilik ile ilgili alan yazına 1970’li yıllarda Christie ve Geis’in çalışmalarıyla girmiştir (Jones ve Paulhus, 2014). Christie ve Geis ise manipülatif davranışlar ve tutumlardaki bireysel farklılıkları incelemek ve ölçmek için teorik bir model olarak Niccolò Machiavelli’nin 1600’li yıllardaki çalışmalarından etkilenmiştir (Skobkareva, 2020).

Machiavelli geleneksel ahlak kavramını büyük ölçüde reddettiği için, Makyavelizm kavramı kişilerarası ve örgütsel davranışa yönelik alaycı, acımasız ve aldatıcı bir yaklaşımı benimsemektedir (Skobkareva, 2020). Makyavelizm’in temel özellikleri Jones ve Paulhus (2014) tarafından manipülatiflik, duygusuzluk ve stratejik yönelimli davranma olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle Lau ve Marsee (2013, s.356), “amaçlar, araçları haklı çıkarır” ifadesinin belki de Makyavelci bir bireyi tanımlamadaki en iyi ifade olduğunu belirtmektedir.

Makyavelizm özellikle zorbalık, empati eksikliği, insanların manipüle edilebilir olduğuna dair genel bir inanç ve güçlü bir sosyal başarı arzusuyla ilişkilendirilmektedir (Andreou, 2004). Bir başka tanımlamada Lau ve Marsee (2013) ise yüksek düzeyde Makyavelci özelliklere sahip bireylerin davranışlarının genellikle sosyal, ahlaki, kişilerarası veya duygusal düşüncelerin göz ardı edildiği bir kar-zarar analizi temelinde şekillendiğini belirtmektedir. Makyavelizm'in bu özelliklerine dayanarak, bu kişilik özelliğine sahip bireylerin hedeflere ulaşmak için daha kontrollü ve bir araç olarak saldırganlık türleriyle yakın ilişki kurduğu ifade edilmektedir (Witt vd., 2011).

Makyavelizm'in Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin üyeleri olan psikopati ve narsisizm ile arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Psikopati ve narsistik kişilik özelliklerine sahip bireyler fiziksel tehdit ve ego tehdidi gibi belirli tehdit türlerine karşı ani ve yüksek tepki gösterirken, Makyavelizm kişilik özelliğine sahip bireyler davranışlarında daha özenli ve planlı olma eğilimindedir (Noser vd., 2014). Özellikle psikopati kişilik özelliğine sahip bireyler dürtüsel olarak hareket ederken, arkadaşlarını ve ailelerini düşünmeyerek itibarlarına çok az dikkat ederler. Ancak Makyavelizm kişilik özelliğine sahip bireyler, önceden plan yapar, ittifaklar kurar ve çevresinde olumlu bir itibara sahip olmak için ellerinden gelenin en iyisini yapma gayreti içerisindeyler (Hare ve Neumann, 2008). Kısacası Makyavelizm kişilik özelliğine sahip bireyler, dürtüsel davranmak yerine daha planlı hareket etmektedir (Jones ve Paulhus, 2011). Ancak yine de Makyavelist bireylerin hesaplanmış ve temkinli davranışlarda bulunma eğilimlerine rağmen yüksek düzeyde psikopati ve narsisizmi olan bireylerde olduğu gibi Makyavelist bireyler de sosyal açıdan itici ve uyumsuz olarak değerlendirilmektedir (Jones ve Paulhus, 2010).

Sonuç olarak Makyavelizm kişilik özelliklerine sahip bireylerin, psikopati ve narsisizm kişilik özellikleri yüksek olan bireyler kadar anti sosyal davranışta bulunma olasılıkları yüksektir. Ancak bu bireylerin davranışlarının daha çok duruma bağlı, stratejik ve gizli yöntemlerden oluştuğu ifade edilirken, daha az dürtüsel ve daha az şiddetli gerçekleştiği belirtilmektedir (Lau ve Marsee, 2013).

Narsisizm

Genel anlamda bir kişilik özelliği olarak narsisizmin varlığı kabul edilse de temel özelliklerinin neler olduğu, bu özelliklerin nasıl düzenlendiği ve örgütlenmelerinden neyin sorumlu olduğu konusunda yoğun anlaşmazlıklar devam etmektedir (Krizan ve Herlache, 2017). Yine de kabul gören ve ilk akla gelen anlamda incelendiğinde narsisizm, Krizan'a (2018) göre bireyin kendini fazla önemsemesi ve değerli görmesi olarak nitelendirilmektedir. Narsistik

kişilik özelliğine sahip bireyler, çoğunlukla kişisel ihtiyaçlarını ve hedeflerini başkalarının ihtiyaçlarına göre ön planda tutan ve yüksek düzeyde bencil ve kibirli davranışlarda bulunan kişilerdir (Krizan, 2018). Bununla birlikte narsisizm, bireylerin görkemli kimlikleriyle bu görkemli kimlik altında yatan güvensizlik arasındaki çatışmayla tanımlanmaktadır (Jones ve Paulhus, 2014).

Narsisizm ile ilgili alan yazın incelendiğinde narsisizmin ilgi çeken iki türünün “büyüklenmeci narsisizm” ve “kırılgan narsisizm” olduğu görülmektedir (McCain ve Campbell, 2018). Yakın geçmişe kadar araştırmacılar, çalışmalarında çoğunlukla narsisizmin büyüklenmeci formu üzerine yoğunlaşmışlardır. Kırılgan narsisizmin çalışmalara konu edilmesinin geçmişi ise daha yakın zamanlıdır. *Büyüklenmeci narsisizm*, fark edilmesi kolay, hileye, teşhire veya zarar vermeye açık ve daha çok psikopatiktir (Miller ve Maples, 2011). Tam tersi bir şekilde *kırılgan narsisizm* ise; daha gizli, çekingen ve hep daha fazlasını talep etmektedir (McCain ve Campbell, 2018; Miller ve Maples, 2011). Benzer bir tanımlama yapan Crowe ve diğerlerine (2019) göre büyüklenmeci narsisizm, kısmen yüksek benlik saygısı, girişkenlik ve teşhircilik ile ifade edilirken, kırılgan narsisizm ise tipik olarak düşük benlik saygısı, sosyal geri çekilme ve olumsuz duygusallık ile tanımlanmaktadır.

Büyüklenmeci ve kırılgan narsisizm birçok yönden birbiriyle tutarsız gibi görünüyorsa da Miller ve diğerleri (2017), yapılan çalışmaların tutarlı bir şekilde, büyüklenmeci ve kırılgan narsisistik ifadelerin hak kazanma, egoizm ve uyumsuzluk gibi kişilerarası düşmanca özellikleri paylaştığını ifade etmektedir.

Narsisizmin karanlık yönüne ilişkin incelemeler, narsisizm ve saldırganlık arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır (Skobkareva, 2020). Skobkareva, yüksek düzeyde narsisistik kişilik özelliklerine sahip bireylerin, tepkisel saldırganlık durumunda, kendilerini özel ve ayrıcalıklı görmeleri nedeniyle öfkeyle aşırı tepki verebileceklerini belirtmektedir. Bu durum, bireylerin ego tehditleriyle karşılaştıklarında saldırgan davranmalarına neden olmaktadır.

Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin birbirleri ile olan ilişkilerine değinen Jones ve Paulhus (2011), incelemelerinin temel kaynakları olarak Kernberg’in 1975 yılında, Kohut’un ise 1978 yılında yaptıkları çalışmaları göstermektedir. Her iki kaynağa göre de narsisizm kişilik özelliği, Makyavelizm ve psikopatiye çok benzer şekilde manipülasyon ve duygusuzluk ile tanımlanmaktadır.

Psikopati

Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin son bileşeni olarak psikopati, duygusuzluk, benmerkezcilik, yakın duygusal bağlar kuramama, düşük kaygı seviyesi, yüzeysel çekicilik,

sahtekârlık ve dürtüsel davranışla tanımlanan bir kişilik özelliğidir (Hare ve Neumann, 2008). Başka bir ifadeyle psikopati, kişilerarası duygusal ve davranışsal alanlardaki eksiklikler ile nitelendirilmektedir (Cooke ve Michie, 2001).

Psikopati düzeyi yüksek olan bireyler, kişilerarası ilişkilerinde yüzeysel, narsisistik, manipülatif, duygusuz davranırlar, empati ve pişmanlıktan yoksundurlar. Davranışsal açıdan ise psikopati düzeyi yüksek olan bireyler dürtüsel, saldırgan, sorumsuz ve uyumsuz davranışlara eğilimlidir (Lau ve Marsee, 2013; Noser vd., 2014; Skobkareva, 2020).

Psikopati ile ilgili olarak Blackburn ve Coid (1998), her ikisi de yüksek derecede dürtüsellik içeren iki tür psikopatiden bahsetmektedir. Bunlar birincil tip ve ikincil tip psikopatiler olarak adlandırılmaktadır. Birincil tip psikopatiler, dürtüsel, saldırgan, düşmanca, dışa dönük özellikler ile ayırt edilmektedir. Aynı zamanda kendilerine güvenirlere ve kaygıları düşüktür. İkincil tip psikopatiler, genellikle düşmanca, sorumsuz, dürtüsel, saldırgan, sosyal açıdan endişeli, izole, çekingen, bağımlı, güvensiz, karamsar ve düşük özgüvene sahiptir. Davranışları plansız olma eğilimindedir ve davranışların sonuçları hakkında çok az düşünürler. İkincil tip psikopatiler, fiziksel veya sözlü bir tehdit karşısında birincil tip psikopatiden daha fazla öfke gösterirler.

Jones ve Paulhus (2014), duygulanımdaki eksiklikler ve dürtüsellik gibi psikopatinin iki temel unsuru olduğunu belirtmektedir. Psikopati kişilik özelliği yüksek bireyler, duygusuzluklarını kısa vadeli bir şekilde gösterirler. Örneğin, söylediği bir yalan uzun süreli çıkarlarını riske atsa bile anlık kazanımlar daha önceliklidir (Jones ve Paulhus, 2011; Visser, vd., 2010). Başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kuramazlar, empati ve pişmanlıktan yoksundurlar. Psikopatik özelliklere sahip bireylerde görülen bu vicdan eksikliği daha yüksek şiddet davranışları için ana motivasyon kaynağıdır (Mayberry ve Espelage, 2007). Bu nedenle psikopati düzeyi yüksek bireylerde duygulanımdaki eksiklik ve manipülasyon, cesur ve acımasız suç davranışları oluşturmak için umursamazlık ve heyecan arayışı gibi diğer kısa vadeli özelliklerle birleşir (Hare ve Neumann, 2008). Ayrıca, psikopati kişilik özelliklerine sahip bireyler tipik olarak, kendi bencil ihtiyaçlarına hizmet etmek, başkalarını etkilemek veya kontrol etmek için tutarlı bir şekilde daha yüksek düzeyde saldırganlık (açık ve ilişkisel saldırganlık) ve manipülasyon kullanan şiddet ve suç eğilimli kişiler olarak görülür (Lau ve Marsee, 2013).

2.3.2. Öfke Ruminasyonu

Gündelik yaşamda sıklıkla karşılaşılan öfke, en temel duygulardan biridir. Kassinove ve Sukhodolsky'ye göre (1995) öfke, belirli bilişsel değerlendirmeler, fizyolojik değişiklikler

ve davranışlarla ilişkili olumsuz bir duygu durumu olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin öfke deneyimleri, bilişsel değerlendirmelerle, özellikle de adaletsizlik, suçlama ve kasıtlılıkla şekillenmektedir (Kassinove ve Sukhodolsky, 1995). Ruminasyon ise bireyin tüm dikkatini kendi duygu ve düşüncelerine odaklaması olarak açıklanmaktadır (Bushman vd., 2005). Başka bir tanımlamada ruminasyonun, rahatsız edici bir olay hakkında müdahaleci ve tekrarlayan düşünceleri içerdiği belirtilmektedir (Denson, 2013). Dolayısıyla, bireylerin belirli konularla ilgili sürekli devam eden düşüncelerine ruminasyon adı verilmektedir. Benzer şekilde, öfke durumunda birey, sürekli bir şekilde öfke durumu ile ilgili düşünceleri zihninde tekrarlayabilir. Yaşamın ortak bir özelliği olan ve bireyi rahatsız eden bir duruma tepki olarak oluşan öfke duygusunu bireyler bazen görmezden gelerek gitmesine izin verirken bazen de öfke durumu hakkında düşünmeye devam etmektedir. Bu ikinci durum Denson'a göre öfke ruminasyonu olarak tanımlanmaktadır.

Kavramsal açıdan öfke ruminasyonu, bir öfke yaşantısı sırasında ortaya çıkan ve sonrasında devam eden istem dışı tekrarlayan bilişsel süreçler olarak tanımlanmaktadır (Sukhodolsky vd., 2001). Başka bir çalışmada öfke ruminasyonu, provokasyon odaklı düşünce olarak belirtilmekte ve öfkeli duygulanımın bilişsel bir temsili olarak tanımlanmaktadır (Bushman vd., 2005). White ve Turner'a (2014) göre öfke ruminasyonu, öfkeli ruh halleri ve deneyimlerin yanı sıra nedenleri ve sonuçları üzerinde odaklanma ve durma eğilimi olarak ifade edilmektedir. Denson (2013) ise öfke ruminasyonunu, birey için anlamlı olarak öfkeye neden olan bir olay hakkında ısrarcı düşünme olarak tanımlamaktadır. Genel olarak, öfke bir duygu olarak ele alındığında, öfke ruminasyonu bu duyguyu düşünme olarak ifade edilmektedir (Sukhodolsky vd., 2001).

Yapılan tanımlamalardan anlaşılacağı üzere öfke ruminasyonunun kuramsal yapısı üç ayrı süreci konu edinmektedir. Bunlar, geçmiş öfke deneyimlerinin anıları, anlık öfke deneyimlerine dikkat ve öfke deneyimi hakkında olgusal düşüncelerdir (Sukhodolsky vd., 2001). Bu üç sürecin bireyin öfke deneyimine neden olan anılarının tekrar öfke durumuna neden olabileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte ruminasyon düşüncesinin döngüsel doğası nedeniyle öfkenin daha da derinleşmesine neden olabilmektedir (Rusting ve Nolen-Hoeksema, 1998). Örneğin öfke ruminasyonunda bireyler, öfkeye yol açan durumları yeniden deneyimler; öfkeli düşüncelere, öfkeye neden olan olayların anılarına ve olası intikam eylemlerinin zihinsel provasına odaklanırlar (Denson vd., 2011; Sukhodolsky vd., 2001). Kısacası, öfke duygusu ruminasyonu tetikler ve ruminasyon düşünceleri de bu öfke duygusunu sürdürdüğü için ruminasyon düşünceleri süreklilik gösterme eğilimindedir (Collins ve Bell, 1997).

Wilkowski ve diğerleri (2010), genellikle bireyin arzuladığı hedefi ile gerçek durumu arasında bir tutarsızlık olduğunda ve özellikle de bu tutarsızlık üzerinde kontrol eksikliği yaşadığında öfke ruminasyonunun yaşandığını belirtmektedir. Bu noktada ruminasyonun etkili olmasa da, başa çıkma veya problem çözme mekanizması olarak işlev gördüğü varsayılmaktadır (Watkins ve Moulds, 2005). Bunun nedeni ise ruminasyonun somuttan daha çok soyut olma eğiliminde olması ve ruminasyon düşüncelerinin öfke durumuna ilişkin daha özel yerine genel temalar ve fikirlerle ilgilenmesidir (Watkins ve Moulds, 2005). Aslında ruminatif olmayan problem çözme, belirli bir probleme ve duruma yöneliktir. Örneğin arkadaşları tarafından bir etkinliğe davet edilmeyen bir kişi arkadaşlarına yönelik öfke duyabilir ve sürekli zihninde bu durumu düşünerek "Beni aralarında istemiyorlar." diye düşünebilir. Oysa aynı durumu uzun uzun düşünmeyen başka bir kişi "Beni bu etkinliğe davet etmediler." diye düşünebilir. Dolayısıyla ruminasyon düşünceleri, belirli bir konuyu veya sorunu somut olarak ele almadaki başarısızlığı nedeniyle sorun çözmenin etkili bir yolu değildir.

Yüksek ruminasyona sahip bireyler, öfke veya üzüntü ile ilişkili düşünce ve duygulara odaklanmaya daha yatkınken, düşük ruminasyona sahip bireyler, bu duygulardan zihinsel olarak uzaklaşmaya daha yatkındır (Collins ve Bell, 1997). Ayrıca öfke ruminasyonunun sıklığı konusunda çalışma yapan Siewert ve diğerleri (2011), öfke ruminasyonunun oldukça yaygın bir tepki olduğunu ve öfke deneyiminin ve odağın çoğu zaman başka bir kişiye yöneldiğini ifade etmektedir. Buna ek olarak Knoblock-Westerwick ve Alter (2006), ruminasyonu cinsiyet açısından incelemiş ve bir öfke durumuyla karşılaştıklarında erkeklerin kadınlara göre daha fazla öfke durumu hakkında düşündüklerini belirtmişlerdir.

Alan yazında öfke ruminasyonun bireyler üzerinde olumsuz sonuçlarının olduğu belirtilmektedir. Lyubomirsky ve Tkach (2003) tarafından yapılan bir alan yazın taraması yüksek düzeyde ruminasyonun, motivasyon azalması, daha yüksek stres seviyeleri, sosyal ilişkilerde bozulmalar, zayıf konsantrasyon, biliş ve problem çözme dâhil olmak üzere bazı sonuçlarına vurgu yapmaktadır. Glynn ve diğerleri (2002) ise ruminasyon düşüncelerini bireylerin kalp ve damar sağlıkları ile ilişkilendirmiş ve ruminasyon düşüncelerinin kan basıncı ve nabız hızını artırdığını gözlemlemiştir. Dolayısıyla, bireyde gerçekleşen bu artışın gelecekteki kalp ve damar hastalıkların riskini de artırabileceğini belirtilmektedir (Glynn vd., 2002).

Öfke ruminasyonun bireyler üzerindeki olumsuz sonuçlarından bir diğeri de saldırgan davranışlara neden olmasıdır. Önceki araştırmalar öfke ruminasyonunu artan saldırganlıkla ilişkilendirmiştir (Anestis vd., 2009; Denson, 2013; Peled ve Moretti, 2009; Poor, 2020; Wilkowski vd., 2010). Öfke ruminasyonu, bilişsel kontrol, duygu düzenlemesi, olumsuz duygu,

fizyolojik uyarılma, sosyal biliş ve duygusal durumlar üzerine kendini yansıtma ile ilgili beyinin ilgili bölgelerini uyarmakla kalmayıp geçici olarak öz denetimi azaltmakta ve bu da saldırganlığın artırmasına neden olmaktadır (Denson, 2013). Öfkesi olan bireyler belirtildiği gibi çeşitli çevresel uyaranlara daha sık tepki verirler ve fiziksel saldırganlık, sözlü saldırganlık ve dolaylı saldırganlık dahil olmak üzere saldırganlığa daha yatkındırlar (Anestis vd., 2009; Denson, 2013; Wang vd., 2018). Başka bir ifadeyle öfke ruminasyonu bireyin değerlendirme, planlama, problem çözme ve öz düzenleme gibi beceriler üzerindeki kontrolü azaltır ve bireyi saldırgan davranışlara açık hale getirir (Denson vd., 2011). Öfke ve saldırganlık ilişkisini cinsiyet açısından ele alan Zsila ve diğerleri (2019), öfke ile ilgili olarak, erkeklerin stresli bir olayla karşı karşıya kaldıklarında doğrudan saldırganlık ve yüzleşme biçimleri sergileme eğiliminin daha yüksek olduğu, kadınların ise strese, kaçınmayı teşvik eden bir eğilim ve uyum sağlama tepkisiyle yanıt verme olasılığının daha yüksek olduğu belirtmektedir.

Son olarak, öfke ruminasyonun olumsuz etkilerinden bir diğeri de tıpkı saldırganlıkta olduğu gibi bireylerin siber zorbalığa katılımı teşvik etmesidir (Patchin ve Hinduja, 2011; Wang vd., 2017). Bir meta-analiz çalışması da ayrıca öfkenin siber zorbalıkla pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Kowalski vd., 2014). Denson (2013) öfke ruminasyonunun sürecini açıklamak için beş faktörlü bir modelden (bilişsel, nörobiyolojik, duygusal, yönetici kontrolü ve davranışsal aşamalar) söz etmektedir. Bu modele göre ruminasyon, bilişsel düzeyde ortaya çıkar, duygusal tepkiyi ve nörobiyolojik aktivasyonu ılımlı hale getirir. Bu da yönetici kontrolü ve saldırganlığı etkiler. Öfke ruminasyonun çoklu sistem modeli olarak adlandırılan bu modele göre öfkeye neden olan bir olaydan sonra ruminasyon siber zorbalık davranışlarını etkilemektedir (Yang vd., 2021).

2.3.3. İntikam

Yaşamları boyunca bir başkasıyla iletişim halinde olan bireylerin aynı zamanda fiziksel ve duygusal bağ kurmaya ihtiyaçlarının olduğu bilinmektedir. Ancak bireyler, bu ihtiyaca yönelik ilişkilerinden bazen doyum alma, mutlu olma gibi iyi hissettiren duygular deneyimlerken, bazen de üzülmeye, gücenme ve hayal kırıklığı gibi huzursuz eden duygular yaşayabilmektedir (Ergüner-Tekinalp ve Terzi, 2012). İntikam, bireyin yaşadığı ilişkilerinin her aşamasında bulunan diğer duygular gibi en temel ve insani duygulardan biridir (Young, 2010). Buna rağmen intikam, tarih boyunca hemen her toplumda var olan bir kavram olmasına rağmen araştırmacılar intikamla ilgili sosyal ve psikolojik faktörlerin araştırılmasına yönelik çalışmalara yakın zamanda dikkatlerini vermişlerdir (Tripp vd., 2007; Vidmar, 2002).

König ve diğerlerine (2010) göre intikam, sosyal yaşam içerisindeki davranışların önemli bir güdüleyicisi ve temel bir dürtü olarak tüm saldırgan davranışları kapsamaktadır. Aynı zamanda intikam, hem psikolojik hem de kültürel unsurlara dayanan çok düzeyli bir süreç olmasının yanı sıra genellikle öfke eşliğinde kişiye zarar verme amacı taşımaktadır (Jackson vd., 2019). İntikam davranışlarının farklı nedenlerinin olmasının yanı sıra genellikle bu davranışın nedeni adalet ve hak aramaktır (Bradfield ve Aquino 1999). Bu nedenle intikamı diğer saldırganlık yapılarından (sözlü, fiziksel, örtülü/açık, dolaylı/doğrudan, kişiler arası/örgütsel yönetimli) farklı kılan yanı algılanan adaletsizliklere verilen tepkilerle ilgili olmasıdır (Bies ve Tripp, 2005).

Birçok birey, yaşamın herhangi bir noktasında kendisine haksızlık yaptıklarına inandığı kişilere karşı intikam alma girişiminde bulunmaktadır. Ancak bireyler, başkaları tarafından haksızlığa uğradığını hissettiklerinde buna neden olan kişilerden intikam almaya karar verirken, bazen affetmeyi hatta bazen de uzlaşmayı seçerler. Bu nedenle yoğun olarak yaşanan duygulardan biri olan intikam alma veya intikam alma arzusu Brown'a (2004) göre affetme yetersizliği ile ilişkilendirilmektedir. Ancak genellikle intikam, başka birini herhangi bir nedenden dolayı cezalandırmak için bireyi motive eden bir arzu olarak tanımlanmaktadır (Ho vd., 2002). Buradaki bireyi cezalandırma isteği, adalet kavramının amacında olduğu gibi eşitliği geri kazanmaya çalışmak yerine daha çok intikam arzulayan bireyi rahatlama amacı taşımaktadır. Dolayısıyla Ho (2002), adaletin aksine intikam kaynaklı cezalandırma arzusunun kişisel olduğunu belirtmektedir.

Geçmiş araştırmalar, bireylerin suça ve cezaya karşı tutumlarının rasyonel düşünceler ve mantıktan çok duygulara ve tutkuya dayandığını göstermektedir (Ho vd., 2002). Bununla birlikte, intikamı tanımlamak için hangi özelliklerin gerekli olduğuna dair farklı görüşler vardır. Elshout ve diğerleri (2015) intikam davranışı özelliklerinin planlı, süre bakımından uzun ve dürtüsel olabileceğini belirtmektedir.

Öfke, korku, üzüntü ve hayal kırıklığını aynı anda ölçen çalışmalarda öfke, intikamın en iyi duygusal belirleyicisi olarak değerlendirilmektedir (Roseman vd., 1994). Özellikle algılanan adaletsizliklere bağlı olan haklı öfke duygusu, intikamın sağlam bir belirleyicisi olarak tanımlanmaktadır (Tripp ve Bies, 2010). Bununla birlikte, bireylerin intikam alma nedenlerini Jackson ve diğerleri (2019) dörde ayırmaktadır. Buna göre bireyler:

- a) Algılanan bir norm ihlali nedeniyle kızgın hissettikleri için,
- b) İntikamı itibarını geri kazanmanın bir aracı olarak gördükleri için,
- c) İntikamın kendilerini daha iyi hissettireceğine inandıkları için,
- d) Kültürel normlar intikam almayı onayladığı veya izin verdiği için intikam alırlar.

Tripp ve diğerleri (2007) ise benzer şekilde intikamın, intikam almak isteyen birey için kendince mantıklı ve ahlaki kanıtlarının olduğunu belirtmektedir ve bu kanıtları üç kategoride ele almaktadır. Buna göre;

- a) İntikam birçok durumda birey tarafından algılanan haksızlığa karşı ortaya konan bir tepkidir.
- b) İntikam çoğunlukla oluşan haksızlığı ortadan kaldırmak için alınır ve bu süreçte bireyler doğru ve olması gerekeni yaptıklarına inanmaktadırlar.
- c) İntikam alan birey söz konusu kendi adaletini sağlayarak sadece kendi çıkarlarını değil, bir başkasının da yararını gözettiklerini belirterek intikam eylemlerini meşrulaştırmaktadırlar.

Dolayısıyla, intikama yönelik nedenlerden de anlaşılacağı üzere intikam niyetinde adalet arayışı güçlü bir motivasyon kaynağıdır ve birey kendi haklılığını savunmaktadır. Bellah ve diğerleri (2003), intikam yönelimi yüksek olan bireylerin aynı zamanda psikopati ve nevrotik yönelimlerinin de yüksek olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda Bellah ve diğerlerinin (2003) çalışmaları, hassas fikirlilik, açık sözlülük ve alçakgönüllülüğün yanı sıra strese karşı savunmasızlığın daha yüksek derecede intikam almayı öngördüğünü göstermektedir. Benzer şekilde intikamın nevrotizm ve narsisizmle ilişkili olduğunu belirten başka çalışmalar da mevcuttur (Brown, 2004; Draijer, 2000; McCullough vd., 2001). Bu tarz durumlarda erken dönem gelişiminde yaşanan travmalar, düşmanlıklar ve reddedilmeler önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Draijer, 2000). İntikamın etkilerine yönelik olarak başka bir çalışma da Carlsmith ve diğerleri (2008), bireylerin daha iyi hissetme beklentisiyle intikama yöneldiklerini ancak gerçekte daha kötü hissettiklerini ve ruminasyon davranışında bulunduklarını belirtmektedir.

Alan yazın incelendiğinde, intikam davranışlarının daha çok bu davranışı gerçekleştiren birey üzerindeki olumsuz etkilere odaklanıldığı görülmektedir. Ancak Cloke (1993), intikam davranışlarının mağdur üzerinde de bazı olumsuz etkilerinin olabileceğine vurgu yapmaktadır. Buna göre intikam davranışlarına maruz kalan bireye eşlik eden hisler genellikle kızgınlık ve kindir. Ayrıca intikam aracılığıyla mağdur, davranışsal açıdan zarar görmesinin yanı sıra duygusal açıdan da öz-saygısı düşmekte ve kendisini kötü hissetmektedir (Kim ve Smith, 1993). Dahası bu hisler, kalp sağlığı ve bağışıklık sistemiyle ilgili bazı hastalıklar gibi bireylerin beden sağlıkları üzerinde de bir takım olumsuz etkilere neden olmaktadır (Witvliet, 2001).

Diğer yandan, günlük yaşamın bir parçası olarak intikam, bireylerin benlik saygılarını koruyabileceği bir yapı olarak da görülebilmektedir. Gabriel ve Monaco (1994) bu açıdan ele

alınan intikam olgusunu, *uyumlu intikam* olarak adlandırmaktadır. Böyle bir intikam davranışı bireyler için yıkıcı değildir. Tam tersine bireyin ego tutarlılığını korumaya yardımcı olur ve destekler. Ancak, intikam davranışı karşındaki kişilere zarar verme amacıyla ise uyumsuz intikam olarak adlandırılmaktadır (Gagbriel ve Monaco, 1994).

Paleari ve diğerleri (2009), intikam motivasyonunu, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyuttan oluşan suça özgü affetmenin bir parçası olarak incelemektedir. Buna göre suç eylemi sırasında ciddiyet, kasıtlılık ve suçun derecesi gibi belirli affetme faktörleri dikkate alınır. Aynı zamanda bağışlama olarak da adlandırılan bu olumlu boyut, kişinin suçluya karşı iyi niyetle hareket etme isteğini ifade etmektedir. Olumsuz boyut ise genellikle affetmeme veya misilleme yapma olarak adlandırılır ve bireyin intikam alma motivasyonu ile nitelendirilmektedir.

İnsanların intikam alma biçimleri değişebilir. İntikamın, zayıf hukuk ve polis güçleri gibi düşük kurumsal kontrole sahip ortamlarda kültürel olarak gelişme olasılığı daha yüksek olmasıyla birlikte intikam almanın tek bir yolu yoktur. İntikam fiziksel veya sözlü, kamuya açık veya gizli, doğrudan veya dolaylı bir şekilde eyleme dönüştürülür (Jackson vd., 2019).

Yöntemsel açıdan yaygın olarak ikiye ayrılan intikam, doğrudan ve dolaylı intikam olarak adlandırılmaktadır (Gregoire vd., 2010). Bu ayrıma benzer şekilde ayrıca intikam, açık ya da gizli intikam olarak da sınıflandırılmaktadır (McIluff ve Coghlan 2000). Dolaylı veya gizli intikam örnekleri arasında intikam alınan birey hakkında dedikodu yapmak, olumsuz değerlendirmelerde bulunmak, bilgiyi gizlemek ve o bireyi görmezden gelmek sayılabilir. Bu stratejiler, bireyin itibarına özel olarak saldırmak ve özellikle otoritesini zayıflatmak için ortak bir arzuya dayanmaktadır. Gizli intikam daha çok karşıt tepki alma riski nedeniyle açıktan intikam almaya gücü yetmeyen düşük statülü bireyler arasında yaygındır (Gregoire vd., 2010).

Bireylerin intikam arzuları ister doğrudan isterse de dolaylı yollardan gerçekleşsin kızgınlıkla hareket edildiği için intikam davranışlarından çoğunlukla saldırgan davranışlar ile birlikte bahsedilmektedir (Jackson vd., 2019). Benzer şekilde Hinduja ve Patchin (2009) saldırgan bir eylem olarak zorbalık ve siber zorbalığın intikam ile motive edildiğini belirtmektedir. Sonuç olarak, sorumlu olduğuna karar verilen tarafa zarar, yaralanma, rahatsızlık veya ceza verme niyetiyle başka bir grup veya kişiye yönelik bir eylem olarak intikam, bireylerin tatmin aradığı ve adaleti yeniden tesis etmeye çalıştığı bir misilleme yöntemidir (König vd., 2010).

2.3.4. Bencillik

Bencillik, gündelik yaşamda sıkça karşılaşılan ve çoğunlukla olumsuz anlamlarda kullanılan bir kavramdır. Aynı zamanda psikoloji, felsefe, ekonomi olmak üzere çeşitli bilim

dallarının ilgilendiği disiplinler arası ve karmaşık bir kavramdır (Carlson vd., 2022; Çalışıcı Çelik ve Kırıl, 2019). Bu nedenle bencillik kavramını anlayabilmek için alan yazında sıklıkla birlikte kullanılan benmerkezcilik, bireysellik ve özgecilik kavramlarına değinmek gerekmektedir.

Bencillik ve benmerkezcilik kavramlarının gündelik kullanımda birbirlerinin yerine kullanılması açısından benzer olmakla birlikte farklı iki ayrı kavram olduğu bilinmektedir. Her iki kavram ayrı ayrı tanımlanacak olursa bencillik, kişilerarası durumu ifade etmektedir ve bireyin bir başkasının ihtiyaçlarını görmezden gelirken kendisine ayrıcalık ve öncelik talebinde bulunması durumudur (Ivanhoe, 2018). Bu tanıma göre paylaşılacak bir mal veya kaynak söz konusu olduğunda bireyin kendisine düşenden fazlasını alması veya ihtiyacından fazlasını istiflemesi gibi yalnızca kendi çıkarlarını ön planda tutarak diğerlerini görmezden gelen davranışlar bencil davranışlardır. Buna karşılık benmerkezcilik, benlikle ilgili bir görüştür ve birey kendisini dünyanın merkezine koyarak bir başkasının varlığını ve menfaatini görmezden gelir (Durgun, 2017). Benmerkezcilik bireyler yalnızca kendilerini önemli görme eğiliminde oldukları için genellikle bencil davranışlarda bulunurlar. Benmerkezcilikte birey, karşılaştığı durumları benlik kavramına göre anlamlandırarak yorumlarken, bencillikte ise birey bir başkasına karşı kendi çıkarı ve yararı için davranışta bulunmaktadır (Ivanhoe, 2018). Dolayısıyla, birey bencil olmadan benmerkezcilik olabileceği gibi benmerkezcilik olmadan da bencil olabilir.

Bireysellik kavramı, bencilliği anlamak için ayırt edilmesi gereken bir diğer kavramdır. Bazen bencillik ile karıştırılan bireysellik, bireylerin giderek birbirlerine benzeşmelerini reddederek bireysel farklılıkların ve çeşitliliğin ön plana çıkmasını savunmaktadır. Kısacası bireysellik, bireyin toplum yerine kendi düşünce ve becerilerine odaklı hareket etmesidir (Çalışıcı Çelik, 2020). Bu tanıma göre bireysellik daha çok benlik odaklı olduğu için benmerkezcilik ile paralel bir kavram olarak bencillikten ayrılmaktadır.

Bencillik kavramının zıttı olarak kullanılan özgecilik kavramı, elseverlik, diğerkâmlık ve altruizm gibi farklı kelimelerle tanımlanmaktadır (Çalışıcı Çelik, 2020). Hem bencillik hem de özgecilik kişilerarası bir durumu ifade etmekle birlikte özgecilik bireyin bir başkasının çıkarını kendi çıkarının önünde tutan, fedakâr bir davranıştır (Le Morvan, 2009). Bencillikte ise bu durum tam tersidir. Yani birey kendi çıkarlarını bir başkasının çıkarlarının daima önünde tutmaktadır.

Alan yazında yapılan tanımlamalar incelendiğinde gündelik yaşamın bir gerçeği olan bencillik, olumsuz bir kavram olarak bilinmektedir (Robson, 2000). Başka bir açıdan değerlendirildiğinde ise bireyin veya bir başkasının kendi isteklerinin, ihtiyaçlarının farkında

olması ve bu istekleri karşılayabilmek için çaba göstermesi beklendik bir davranıştır (Carlson vd., 2022; Stebbins, 2008). Elbette bunu yaparken kendine önem ve öncelik tanınması da beklenmektedir. Bu kapsamda belirtilen bencillik davranışı, bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için de bir koşul olarak görülmektedir (Yılmaz, 2018). Bencillik, yaygın olarak başkalarının iyiliğinden bağımsız bir şekilde bireyin kendi iyiliği ve çıkarlarına aşırı odaklanmasıdır (Raine ve Uh, 2018). Bir başka tanımlamada bencillik, “diğer insanların zararına olabilecek sonuçları görmezden gelerek bireyin sadece kendi istek ve gereksinimlerini dikkate alarak hareket etmesi” olarak tanımlanmaktadır (Ronald, 2016, s. 27). Benzer şekilde Çelik ve Kırıl (2019) kişisel yararına odaklanan bireyin, diğerlerini görmezden gelerek kendi yararını her koşulda ön planda tuttuğu bir davranış biçimi olarak belirtmektedir. LaBelle (2018) ise "aşırı duyarlı narsisizm" olarak tanımladığı bencilliği, bireyin kendi sorunlarına, ihtiyaçlarına ve arzularına aşırı odaklanma durumu olduğunu belirtmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde bencillik, bireyin kendi yüksek yararını gözetmek adına başkalarının zarar görmesini görmezden gelme durumu olarak belirtilebilir. Kısaca bencillik, bir başkasının zarar görmesi pahasına bireyin kişisel çıkar arayışıdır.

Bireyin, kişisel çıkarları için bir başkasına bencilce davranmasına sebep olan bazı nedenleri vardır. Setiya (2015), bu nedenlerin başında bireyin kendini aşırı önemsemesi ve kendini beğenmesi olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda birey sadece kendi çıkarlarını gözetmekte ve kendisine fayda sağlayacak adımları atmaktadır. Ayrıca bireyin kendisini sosyal sınıf olarak yüksekte görmesi, bireydeki hırs ve güç duygusu da bencilce davranışlara neden olmaktadır (Dubois vd., 2015). Dolayısıyla bireyler, elde ettiklerinden hep daha fazlasını talep edecek, mevcut konumlarını beğenmeyecek ve hep daha fazlasını elde etme arzusuyla her yola ve her yönteme başvuracaklardır. Bu istek ve arzu ise bencilce davranışların önünü açmaktadır. Machiavelli (2003), tüm bu nedenlerin bireyin başarılı olması için gerekli olduğuna vurgu yaparken insanın doğası gereği nankör, doymak bilmeyen ve bencil olduğunu belirtmektedir. Buna göre bir toplumdaki bireyler bencil ise bencilce hareket etmeyen bir başka kişi başarılı olmaz.

Lam'a (2012) göre bencillik, kişiliği oluşturan biyolojik, bilişsel ve duygusal süreçleri kapsayan aynı zamanda kültür ve sosyalleşme ile de ilişkili olan bir özelliktir. Raine ve Uh (2018), tek bir yaklaşımla açıklanamayacak kadar karmaşık olan bencillik kavramının üç ana alt türü olduğunu belirtmektedir. Bu alt türler uyumsal, egosantrik (ego merkezli) ve patolojik bencillik olarak adlandırılmaktadır. Rain ve Uh (2018), bencilliğin alt türlerine yönelik yaptıkları açıklamalarda öncelikle uyumsal bencilliği, başkalarını göz önünde bulundurarak daha yumuşak bir bencillik biçimi olarak tanımlamaktadır. Bencilliğin daha az patolojik yönü

olduğu belirtilen bu tür, diğer formların aksine sadece kendilerine değil, ailelerine ve zaman zaman arkadaşlarına da önem verirler. Bazı bencil davranışlar, başkalarının böyle bir bencillikten yararlandığı gerekçesiyle haklı gösterilebilir. Örneğin ülkemizde adil davranılması gereken noktalarda hemşericilik veya akrabacılık olarak adlandırılan tanıdık olana daha fazla yardımda bulunma bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu durum gelecekte bireye yardım edebilecek potansiyele sahip kişilere yardım etmek ve onlarla ilgilenmek, bencillik yapmaktan çok pozitif bir bencillik biçimi olarak tanımlanmaktadır (Raine ve Uh, 2018).

İkinci bir tür olarak egosantrik bencillik, davranışların görünüşte avantajlı ya da başkalarına dezavantajlı olup olmadığından daha çok benlik üzerine odaklanan daha basit bir bencillik olarak tanımlanmaktadır. Yetişkin kişilik gelişimi bağlamında, umursamaz, soğuk ve düşük empati seviyeleriyle benmerkezci bir bencillik biçimi ile ilişkili olması beklenmektedir. Genel olarak egoist teşvik teorisine dayanarak, bu temel bencillik biçiminin empati eksikliği, düşük fedakârlık, düşük sıcaklık ve kaynakları başkalarıyla paylaşma isteksizliği ile ayırt edilmektedir (Raine ve Uh, 2018). Özetle, bireyin kendisinin veya başkasının çıkarlarıyla ilgilenmeden sadece kendine odaklı bir benmerkezci yaklaşımı benimsemesi olarak belirtilmektedir.

Bencilliğin son alt türü patolojik bencillik ise çıkarları ve yararı için başkalarının zarar gördüğü, daha sert bir bencillik formu olarak tanımlanır. Psikopatolojideki teori ve araştırmalara dayanmaktadır ve doğası gereği nispeten daha anti sosyal olarak görülmektedir. Patolojik bencillik, manipülasyon, başkalarının sömürülmesi ve ödül arama davranışı dahil olmak üzere bu dışsallaştırıcı psikopatolojik koşulların bazı özelliklerini içerecek şekilde kavramsallaştırılmaktadır (Raine ve Uh, 2018).

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma kapsamında ele alınan değişkenler ile ilgili geçmiş araştırmalar incelenmektedir. Bu bağlamda öncelikle siber zorbalık ile ilgili yapılmış çalışmalara daha sonra modelde ele alınan değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalara yer verilmektedir.

Değişkenler	Siber Zorbalık	Öfke Ruminasyonu	İntikam	Bencillik
Makyavelizm	Baheer vd., 2023; Baughman vd., 2012; Gajda vd., 2022; Kircaburun vd., 2018; Kircaburun vd., 2019; Pailing vd., 2014; Panatik vd., 2022; Safaria vd., 2020; Skobkareva, 2020; Van Geel vd., 2017; Zhang vd., 2022.	Yang vd., 2019.	Giammarco ve Vernon, 2014; Rasmussen ve Boon, 2014.	Kaufman vd., 2019; Yilmaz, 2019a.
Narsisizm	Baheer vd., 2023; Baughman vd., 2012; Fan vd., 2019; Gajda vd., 2022; Kircaburun vd., 2018; Kircaburun vd., 2019; Panatik vd., 2022; Safaria vd., 2020; Skobkareva, 2020; Zhang vd., 2022.	Ghim vd., 2015.	Brown, 2004; Rasmussen ve Boon, 2014; Obeidat vd., 2020	Kaufman vd., 2019; Yilmaz, 2018; Yilmaz 2019a; Yilmaz 2019b.
Psikopati	Baheer vd., 2023; Baughman vd., 2012; Gajda vd., 2022; Kircaburun vd., 2018; Kircaburun vd., 2019; Pailing vd., 2014; Panatik vd., 2022; Safaria vd., 2020; Skobkareva, 2020; Van Geel vd., 2017; Zhang vd., 2022.	Yang vd., 2019.	Clemente vd., 2019; Efferson, 2007; Giammarco ve Vernon, 2014; Rasmussen ve Boon, 2014.	Kaufman vd., 2019; Yilmaz, 2019a.
Öfke Ruminasyonu	Ak vd., 2015; Camacho vd., 2021; Luo vd., 2023; Wang vd., 2017; Yang vd., 2021; Zsila vd., 2019.		Obeidat vd., 2020; Stuckless vd., 1995; Burnette vd., 2007; de la Fuente Anuncibay vd., 2021; Tripp vd., 2007.	
İntikam	Akbulut ve Eristi, 2011; Balakrishnan ve Norman, 2020; Çokluk, 2019; Dilber, 2013; Hoff ve Mitchell, 2009; König vd., 2010; Yaman ve Peker, 2012; Quintana-Orts vd., 2020.			

Şekil 2 Modelde ele alınan değişkenler arasında yapılan çalışmalar

Şekil 2’de Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, intikam, öfke ruminasyonu ve bencillik ile siber zorbalık değişkenleri arasındaki ilişkileri ele alan çalışmaların özet şablonu sunulmaktadır. Şekil 2’de gruplandırılmış çalışmalara ilgili alt başlıklar içerisinde yer verilmektedir.

2.4.1. Siber Zorbalık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Alan yazında siber zorbalık davranışları ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde birçok çalışma bulunmaktadır. Araştırmanın bu kısmında çalışma kapsamında siber zorbalıkla ilişkili olarak ele alınan değişkenler dışında farklı konularda yapılan siber zorbalık ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Buna göre siber zorbalık ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Gibb ve Devereux (2014) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada siber zorbalık davranışlarının yaygınlığını ve nedenlerini incelemişlerdir. Çalışmalarında üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışları hakkındaki var olan bilgiyi genişletmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın analizlerinden elde edilen sonuçlar, üniversite öğrencilerinin yaklaşık %52’sinin siber zorbalık davranışlarında bulunduğunu bildirmektedir. Bir başka sonuç,

siber zorbalık mağdurlarının ve psikopati düzeyi yüksek bireylerin siber zorbalık davranışında bulunma olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Doane ve diğerleri (2014), üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışlarının nedenlerini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda siber zorbalık davranışı ile empati düzeyi arasında negatif yönde ve akran onayı alma isteği ile pozitif yönde ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulguya göre siber zorbalık davranışında bulunmanın nedenleri arasında empati eksikliği ve yüksek düzeyde akranlarından onay alma isteği olduğu belirtilmektedir.

Fletcher ve diğerleri (2014), İngiltere'de yaşları 12 ile 13 arasında değişen ortaokul öğrencilerinin katılımıyla siber zorbalık davranışının yaygınlığını ve saldırgan davranışlarının, yaşam kalitesi ve psikolojik zorluklar ile ilişkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin %14,1'i cinsiyete veya sosyo-ekonomik duruma göre önemli bir fark olmaksızın başkalarına siber zorbalık yapmaktadır. Çalışma sonucuna göre okuldaki saldırgan davranışlar ve siber zorbalık arasında ilişki bulunmaktadır. Ayrıca ilgili araştırma sonucuna göre siber zorbalığın düşük yaşam kalitesi ve psikolojik zorluklar ile ilişkili olduğu belirtilmektedir.

Kokkinos ve Voulgaridou (2017) tarafından yapılan çalışmada, Yunanistan'da yaşları 11 ile 16 arasında değişen ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinde duygu düzenleme ve kişilik özelliklerinin rolü araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre siber zorbalık davranışları duygu düzenleme becerileri ile negatif ve öfkeli kişilik özelliği ile de pozitif bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Buna göre duygu düzenleme becerileri yetersiz görülen bireylerin siber zorbalığa daha yatkın olduğu, ayrıca kişilik özelliği olarak öfkeli olanların ise siber zorbalık düzeylerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir.

Palermi ve diğerleri (2017), yaşları 10 ile 20 arasında değişen gençlerle yaptıkları çalışmalarında benlik saygısı, sosyal ve kişisel değişkenlerle ilgili siber zorbalık riskini araştırmışlardır. Elde edilen bulgular sonucunda benlik saygısı düşük olan katılımcıların siber zorbalık risklerine dâhil olma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bir diğer sonuç olarak bilgi teknolojilerini kullanmak için yüksek ebeveyn kontrolü altında olan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma risklerinin daha düşük olduğu ifade edilmektedir.

Tian ve diğerleri (2018), yaptıkları çalışmada siber zorbalık ve ruh sağlığı arasındaki ilişkide algılanan akran ilişkisi stresinin aracı rolünü incelemişlerdir. Üç yıl süren boylamsal çalışma ergenlerin katılımıyla tamamlanmış ve veriler analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarında, siber zorbalığa göre siber mağduriyetin ruh sağlığı ile daha güçlü bir ilişki içerisinde olduğu rapor edilmektedir. Beklenen bir sonuç olarak mağduriyet arttıkça depresyon

ve kaygının arttığı belirtilmektedir. Elde edilen bir diğer sonuca göre algılanan akran ilişki stresi siber zorbalık ve ruh sağlığı arasındaki ilişkide aracılık etkisi göstermezken, siber mağduriyet ve ruh sağlığı arasında aracılık rolü olduğu tespit edilmektedir.

Siber zorbalık uluslararası çalışmalarda olduğu gibi ulusal düzeydeki çalışmalara da son yıllarda konu olmaktadır. Ulusal düzeydeki çalışmalar incelendiğinde Çelik ve diğerleri (2012), yaptıkları çalışmada yüz yüze ve uzaktan eğitim yoluyla üniversiteye devam eden öğrencilerin kişilik özellikleri ile siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık davranışında bulunma durumları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre kişilik özelliklerinden zorbalık davranışında bulunmanın en güçlü yordayıcısı duygusal dengesizlik, en zayıf yordayıcısı ise deneyime açıklık olarak belirtilmektedir. Siber zorbalık yapma ile siber zorbalığa maruz kalma arasında ise orta düzeyde pozitif bir ilişki rapor edilmektedir.

Kocatürk (2014), ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı araştırma ile akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonuçları, öğrencilerin akran zorbalığına eğilimleri ile siber zorbalığa eğilimleri arasında ve akran zorbalığına maruz kalma ile siber zorbalık durumları arasında pozitif yönde ilişkinin olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, erkek öğrencilerin akran zorbalığı ve siber zorbalık eğilimlerinin kız öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Elçi ve Seçkin (2016), üniversite öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin farkındalıklarını cinsiyet, yaş ve internet kullanım sıklığı değişkenleri açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda erkeklerin siber zorbalığa yönelik farkındalıklarının kız öğrencilerden yüksek olduğu, yaş ve internet kullanım sıklığı değişkenlerinin siber zorbalık farkındalığı ile anlamlı bir şekilde ilişkili bulunmadığı belirtilmektedir.

Ünver ve Koç (2017), yaptıkları çalışmada lise öğrencilerinin siber zorbalık, problemlili internet kullanımı ve riskli internet davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre siber zorbalığın, problemlili internet kullanımı ve riskli internet davranışları ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmaktadır. Cinsiyet açısından incelendiğinde, erkeklerin riskli internet davranışlarının kızlara oranla daha yüksek olduğu belirtilmektedir.

Kılınç ve Gündüz (2017), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada insani değerler ile internet bağımlılığı ve siber zorbalığa duyarlılık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda, internet bağımlılık düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin insani değerlerinin düşük olduğu, ancak internet bağımlılığı ile siber zorbalığa duyarlılık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı belirtilmektedir. Bununla birlikte siber zorbalığa duyarlılığın insani değerlerle kısmen ilişkisinin bulunduğu rapor edilmektedir.

Altan ve Eldeleklioglu (2019), lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada siber zorbalık ile siber mağduriyet, duygusal zekâ arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonuçları, siber mağduriyet, duygusal zekâ, kişiler arası ilişkiler, uyumluluk, genel ruh hali ve stresle başa çıkma faktörlerinin siber zorbalığı anlamlı bir şekilde öngördüğünü göstermektedir. Buna ek olarak, siber mağduriyet ve kişiler arası ilişkilerin, siber zorbalığı en güçlü biçimde etkileyen faktörler olduğu, uyumluluk, stresle başa çıkma ve genel ruh hali faktörlerinin ise bireysel açıdan siber zorbalığı anlamlı bir şekilde öngörmediği vurgulanmaktadır.

Dursun ve diğerleri (2020), üniversite öğrencilerinin katılımıyla yaptıkları çalışmada, siber zorbalığın görülme sıklığı, siber zorbalığın uygulandığı araçlar ve siber zorbalığın mağdurlar üzerine etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Yapılan çalışma sonucuna göre son altı ay içinde üniversite öğrencilerinin %41,8'inin siber zorbalığa maruz kaldığı belirtilmektedir. Ayrıca siber zorbalığın e-posta, sosyal paylaşım siteleri ve mesajlar aracılığıyla yapıldığı bildirilmektedir. Siber zorbalığın mağdurlar üzerine öfke, kaygı, üzgün hissetme, uykusuzluk ve dikkati toplayamama gibi sorunlara neden olduğu yine çalışma sonucunda bildirilmektedir.

Akarsu ve diğerleri (2022), üniversite öğrencilerinin katılımıyla yaptıkları çalışmada, öğrencilerin çocukluk travmasının siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Yapılan çalışma sonucunda, öğrencilerin çocukluk çağı travmaları ile siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışma sonucunda, üniversite öğrencilerinin siber mağduriyet ile siber zorbalık düzeyleri arasında da pozitif yönde ilişki rapor edilmiştir.

2.4.2. Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Çalışmalar

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok farklı çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmalardan birinde Baughman ve diğerleri (2012), yaşları 18 ile 70 arasında değişen genç, yetişkin ve yaşlıların katılımlarıyla gerçekleştirdikleri çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, zorbalık davranışlarıyla pozitif yönde en çok ilişkili olan kişilik özelliklerinin sırasıyla; psikopati, Makyavelizm ve narsisizm olduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak, narsisizm düzeyi yüksek olan bireylerin doğrudan fiziksel

zorbalık yerine dolaylı zorbalığa daha eğilimli oldukları araştırma sonuçlarında rapor edilmektedir.

Lau ve Marsee (2013), yaşları 11 ile 17 arasında değişen ergenler ile yaptıkları çalışmalarında psikopati, Makyavelizm ve narsisizm kişilik özellikleri ile açık saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, suçluluk, davranışsal ve duygusal düzensizlik arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Elde edilen bulgular, narsisizmin açık saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, davranışsal düzensizlik ve duygusal düzensizlik ile arasındaki ilişkilerin psikopati ve Makyavelizm'e göre daha güçlü olduğunu göstermektedir. Ayrıca psikopati kişilik özelliğinin açık saldırganlık ve davranışsal düzensizlik ile ilişkisi tespit edilirken, ilişkisel saldırganlık ve duygusal düzensizlik ile ilişkisinin bulunamadığı rapor edilmektedir.

Pailing ve diğerlerinin (2014), yaş ortalaması 29.25 olan yetişkin bireylerle yaptığı araştırmada bireylerin Beş Faktör kişilik özellikleri, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve şiddet davranışları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, şiddet davranışlarının Makyavelizm ve psikopati ile pozitif yönde; uyumluluk ve dürüstlük-alçakgönüllülük ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Ayrıca araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise uyumluluk faktörünün Psikopati ve Makyavelizm'e göre şiddet davranışını daha güçlü yordadığı yönündedir.

Van Geel ve diğerlerinin (2017), yaşları 16 ile 21 arasında değişen gençlerin katılımı ile yaptıkları çalışmada Beş Faktör kişilik özellikleri, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve sadizmin zorbalık ve siber zorbalık davranışları ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, dışadönüklük, Makyavelizm ve psikopatinin zorbalık ve siber zorbalığı pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordadığını göstermektedir. Buna göre gençlerin dışadönüklük, Makyavelist ve psikopatik özellikleri arttıkça siber zorbalık davranışlarının da arttığı belirtilmektedir.

Kırcaburun ve diğerleri (2018), çalışma grubunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu araştırmalarında Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve sadizm ile problemli sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkilerde anti sosyal çevrimiçi davranışların aracılık rolünü incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar siber zorbalık ve siber tacizin hem genel örnekleme ve hem de erkekler arasında Makyavelizm ile problemli sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkiye tam olarak aracılık ettiğini göstermektedir. Narsisizm, genel örnekleme ve kadınlar arasında siber taciz aracılığıyla problemli sosyal medya kullanımı ile dolaylı olarak ilişkili olduğu rapor edilmektedir. Sadizm ve problemli sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkide ise siber zorbalık ve siber taciz tam aracılık rolü üstlenmektedir.

Kırcaburun ve diğerleri (2019), üniversite öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında karanlık kişilik özellikleri (Makyavelizm, Narsisizm, Psikopati, kindarlık ve

sadizm) aracılığıyla çocukluk çağı duygusal istismarı ve siber zorbalığın doğrudan ve dolaylı ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda genel olarak, karanlık kişilik özelliklerinin, çocukluk çağı duygusal istismarı ile erkeklerde siber zorbalık arasındaki ilişkide tam aracılık tespit edilirken, toplam örnekleme ve kadınlarda kısmi aracılık rolü olduğu belirtilmektedir.

Fan ve diğerleri (2019), elektronik yollarla saldırgan davranışlar ve siber zorbalık ile narsisizm özellikle de açık ve gizli narsisizm ile ilişkisini incelemişlerdir. Yaşları 11 ile 18 arasında değişen gençler ile yaptıkları çalışmada, açık ve gizli narsisizm ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Aynı zamanda benlik saygısının iki tür narsisizmin ile siber zorbalık üzerindeki etkilerini inceledikleri aracılık rolünü test etmişlerdir. Araştırmadan elde edilen sonuçlarda gizli narsisizmin siber zorbalık ve mağduriyeti pozitif yönde yordadığı rapor edilmektedir. Bununla birlikte cinsiyet ve öğrenci statüsü kontrol edildiğinde, benlik saygısının narsisizm ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkilere aracılık ettiği ve benlik saygının iki tür narsisizm ve siber zorbalık arasındaki ilişkileri açıklayıcı bir mekanizma olduğu belirtilmektedir.

Satıcı ve diğerleri (2019), üniversite öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile dürtüsellik ve heyecan arama davranışları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda psikopati ve narsisizm dürtüsellliği olumlu yönde yordarken, Makyavelizm'in yordamadığı belirtilmektedir. Son olarak, heyecan arama davranışını ise bir tek psikopatinin ters yönde yordadığı rapor edilmektedir.

Skobkareva'nın (2020) üniversite öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü incelemiştir. Araştırma sonucunda benlik saygısının Karanlık Üçlü ve saldırganlık arasındaki ilişkide moderatör rolü olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çalışmadan elde edilen sonuca ek olarak narsisizmin, belirgin benlik saygısı ile negatif yönde ilişkili olduğu ve Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin hiçbirinin örtük benlik saygısı ile ilişkisinin bulunmadığı ifade edilmektedir.

Safaria ve diğerleri (2020), yaptıkları çalışmada, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve siber zorbalık arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Çalışmanın verileri, yaşları 12 ile 18 arasında değişen ergenlerden toplanarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda her üç Karanlık Üçlü kişilik özelliğinin de siber zorbalıkla anlamlı ve pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bir diğer sonucuna göre Makyavelizm kişilik özelliğinin siber zorbalığın en güçlü yordayıcısı olarak ortaya çıktığı ve bunu sırasıyla psikopati ve narsisizmin yakından takip ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Gajda ve diğerleri (2022), yaşları 18 ile 60 arasında değişen ve yaşları ortalaması 28.5 olan genç ve yetişkinlerin katılımlarıyla yaptıkları çalışmada Karanlık Dörtlü (narsisizm, Makyavelizm, psikopati, sadizm), siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki ilişkileri incelemektedir. Yapılan çalışma sonuçları, karanlık kişilik özelliklerinin tamamıyla siber zorbalık davranışları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğunu bildirmektedir.

Zhang ve diğerleri (2022), yaşları 11 ile 20 arasında değişen ergenlerin katılımıyla yaptıkları çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile siber saldırganlık arasındaki ilişkide ahlaki çözülmenin aracı rolünü ve cinsiyetin düzenleyici rolünü incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucu, karanlık kişilik özelliklerinin ahlaki çözülme ve siber saldırganlık ile ilişkili olduğunu ve ahlaki çözülmenin bu ilişkilerde kısmi aracı rolünün olduğunu göstermektedir. Ayrıca cinsiyetin aracılık modelinde düzenleyici rolü olduğu ve özellikle Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile siber saldırganlık arasındaki pozitif yönlü ilişkinin kızlar arasında daha güçlü olduğu belirtilmektedir.

Panatık ve diğerleri (2022), yaşları 18 ile 37 arasında değişen üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Bulgular üç karanlık kişilik özelliğinin de (Makyavelizm, psikopati, narsisizm) siber zorbalık davranışıyla önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışma sonucuna göre Makyavelizm ve psikopati siber zorbalık davranışlarını yordamaktadır. Narsisizm ise siber zorbalık davranışını etkilememektedir.

Baheer ve diğerleri (2023), yaşları 31 ile 40 arasında değişen Pakisatan'da banka sektöründe çalışan bireylerin katılımlarıyla yaptıkları çalışmada siber zorbalığın Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile işten ayrılma niyeti ve ruh sağlığı arasındaki aracı rolünü incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, ruh sağlığı düzeyi ve işten ayrılma niyeti ile siber zorbalık davranışlarının ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışma sonucunda Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile işten ayrılma niyeti ve ruh sağlığı arasındaki ilişkilerde siber zorbalık davranışlarının aracı rolü olduğu belirlenmiştir.

2.4.3. Öfke Ruminasyonu ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkileri Ele Alan Çalışmalar

Bu çalışmada test edilen model içerisinde üniversite öğrencilerinin öfke ruminasyonu düzeylerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkisi incelenmektedir. Öncelikle alan yazında yapılan öfke ruminasyonu ve siber zorbalık davranışları ile yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bu bağlamda Ak ve diğerleri (2015),

üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki ilişkilerde öfkenin aracılık rolünü incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgular, siber mağduriyetlerin siber zorbalık üzerindeki doğrudan etkilerine ve siber mağduriyetin siber zorbalığa dolaylı etkilerinde öfkenin aracılık ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Siber mağduriyetin olumlu ve doğrudan öfke ile ilişkili olduğu ve dolaylı olarak öfke aracılığıyla siber zorbalıkla ilişkili olduğu söylenmektedir.

Wang ve diğerleri (2017), üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada öfke ve siber zorbalık arasındaki ilişkide ahlaki çözülmenin aracılık rolünü ve ahlaki kimliğin moderatör rolünü incelemişlerdir. Elde edilen bulgular sonucunda öfkenin siber zorbalık ile pozitif ve anlamlı bir ilişkisinin olduğunu, öfke ve siber zorbalık arasındaki ilişkide ahlaki çözülmenin kısmi aracılık rolü olduğu ifade edilmektedir.

Wang ve diğerleri (2018), üniversite öğrencilerinin katılımlarıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında kişilik özelliği olarak öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkide öfke ruminasyonunun aracılık rolünü incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda öfke özelliği yüksel bireylerin saldırganlık ile arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkide öfke ruminasyonun ise aracı rolü olduğu belirtilmektedir.

Zsila ve diğerleri (2019), yaş ortalaması yirmi dokuz olan yetişkinlerin katılımıyla yaptıkları çalışmada siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki ilişkilerde öfke ruminasyonunun ve geleneksel zorbalık deneyimlerinin rolünü incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular, erkeklerin daha önce siber zorbalığa maruz kalma deneyimleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkide öfke ruminasyonun aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir. Kadınlar için böyle bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca, yüksek öfke ruminasyonu olan erkek siber zorbalık mağdurlarında siber zorbalık riskini artırdığı belirtilmektedir.

Camacho ve diğerleri (2021), yaşları 11 ile 16 arasında değişen ergenlerin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada siber mağduriyet, öfke ruminasyonu ve siber zorbalık arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Yapılan çalışmanın sonucunda siber mağduriyetin öfke ruminasyonu ve siber zorbalığı pozitif yönde yordadığı belirlenmiştir. Ayrıca çalışmanın bir diğer sonucuna göre öfke ruminasyonun da hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkilidir. Ek olarak, siber mağduriyetin öfke ruminasyonu ve siber zorbalık davranışı arasındaki ilişkide aracılık rolünün olduğu belirtilmiştir.

Yang ve diğerleri (2021), yaşları 11 ile 16 arasında değişen ergenlerin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada öfke ruminasyonu ve ergenlerin siber zorbalık davranışında bulunmaları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçları, öfke ruminasyonu yüksek

olan ergenlerin, yaş ve cinsiyeti kontrol ettikten sonra bile siber zorbalığa girme olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtilmektedir. Ayrıca yüksek ahlaki çözülme düzeyindeki ergenler düşük ahlaki çözülme düzeyindeki ergenler ile karşılaştırıldığında, öfke ruminasyon düzeyi arttıkça çevrimiçi olarak başkalarını zorbalık yapma olasılıkları daha da artmaktadır.

Luo ve diğerleri (2023), yaşları 18 ile 24 arasında değişen üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada Çinli üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki ilişkide stres ve ruminasyonun aracı rolünü incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucu ruminasyonun siber mağduriyet ile siber zorbalık arasındaki ilişkide aracılık rolünün olduğunu göstermektedir. Ayrıca stres ve ruminasyonun bu aracılık modelinde zincirleme aracılık rolü olduğu belirtilmektedir. Buna göre, siber mağduriyetin sırasıyla stresi ve ruminasyonu etkileyerek siber zorbalık davranışı üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Çalışmada ayrıca öfke ruminasyonu ile Karanlık Üçlü arasındaki ilişkileri araştıran geçmiş çalışmalara da yer verilmektedir. Buna göre Ghim ve diğerleri (2015), lise öğrencileri ile yaptıkları çalışmada narsisizm ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide içselleştirilmiş utanç ve öfke ruminasyonunun aracılık etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonunda elde edilen bulgular içselleştirilmiş utanç ve öfke ruminasyonunun narsisizm ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkide aracılık rolünün olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, narsisizmin dolaylı olarak öfke ruminasyonunu yordadığı belirtilmektedir.

Yang ve diğerleri (2019) ise yaşları 18 ile 56 arasında değişen bireylerin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile genel uyku kalitesi arasındaki ilişkilerde öfke ruminasyonun aracılık etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda Makyavelizm ve psikopatinin uyku kalitesi ile ilişkisinde öfke ruminasyonun aracılık etkisinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre Makyavelizm ve psikopati öfke ruminasyonunu pozitif yönde ve yüksek düzeyde yordamaktadır. Ancak Narsisizmin hem uyku kalitesi hem de öfke ruminasyonu ile ilişkisi bulunmamaktadır.

2.4.4. İntikam ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkileri Ele Alan Çalışmalar

Bu çalışmada test edilen model içerisinde üniversite öğrencilerinin intikam düzeylerinin, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkileri incelenmektedir. Buna göre öncelikle alan yazında yapılan Karanlık Üçlü kişilik özellikleri bileşenleri Makyavelizm, narsisizm ve psikopatinin intikam değişkeni ile olan ilişkilerine yer verilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak Brown (2004), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada bağışlama eğilimi, narsisizm, benlik saygısı ve intikam değişkenleri arasındaki ilişkileri

incelemiştir. Çalışma sonucunda intikamın bağışlama eğilimi ile negatif, narsisizm ile pozitif yönde ilişkilerinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre en intikamcı üniversite öğrencileri, cinsiyet farklılıklarından ve olumlu benlik saygısından bağımsız olarak hem bağışlamada düşük hem de narsisizmde yüksek olan kişilerdir.

Rasmussen ve Boon (2014), romantik partnerleri olan üniversite öğrencilerinin katılımıyla yaptıkları çalışmada Makyavelizm, narsisizm ve psikopatinin romantik bir partnere karşı intikam alma olasılığını etkilediği bir modeli araştırmıştır. Çalışma sonucunda Makyavelizm, narsisizm ve psikopatinin intikam ile orta düzeyde ilişkilerinin olduğu bulgusunu elde etmiştir. Ayrıca Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin itici faktör yoluyla intikam üzerinde önemli düzeyde dolaylı ilişkilere sahip olduğu belirlenmiştir.

Giammarco ve Vernon (2014), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile intikam, affetme ve empati arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, Makyavelizm ve psikopatinin intikamla pozitif yönde ilişkiliyken, affetme ve empati ile negatif ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu sonuca ek olarak, Makyavelizm, psikopati, narsisizm ve empatinin affetmeyi yordadığı ifade edilmektedir. Ayrıca empatik kaygı ve bakış açısının, Makyavelizm ve bağışlama ile psikopati ve bağışlama arasındaki ilişkiye kısmen aracılık ettiği rapor edilmektedir.

Tanrikulu (2015), üniversite öğrencilerinin katılımıyla yaptığı çalışmada çevrimiçi disinhibisyon, narsisizm, saldırganlık ve ahlaki kopukluk kişilik özellikleri ile eğlence, zarar verme, üstünlük kurma ve intikam ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre saldırganlık ve ahlaki kopukluğun intikam almak için siber zorbalığa yönelme ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

Efferson (2017), yetişkinler ile yaptığı çalışmada psikopati, ceza ve intikam değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamıştır. Yapılan çalışma sonucunda Psikopatide daha yüksek puan alan bireylerin, intikam konusunda da daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Ayrıca intikamın, psikopatik özellikler ve cezalar arasındaki ilişkiyi azaltmadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Clemente ve diğerleri (2019), yaşları 27 ile 62 arasında değişen yetişkin bireylerin katılımı ile yaptıkları çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin ahlaki çözülme, cinsiyet rolü ve intikam arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda Psikopatinin intikam ve ahlaki çözülme ile ilişkili olduğu, ayrıca cinsiyet rolünün bu ilişkide aracı bir rolünün olduğu belirtilmektedir.

Çalışmada ayrıca intikam ile siber zorbalık davranışı arasındaki ilişkileri araştıran geçmiş çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalardan ilki, Hoff ve Mitchell (2009) tarafından

yapılmıştır. Çalışmalarında siber zorbalığın yaygınlığını ve nedenlerini, öğrenciler üzerindeki psikolojik etkisini ve öğrencilerin ve yöneticilerin siber zorbalığa verdiği tepkileri araştırmışlardır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre siber zorbalığın ardındaki nedenin kıskançlık ve romantik ilişkilerde romantik partnerden ayrılma gibi sorunlar yaşama olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kişilerin ayrıldıktan sonra birbirlerinden siber zorbalık yaparak intikam almaya çalıştıkları belirtiliyor. Araştırma sonuçlarında mağdurların ise siber zorbalık yaşantıları nedeniyle özellikle sosyal yaşantıları ve iyi oluşları üzerinden olumsuz etkilendikleri ifade edilmektedir.

König ve diğerleri (2010) ise siber zorbalık davranışında intikamın rolünü incelemek için lise ve üniversite düzeyindeki öğrencilerin katılımı ile bir araştırma yapmışlardır. Buna ek olarak araştırmacılar, geleneksel kurbanların siber zorbalık yapmak için geleneksel zorbalarını hedef olarak seçip seçmedikleri sorusunun cevabını bulmaya çalışmışlardır. Ayrıca bu çalışmada intikam ve adalet duyarlılığı da incelenmiştir. Araştırma sonuçları, geleneksel zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, geleneksel zorbalara siber zorbalık yaptıklarını göstermiştir. Ayrıca bu siber zorbaların intikam güdüsüyle hareket ettiğini göstermektedir.

Akbulut ve Eristi (2011), üniversite öğrencileri ile siber zorbalık davranışı ve mağduriyeti üzerine bir araştırma yapmıştır. Sonuçlar, siber zorbalık yapan ile mağdur arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir. Cinsiyet sonuçları açısından erkeklerin kadınlara kıyasla siber zorba ve mağdur olmaları daha yüksektir. Yaş değişkeni açısından, siber zorba ve mağdur açısından bir farklılık bulunamamıştır. Ayrıca öğrenciler siber zorbalık uygulama sebeplerinin geçmişte yaşadıkları mağduriyetin ve intikam alma isteğinin olduğunu belirtmişlerdir.

Yaman ve Peker (2012), lise düzeyindeki öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirdiği nitel araştırma desenli çalışmasında lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili algılarını incelemiştir. Yapılan görüşmeler ve elde edilen bulgulara göre öğrencilerin dilsel zorbalık, kimliği gizleme ve sahtecilik boyutlarında siber zorbalık davranışlarında bulundukları belirtilmektedir. Buna ek olarak, arkadaş ortamı, can sıkıntısı, intikam alma isteği gibi nedenlerle siber zorbalık yaptıkları saptanmaktadır. Ayrıca siber zorbalık davranışlarının, öğrencilerin daha iyi hissetme, sosyal çevrelerini güçlendirme ve eğlenceli zaman geçirme isteği nedeniyle devam ettirdikleri bildirilmektedir.

Dilber (2013), lise öğrencilerinin sanal ortamda karşılaştıkları siber zorba ve mağdur yaşantılarında utanç/suçluluk ve intikam duygularının etkisini araştırmıştır. Lise öğrencileri ile yapılan çalışma sonucunda, utanç/suçluluk ile intikam duygusunun siber zorba davranışlarını yordadığı belirlenmiştir. Ayrıca çalışma sonucunda siber zorbalığın suçluluk duygusu ile ters yönde, utanç ve intikam duygusu ile olumlu yönde bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Araştırma

sonuçları siber mağduriyet değişkeni açısından incelendiğinde ise utanç ve intikam duygusunun siber mağduriyeti ters yönde yordadığı, bununla birlikte suçluluk duygusunun mağduriyet üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı belirtilmiştir.

Çokluk (2019), çalışmasında üniversite öğrencilerinde siber mağduriyet, intikam, cinsiyet, duygusal empati ve bilişsel empati değişkenleri ile siber zorbalık arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre erkeklerin siber zorbalık oranları kadınlardan yüksek çıkmıştır. Siber Zorbalık ile siber mağduriyet, intikam ve cinsiyet arasında pozitif; bilişsel ve duygusal empati arasında ise negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde erkek olmak, yüksek intikam ve düşük empati düzeyine sahip olmak ile siber mağdur olmak bir arada siber zorbalık davranışını yordamaktadır.

Quintana-Orts ve diğerleri (2020), ergenlerin üzerinde yaptıkları çalışmalarında siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki ilişkide stresin ve intikamın aracılık rollerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucu ise siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki ilişkide stresin ve intikamın aracılık rollerinin olduğunu göstermiştir. Yani çalışmada siber mağduriyetin ergenlerde strese neden olduğu ve oluşan stresin de siber zorbalık davranışıyla sonuçlanan bir intikam motivasyonuna neden olduğu belirtilmektedir.

Balakrishnan ve Norman (2020), yaptıkları çalışmalarında siber zorbalık davranışlarının altında yatan psikolojik nedenleri belirlemek amaçlamışlardır. Nitel bir çalışma olan araştırmada on iki lisans ve dört yüksek lisans olmak üzere toplam on altı öğrenci yer almıştır. Çalışma sonuçları intikam, eğlence ve güç arayışının siber zorbalık eyleminin ana nedenleri olduğunu göstermektedir. Ayrıca siber zorbalık için en güçlü yordayıcının ise eğlence olduğu belirlenmiştir.

2.4.5. Bencillik ile Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkileri Ele Alan Çalışmalar

Bu çalışmada test edilen model içerisinde üniversite öğrencilerinin bencillik düzeylerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkisi incelenmektedir. Ancak ilgili alan yazın incelendiğinde bencillik kavramına yönelik gerek yurt dışı gerek yurt içi çalışmaların henüz kısıtlı olduğu görülmektedir. Alan yazında bencillik ve Karanlık Üçlü kişilik özellikleri arasında yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak yapılan alan yazın incelemesinde bencillik ile siber zorbalık davranışları arasında gerek yurt içi gerek yurt dışı herhangi bir çalışma gözlemlenememektedir. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında, bencillik ve Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmektedir.

Konuyla ilgili 2018 yılında yapılan ilk çalışmada Yılmaz, üniversite öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirdiği bencillik ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışmasında bencillik ile empati ve narsist kişilik özelliği arasındaki ilişki incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular bencilliğin her üç boyutu ve ölçeğin toplam puanı ile empati arasında ters, narsisizm arasında ise olumlu yönde ilişkiler olduğu belirtilmektedir.

Benzer şekilde Yılmaz'ın (2019a) Kindarlık Ölçeğinin Türk kültürüne uyarlaması çalışmasında kindarlık ile Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve bencillik arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışma bulguları, kindarlığın Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, saldırganlık ve bencillik ile pozitif ilişkisinin olduğunu göstermektedir.

Yılmaz (2019b), yaşları 19 ile 55 arasında değişen yetişkin bireylerin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmada empati ile narsist kişilik özelliği arasındaki ilişkide bencilliğin aracı rolünü incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular; empati ile narsisizm arasındaki ilişki ile empati ile bencillik arasındaki ilişkinin ters yönlü olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak sonuçlar, bencillik ile narsisizm arasında ise pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma sonucunda, empati ile narsisizm arasındaki ilişkide bencilliğin tam aracılık rolünün olduğu belirtilmektedir.

Kaufman ve diğerleri (2019), yaşları 18 ile 74 arasında değişen ve yaş ortalamasının 34 olduğu katılımcıların dahil olduğu çalışmada Aydınlık Üçlü ve Karanlık Üçlü kişilik özelliklerini bencillik ve saldırganlık davranışları açısından incelemiştir. Yapılan çalışma sonucunda Aydınlık Üçlü kişilik özelliklerinin bencillik ve bencilliğin alt boyutları (Benmerkezci, Uyumlu ve Patolojik Bencillik) ile güçlü bir şekilde negatif yönde ve anlamlı ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin de bencillik ve bencilliğin her bir alt boyutu ile özellikle de patolojik bencillik alt boyutu ile güçlü ve pozitif yönde ilişkinin olduğu bildirilmektedir. Benzer şekilde yine aynı çalışmada Aydınlık Üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasında negatif yönde ilişki bulunurken, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasında ise pozitif yönde ilişki olduğu belirtilmektedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve toplanan verilerin analizine yönelik bilgileri içeren başlıklara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Üniversite öğrencilerinde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelendiği bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama araştırmaları, “bir veya birden fazla bağımlı değişken üzerinde etkili olan bağımsız değişken veya değişkenlerin tespit edilmeye çalışıldığı” araştırma modelidir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 108).

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu 2021-2022 eğitim-öğretim yılı Bahar döneminde Mersin Üniversitesinin Eğitim, Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler, İletişim, Turizm ve Mühendislik Fakültelerinin ilgili bölümlerinde lisans düzeyinde eğitim-öğretime devam eden ve seçkisiz küme örnekleme yöntemi ile belirlenen 1134 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Seçkisiz küme örnekleme yöntemi, araştırma grubunun belirleneceği evrenin genel yapısını yansıtması için evrenin daha küçük parçalarına ayrılarak her bir alt grup içinden örneklem birimleri seçilerek kullanılmaktadır (Kothari, 2004).

Araştırma grubunun belirlenmesi sürecinde ilk olarak, Mersin Üniversitesi'nin 16 fakültesi arasından öğrenci sayısı, bulunduğu yerleşke, kız-erkek öğrenci oranı, bünyesinde 1. 2. 3. ve 4. sınıf gibi tüm sınıf düzeylerini bulundurma vb. durumlar gözetilerek yukarıda isimleri belirtilen 6 fakülte belirlenmiştir. Ardından, her bir fakültede bulunan iki bölüm seçkisiz olarak çalışma grubuna dahil edilmiştir. Bu çerçevede, Eğitim Fakültesinden Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve Fen Bilimleri Öğretmenliği, Turizm Fakültesinden Turizm Rehberliği ve Turizm İşletmeciliği, Fen-Edebiyat Fakültesinden İngiliz Dil Bilimi ve Matematik, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden İşletme ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İletişim Fakültesinden Gazetecilik ve Radyo, TV ve Sinema son olarak Mühendislik Fakültesinden Gıda Mühendisliği ile Elektrik ve Elektronik Mühendisliği bölümlerinden oluşan 12 bölüm belirlenerek bu bölümlerin lisans düzeyindeki tüm sınıfları veri toplama listesine eklenmiştir.

Diğer yandan, Turizm Fakültesinde yer alan Turizm İşletmeciliği Bölümü öğrencilerine veri toplama süreci boyunca fakülte etkinliklerinin olması nedeniyle ulaşılamamıştır. Böylelikle, 6 fakülteden 11 farklı lisans bölümünde eğitim öğretimlerine devam eden lisans öğrencilerinden veriler toplanmıştır. Araştırma grubundan veri toplama süreci sınıf ortamında ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 1’de çalışma grubunu tanımlamaya yönelik betimsel istatistikler sunulmaktadır.

Tablo 1 *Araştırma grubunun bölüm, sınıf ve cinsiyete göre dağılımı*

Bölüm	1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		4.Sınıf		Toplam		Genel Toplam
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	
İngiliz Dil Bilimi	13	8	22	11	23	6	20	6	88	31	119
Matematik	32	10	18	5	2	10	13	0	65	25	90
RPD	43	7	43	15	33	15	33	13	152	50	202
Fen Bilimleri Öğr.	20	14	21	6	20	7	32	7	93	34	127
Radyo, TV ve Sinema	3	13	6	2	6	3	7	3	22	21	43
Gazetecilik	15	4	12	13	9	6	7	7	43	30	73
Elektrik ve Elektronik Mühendisliği	4	22	3	9	1	8	3	13	11	52	63
Gıda Mühendisliği	14	0	16	3	14	4	36	12	80	19	99
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	5	9	21	10	11	15	14	8	51	42	93
İşletme	28	22	16	12	5	7	5	10	54	51	105
Turizm Rehberliği	19	30	13	11	14	15	8	10	54	66	120
Toplam	206	139	191	97	138	96	178	89	713	421	-
Genel Toplam	345		288		234		267		-		1134

Tablo 1 incelendiğinde, toplam 1134 katılımcıdan oluşan çalışma grubunun; 202'sini (%17.8) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 127'sini (%11.2) Fen Bilimleri Öğretmenliği, 120'sini (%10.6) Turizm Rehberliği, 119'unu (% 10.5) İngiliz Dil Bilimi, 105'ini (%9.3) İşletme, 99'unu (%8.7) Gıda Mühendisliği, 93'ünü (%8.2) Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, 90'ını (%7.9) Matematik, 73'ünü (%6.4) Gazetecilik, 63'ünü (%5.6) Elektrik ve Elektronik Mühendisliği ve 43'ünü (%3.8) Radyo, TV ve Sinema lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubu katılımcıların sınıf düzeyi açısından incelendiğinde, çalışma grubuna dâhil olan öğrencilerin 345'i (%30.4) birinci, 288'i (%25.4) ikinci, 234'ü (%20.6) üçüncü ve 267'u (%23.5) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Cinsiyete göre incelendiğinde ise çalışma grubunun 713'ünü (%63) kadın ve 421'ini (%37) erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelendiği bu araştırmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri”, “Karanlık Üçlü Ölçeği”, “Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği”, “İntikam Ölçeği” ve “Bencillik Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, çalışma grubunun betimlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu form aracılığıyla çalışma grubuna dahil edilen öğrencilerin cinsiyeti, bölümü ve sınıf düzeyi ile ilgili temel bilgilerine ulaşmak amaçlanmaktadır.

3.3.2. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri

Lee ve diğerleri (2017) tarafından geliştirilen iki ölçek, iki ayrı siber zorbalık davranışını yani siber zorbalık davranışı eğilimi ile mağduriyet eğilimini ölçmeyi amaçlamaktadır. Her iki ölçek benzer üçer alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekler, 5’li Likert türünde olup 1 (Asla) ile 5 (Çok sık) aralığında puanlanmaktadır. Ölçeklerin her ikisi de sözlü/yazılı, görsel/cinsel ve sosyal dışlama alt boyutlarından oluşmaktadır.

Siber zorbalık ölçeği toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 9 maddesi sözlü/yazılı zorbalığı, 5 maddesi görsel/cinsel zorbalığı ve 6 maddesi ise sosyal dışlama alt boyutunu temsil etmektedir. Siber zorbalık ölçeği alt ölçekleri için, daha yüksek toplam puanlar, herhangi bir elektronik iletişim teknolojisi kullanarak bir bireyi veya bir grubu hedefleyen saldırgan veya zararlı davranışlar sergileme eğiliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Lee vd., 2017).

Siber zorbalık ölçeğinde, *sözlü/yazılı zorbalık* alt boyutu öfkeli, sert veya kaba çevrimiçi mesajlar göndermek veya birine zarar verme niyetiyle elektronik iletişim araçları kullanarak kötü şeyler söylemek olarak tanımlanmaktadır. Alt boyuta yönelik örnek madde “Birisinin itibarına zarar vermek için Facebook veya Twitter’da incitici mesajlar yayınladım. (madde 4)” şeklindedir. Diğer bir alt boyut olan *görsel/cinsel zorbalık* ise birisini utandırmak için özel veya aşağılayıcı resimler/videolar gibi görsel/cinsel olarak suçlayıcı şeyler göndermek olarak belirtilmektedir. Alt boyuta yönelik örnek madde “Birisine duygusal olarak zarar vermek için görünüşü hakkında çevrim içi alay ettim. (madde 13)” şeklindedir. Son alt boyut ise *sosyal dışlamadır*. Bu alt boyut, birisine zarar verme amacıyla çevrimiçi bir grup etkinliğinden veya

sosyal topluluktan dışlamak olarak tanımlanmaktadır. Örnek madde “Birisini utandırmak için onun çevrimiçi sosyal topluluktaki yorumlarını görmezden geldim (madde 20)” şeklindedir.

Siber zorbalık ölçeğinin güvenirlik çalışmaları sonuçlarına göre ölçeğin alt boyutlarının güvenirlik katsayılarının sözlü/yazılı zorbalık alt boyutu için .86, görsel/cinsel zorbalık alt boyutu için .73 ve sosyal dışlama alt boyutunun için .87 olduğu belirtilmiştir. Tüm ölçeğin güvenirlik katsayısı ise .93 olarak bildirilmiştir. Ölçeğin yakınsak geçerliliği için saldırganlık ölçeği ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Saldırganlık ile siber zorbalık ölçeğinin toplam puanı arasında .37, sözlü/yazılı zorbalık alt boyutu arasında .38, görsel/cinsel zorbalık alt boyutu arasında .34 ve sosyal dışlama alt boyutu arasında ise .24 düzeyinde ilişki saptanmıştır (Lee vd., 2017).

Siber zorbalık mağduriyet ölçeği ise toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 10 maddesi sözlü/yazılı zorbalığı, 10 maddesi görsel/cinsel zorbalığı ve 7 maddesi ise sosyal dışlanma alt boyutunu temsil etmektedir. Siber zorbalık mağduriyet ölçeği alt ölçekleri için, elde edilen yüksek toplam puanlar, herhangi bir elektronik iletişim teknolojisini kullanan bir birey veya grubun saldırgan veya zararlı davranışların hedefi olma deneyiminin daha fazla olduğunu belirtmektedir (Lee vd., 2017).

Siber zorbalık mağduriyet ölçeğinde, *sözlü/yazılı zorbalık* alt boyutu bireye öfkeli, sert veya kaba çevrimiçi mesajlar gönderilmesi veya ona zarar vermeye çalışan başkaları tarafından hakkında kötü şeyler söylenmesi anlamına gelmektedir. Alt boyuta yönelik örnek madde “İnsanlar itibarıma zarar vermek için internette benim hakkımda söylentiler yaydılar. (madde6)” şeklindedir. Diğer bir alt boyut olan *görsel/cinsel zorbalık* ise bireye zarar vermeye çalışan başkaları tarafından özel veya aşağılayıcı resimler/videolar gibi görsel/cinsel olarak suçlayıcı şeyler gönderilmesi anlamına gelmektedir. Alt boyuta yönelik örnek madde “İnsanlar Facebook veya Twitter’da cinsel yorumlar veya fotoğraflar yayınlamaya çalıştı. (madde 17)” şeklindedir. Son alt boyut ise *sosyal dışlanma*dır. Bu alt boyut, bireyi dışlanmış hissettirmek isteyen başka biri tarafından çevrimiçi bir grup etkinliğinden veya sosyal topluluktan dışlanması olarak tanımlanmaktadır. Örnek madde, “Birisi beni üzme için anlık mesajlaşma programında beni engelledi. (madde 22)” şeklindedir.

Siber zorbalık mağduriyet ölçeğinin güvenirlik çalışmaları sonuçlarına göre sözlü/yazılı zorbalık alt boyutunun katsayısı .92, görsel/cinsel zorbalık alt boyutunun katsayısı .89 ve sosyal dışlama alt boyutunun katsayısı .91 olarak belirtilmiştir. Tüm ölçeğin güvenirlik katsayısı ise .95 olarak bildirilmiştir. Ölçeğin yakınsak geçerliliği için çok boyutlu akran mağduriyet ölçeği ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Çok boyutlu akran mağduriyet ölçeği ile siber zorbalık mağduriyet ölçeğinin toplam puanı arasında .31, sözlü/yazılı zorbalık alt boyutu arasında .30,

görsel/cinsel zorbalık alt boyutu arasında .28 ve sosyal dışlanma alt boyutu arasında ise .21 düzeyinde ilişki saptanmıştır (Lee vd., 2017).

Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinin Türkçeye Uyarlanması

Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeklerinin Türkçeye uyarlanması sürecinde ölçeğin özgün formundaki her bir maddenin İngilizceden Türkçeye çevirisi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) Bilim Dalında görevli üç Dr. Öğretim Üyesi tarafından yapılmıştır. Ulaşılan üç ayrı çeviri, madde düzeyinde birebir karşılaştırma yapılarak her bir maddeyi en iyi açıklayan ifadeler tespit edilmeye çalışılmış ve ifadelerin birbiriyle anlamsal ve dil bilimsel olarak uyumluluğuna dikkat edilmiştir. Ardından, RPD Bilim Dalında görevli biri Prof. Dr. ve diğeri Dr. Öğretim Üyesi olmak üzere iki öğretim üyesinin çeviri formlarına ilişkin görüşleri alınmıştır. Alınan geribildirimler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak hazır hale getirilen Türkçe form 19 lisans öğrencisine uygulanmıştır. Bu aşamada öğrencilerden her bir maddeyi anlaşılabilirlik düzeyinde değerlendirmeleri istenmiştir. Son şeklini alan ölçeğin anlaşılır olduğuna ve anlam bütünlüğünün oluştuğuna karar verilerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma içerisinde Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinin Türkçeye uyarlanması sürecinde geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını gerçekleştirmek için ayrı bir çalışma grubu belirlenmiştir. Belirlenen bu çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılı Güz döneminde Mersin Üniversitesinin Eğitim, Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler ile Mühendislik Fakültelerinde öğrenim gören ve seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenen 579 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 2’de ölçek uyarlama çalışma grubunun betimsel istatistikleri sunulmaktadır.

Tablo 2 Çalışma grubunun fakülte, sınıf ve cinsiyete göre dağılımı

Fakülte	1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam		Genel Top.
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	
Fen-Edebiyat Fakültesi	25	8	52	17	2	4	3	3	82	32	114
Eğitim Fakültesi	59	15	45	26	25	11	41	8	170	60	230
Mühendislik Fakültesi	8	0	14	36	16	8	15	19	53	63	116
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	1	5	30	19	15	9	24	16	70	49	119
Toplam	93	28	141	98	58	32	83	46	375	204	-
Genel Toplam	121		239		90		129		-		579

Tablo 2 incelendiğinde toplam 579 katılımcıdan oluşan çalışma grubunun 230'unu (%39.7) Eğitim Fakültesi, 119'unu (%20.6) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 116'sını (%20) Mühendislik Fakültesi ve 114'ünü (%19.7) Fen-Edebiyat Fakültesinde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma grubunun dağılımı sınıf düzeyi açısından incelendiğinde, öğrencilerin 121'i (% 20.9) birinci, 239'u (% 41.3) ikinci, 90'ı (% 15.5) üçüncü ve 129'u (% 22.3) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Cinsiyet açısından incelendiğinde ise çalışmaya grubunun 375'ini (%64.8) kadın ve 204'ünü (%35.2) erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinin Geçerlik Çalışmaları

Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinin geçerlik çalışmaları kapsamında doğrulayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinden elde edilen veriler ile incelenen doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına bu bölüm içerisinde yer verilmektedir.

Siber Zorbalık Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Sonuçları

Bu çalışmada Siber Zorbalık Ölçeğinin Türkçe formunun yapı geçerliliğini inceleyerek faktör yapısını belirlemek için DFA kullanılmıştır. İlk olarak özgün ölçeğin 20 maddeden oluşan ve üç faktör öngörülerek oluşturulan model dikkate alınmıştır. Bu modele göre ilişkili maddelerin oluşturduğu ve ölçtüğü faktörler ile bu faktörlerin özellikleri test edilmiştir.

DFA sonucunda ölçekte yer alan 6., 12. ve 19. maddeler ölçüm değerlerinin düşük bulunması nedeniyle analiz dışında bırakılmıştır. Siber Zorbalık Ölçeği ölçme modeline ait maddelerin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ulaşılan ve istatistiki olarak önemli görülen değerler Tablo 3'te sunulmaktadır. Analiz sonucunda ulaşılan bu değerlerin tamamı $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır. Sonuçlar, Lambda değerleri açısından incelendiğinde, madde faktör yük değerlerinin .56 ile .85 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri açısından uygulamaya uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 3 Siber Zorbalık Ölçeğinin DFA sonuçları

Faktörler ve Maddeler	λ	t	R^2	Madde Toplam Puanı Korelasyonu	$\bar{X}$	Ss
1. Faktör	-	-	-	-	-	-
Madde 1	.56	13.87	.32	.59	1.16	.54
Madde 2	.63	15.95	.39	.62	1.26	.66
Madde 3	.63	15.71	.39	.61	1.06	.34
Madde 4	.62	15.87	.39	.59	1.10	.51
Madde 5	.66	16.97	.43	.60	1.15	.57
Madde 7	.64	16.21	.43	.52	1.22	.68
Madde 8	.68	17.48	.46	.57	1.23	.66
Madde 9	.77	19.87	.55	.66	1.09	.45
2. Faktör	-	-	-	-	-	-
Madde 10	.73	14.47	.53	.50	1.05	.33
Madde 11	.64	12.82	.41	.47	1.07	.38
Madde 13	.85	21.09	.72	.61	1.24	.69
Madde 14	.64	15.63	.41	.49	1.22	.71
3. Faktör	-	-	-	-	-	-
Madde 15	.67	16.25	.46	.67	1.50	1.05
Madde 16	.63	14.74	.39	.65	1.73	1.16
Madde 17	.68	16.58	.46	.59	1.50	.99
Madde 18	.67	16.23	.45	.53	1.28	.78
Madde 20	.63	14.95	.39	.53	1.64	1.13

Bununla birlikte, Tablo 4'te doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum değerleri sunulmaktadır. Tablo 4'te yer alan değerlere göre üç faktörlü Siber Zorbalık Ölçeği modelinin uyum değerleri, $\chi^2 (105) = 402.53$, $\chi^2/sd = 3.83$, RMSEA = .07, SRMR = .05, GFI = .92, AGFI = .89, CFI = .97, NNFI = .97 ve IFI = .97 olarak rapor edilmiştir. Sonuç olarak, yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda Siber Zorbalık Ölçeğinin Türkçe formunun 17 madde ve üç faktörlü bir yapıdan oluştuğu belirlenmiştir. Ayrıca bu ölçeğin kavramsal ve istatistiksel olarak yapısal geçerlik kriterlerini karşıladığı tespit edilmiştir.

Tablo 4 Siber Zorbalık Ölçeği modeline ait uyum ölçütleri ve değerleri

Uyum ölçütleri	Uyum sınırları*	Uyum değerleri
χ^2	-	402.53
sd	-	105
χ^2/sd	< 5	3.83
RMSEA	< .08	.07
SRMR	< .08	.05
GFI	> .90	.92
AGFI	> .90	.89
CFI	> .90	.97
NNFI	> .90	.97
IFI	> .90	.97

* (Brown, 2006; Schumacker ve Lomax, 2010; Sümer, 2000)

Son olarak, Siber Zorbalık Ölçeğinin faktörleri ile ölçeğin toplam puanı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Tablo 5'te sunulan bilgiler incelendiğinde, Siber Zorbalık Ölçeğinin sözlü/yazılı zorbalık ($\lambda = .92$, $t = 12.78$), görsel/cinsel zorbalık ($\lambda = .92$, $t = 15.57$) ve sosyal dışlama ($\lambda = .65$, $t = 11.69$) alt boyutları ile ölçeğin toplam puanı arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ayrıca sözlü/yazılı zorbalık, görsel/cinsel zorbalık ve sosyal dışlama alt boyutları siber zorbalık toplam varyansının sırasıyla %84'ünü, %85'ini ve %52'sini açıklamaktadır. Bu değerler ölçeğin toplam puanının kullanılabileceğini göstermektedir.

Tablo 5 Siber Zorbalık Ölçeği faktörlerinin standardize edilmiş lambda, t ve r^2 değerleri

Faktörler	λ	t	R^2
Sözlü/Yazılı Zorbalık	.92	12.78	.84
Görsel/Cinsel Zorbalık	.92	15.57	.85
Sosyal Dışlama	.65	11.69	.52

Siber Mağduriyet Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Sonuçları

Siber Mağduriyet Ölçeğinin Türkçe formunun yapı geçerliliğini inceleyerek faktör yapısını belirlemek için DFA kullanılmıştır. İlk olarak özgün ölçeğin 27 maddeden oluşan ve üç faktör öngörülerek oluşturulan model dikkate alınmıştır. Bu modele göre ilişkili maddelerin oluşturduğu ve ölçtüğü faktörler ile bu faktörlerin özellikleri test edilmiştir.

DFA sonucunda ölçekte yer alan 5., 14., 20. ve 24. maddeler ölçüm değerlerinin düşük bulunması nedeniyle analiz dışında bırakılmıştır. Siber Mağduriyet Ölçeği ölçme modeline ait maddelerin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ulaşılan ve istatistiki açıdan önemli görülen değerler Tablo 6'da sunulmaktadır. Analiz sonucunda ulaşılan bu değerlerin tamamı $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır. Sonuçlar, Lambda değerleri açısından incelendiğinde, madde faktör yük değerlerinin .55 ile .84 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri açısından uygulamaya uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 6 *Siber Mağduriyet Ölçeğinin DFA sonuçları*

Faktörler ve Maddeler	λ	t	R^2	Madde Toplam Puanı Korelasyonu	$\bar{X}$	Ss
1. Faktör	-	-	-	-	-	-
Madde 1	.66	17.41	.43	.68	2.12	1.13
Madde 2	.78	21.84	.60	.77	1.78	1.06
Madde 3	.84	24.50	.71	.77	1.38	.88
Madde 4	.81	23.16	.65	.77	1.48	.94
Madde 6	.69	18.52	.47	.66	1.64	1.05
Madde 7	.83	24.02	.69	.77	1.44	.88
Madde 8	.73	20.14	.54	.71	1.49	.98
Madde 9	.79	22.58	.63	.72	1.34	.82
Madde 10	.68	18.08	.46	.67	1.83	1.14
2. Faktör						
Madde 11	.82	23.00	.67	.75	1.16	.58
Madde 12	.84	24.13	.71	.77	1.19	.64
Madde 13	.84	23.96	.71	.77	1.17	.62
3. Faktör						
Madde 15	.72	19.23	.52	.71	1.42	.93
Madde 16	.83	23.74	.69	.74	1.28	.77
Madde 17	.78	21.55	.60	.71	1.16	.60
Madde 18	.83	23.67	.68	.75	1.19	.68
Madde 19	.74	20.07	.55	.73	1.23	.77
4. Faktör						
Madde 21	.70	17.82	.50	.70	1.49	.93
Madde 22	.68	16.80	.46	.67	1.53	.94
Madde 23	.55	13.07	.30	.51	1.29	.72
Madde 25	.65	16.18	.42	.59	1.35	.80
Madde 26	.70	17.76	.49	.62	1.29	.71
Madde 27	.60	14.31	.36	.54	1.24	.67

Diğer yandan, Tablo 7’de doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum değerleri sunulmaktadır. Tablo 7’de yer alan değerlere göre dört faktörlü Siber Mağduriyet Ölçeği modelinin uyum değerleri, $\chi^2 (216) = 788.61$, $\chi^2/sd = 3.65$, RMSEA = .06, SRMR = .04, GFI = .90, AGFI = .89, CFI= .98, NNFI= .98 ve IFI= .98 olarak rapor edilmiştir. Sonuç olarak, yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda Siber Mağduriyet Ölçeğinin Türkçe formunun 23 madde ve dört faktörlü bir yapıdan oluştuğu belirlenmiştir. Ayrıca bu ölçeğin kavramsal ve istatistiksel olarak yapısal geçerlik kriterlerini karşıladığı tespit edilmiştir.

Tablo 7 Siber Mağduriyet Ölçeği modeline ait uyum ölçütleri ve değerleri

Uyum ölçütleri	Uyum sınırları*	Uyum değerleri
χ^2	-	788.61
sd	-	216
χ^2/sd	< 5	3.65
RMSEA	< .08	.068
SRMR	< .08	.047
GFI	> .90	.90
AGFI	> .90	.89
CFI	> .90	.98
NNFI	> .90	.98
IFI	> .90	.98

* (Brown, 2006; Schumacker ve Lomax, 2010; Sümer, 2000)

Son olarak, Siber Mağduriyet Ölçeğinin faktörleri ile ölçeğin toplam puanı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Tablo 8’de sunulan bilgiler incelendiğinde, Siber Mağduriyet Ölçeğinin sözlü/yazılı zorbalık ($\lambda = .88$, $t = 15.66$), görsel zorbalık ($\lambda = .76$, $t = 14.61$), cinsel zorbalık ($\lambda = .90$, $t = 17.25$), ve sosyal dışlama ($\lambda = .84$, $t = 15.17$) alt boyutları ile ölçeğin toplam puanı arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ayrıca sözlü/yazılı zorbalık, görsel zorbalık, cinsel zorbalık ve sosyal dışlanma alt boyutları; siber zorbalık toplam varyansının sırasıyla %77’sini, %57’sini, %81’ini ve %71’ini açıklamaktadır. Bu değerler ölçeğin toplam puanının kullanılabileceğini göstermektedir.

Tablo 8 Siber Mağduriyet Ölçeği faktörlerinin standardize edilmiş lambda, t ve r^2 değerleri

Faktörler	λ	t	R^2
Sözlü/Yazılı Zorbalık	.88	15.66	.77
Görsel Zorbalık	.76	14.61	.57
Cinsel Zorbalık	.90	17.25	.81
Sosyal Dışlanma	.84	15.17	.71

Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinin Güvenirlik Çalışmaları

Geçerlik çalışmalarına ek olarak Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinin güvenilirliğini belirlemek için iç tutarlılık katsayıları incelenmiştir. Bu inceleme sonucuna göre siber zorbalık Ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlılık değerleri sözlü/yazılı zorbalık alt boyutu için .86, görsel/cinsel zorbalık alt boyutu için .74, sosyal dışlama alt boyutu için .81 ve ölçeğin toplam puanı için .90 olarak hesaplanmıştır. Siber Mağduriyet Ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlılık değerleri ise sözlü/yazılı zorbalık alt boyutu için .92, görsel zorbalık alt boyutu için

.88, cinsel zorbalık alt boyutu için .89, sosyal dışlanma alt boyutu için .83 ve ölçeğin toplam puanı için .95 olarak belirlenmiştir.

Diğer yandan, ölçeklerin test-tekrar test güvenirlik puanlarının hesaplanması için Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri 126 üniversite öğrencisine iki hafta arayla tekrar uygulanmıştır. Yapılan hesaplamalara göre Siber Zorbalık Ölçeği için korelasyon değerleri sözlü/yazılı zorbalık alt boyutu için .77, görsel/cinsel zorbalık alt boyutu için .81, sosyal dışlama alt boyutu için .76 ve ölçeğin toplam puanı için .82 olarak belirlenmiştir. Siber Mağduriyet Ölçeğinin test-tekrar test güvenirliğinin korelasyon değerleri ise sözlü/yazılı zorbalık alt boyutu için .80, görsel zorbalık alt boyutu için .74, cinsel zorbalık alt boyutu için .77, sosyal dışlanma alt boyutu için .75 ve ölçeğin toplam puanı için .82 olarak belirlenmiştir.

Bu değerler, Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinin toplam puanlarının ve alt faktörlerinin istatistiki olarak anlamlı ve yüksek düzeyde güvenirliğe sahip olduğuna kanıt sunmaktadır.

3.3.3. Karanlık Üçlü Ölçeği

Jones ve Paulhus'un (2014) geliştirdiği Karanlık Üçlü Ölçeği Makyavelizm, narsisizm ve psikopati kişilik özelliklerini ölçmeye yöneliktir. Üç alt ölçekten oluşan 5'li Likert tipi bir ölçek olup 1 “Kesinlikle katılmıyorum” ile 5 “Kesinlikle katılıyorum” aralığında puanlanmaktadır. Ölçekte ters puanlanan maddeler 11., 15., 17., 20. ve 25. maddelerdir. Ölçek Makyavelizm, narsisizm ve psikopati alt ölçeklerden oluşmaktadır.

Toplam 27 maddeden oluşan Karanlık Üçlü ölçeğinde yer alan üç alt ölçeğin her biri de dokuzar maddeden oluşmaktadır. Dolayısıyla, alt ölçeklerin her birinden en düşük 9 puan ile en yüksek 45 puan arasında bir puan alınabilmektedir. Buna göre ölçeklerden elde edilen puan ne kadar yüksek olursa, üniversite öğrencilerinin ilgili kişilik özelliğine ilişkin eğilimleri de o kadar yüksek olmaktadır.

Makyavelizm alt ölçeği, bireysel çıkarlarını ön planda tutan, bu doğrultuda bir başkasını manipüle etmeyi normal karşılayan ve bunu savunan bir kişilik özelliğini temsil etmektedir. Bu alt ölçeğe yönelik örnek madde “İnsanlardan intikam almak için doğru zamanı beklemelisiniz (madde 6)” şeklindedir. Bir diğer alt ölçek narsisizm, kendini bir başkasına kıyasla değerli ve ya büyük görme ve aşırı önemseme olarak tanımlanan kişilik özelliğinin ölçümüne yönelik kullanılmaktadır. Ölçeğe yönelik örnek madde “Hak ettiğim saygıyı görmekte ısrar ederim (madde 18)” şeklindedir. Psikopati alt ölçeği ise düşünmeden ve ahlaki değerli önemsemeden hareket etmek ve heyecan arayışı içinde olma gibi turum ve davranışları içermektedir. Psikopati alt ölçeğine yönelik örnek madde “Yetkililerden intikam almak hoşuma gider (madde 19)”

şeklindedir. Ölçeğin özgün formuna ilişkin yapılan güvenirlik çalışmaları sonucunda elde edilen Cronbach alfa değerleri Makyavelizm için .71, narsisizm için .74 ve psikopati için .77 düzeyinde tespit edilmiştir (Jones ve Paulhus, 2014).

Karanlık Üçlü ölçeğinin Türkçeye uyarlaması Özsoy ve diğerleri (2011) tarafından yapılmıştır. Uyarlaması yapılan ölçek, özgün ölçekte olduğu gibi her biri 9 maddeden oluşan üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formunun güvenirlik analizleri sonucunda elde edilen Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla Makyavelizm için .70, narsisizm için .79 ve psikopati için .79 olarak hesaplanmıştır.

3.3.4. Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği

Peled ve Moretti (2009) tarafından geliştirilen ölçek bireylerin üzüntü ruminasyonu ve öfke ruminasyonu düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği 5'li Likert tipi bir ölçek olup 1 (Asla) ile 5 (Daima) aralığında puanlanmaktadır. Toplam 19 maddeden oluşan ölçekte 9 madde üzüntü ruminasyonu ölçeğini, 10 madde ise öfke ruminasyonu ölçeğini oluşturmaktadır. *Üzüntü ruminasyonu*, üzüntü düşünceleri ile bireyin üzüntüsüne odaklanan ve kişinin duygularını anlamaya çalışan tekrarlı düşünme olarak kavramsallaştırılmaktadır. Üzüntü Ruminasyonu Alt Ölçeğine yönelik örnek madde, “Üzüntümü düşündüğümde, daha da üzülüyorum.” (madde 4) şeklindedir. *Öfke ruminasyonu* ise birey için anlamlı olarak öfkeye neden olan bir olay hakkında ısrarcı düşünme olarak tanımlanmaktadır. Bu alt ölçeğe yönelik örnek madde “Geçmişten gelen bazı olayları düşünüyorum ve bunlar beni hala kızdırıyor.” (madde 7) şeklindedir.

Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin güvenirlik çalışmaları sonuçlarına göre Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla üzüntü ruminasyonu için .92 ve öfke ruminasyonu için ise .91 olarak belirtilmektedir. Her iki ölçeğin birbiri ile ilişkisi ise .68 olarak rapor edilmektedir (Peled v Moretti, 2009).

Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması

Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması sürecinde ölçeğin özgün formundaki her bir maddenin İngilizceden Türkçeye çevirisi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) Bilim Dalında görevli üç Dr. Öğretim Üyesi tarafından yapılmıştır. Ulaşılan üç ayrı çeviri, madde düzeyinde birebir karşılaştırma yapılarak her bir madde için en iyi açıklayan ifadeler tespit edilmeye çalışılmış ve ifadelerin bir biriyle anlamsal ve dil bilimsel olarak uyumluluğuna dikkat edilmiştir. Ardından, RPD Bilim Dalında görevli biri Prof. Dr. ve

diğeri Dr. Öğretim Üyesi olmak üzere iki öğretim üyesinin çeviri formlarına ilişkin görüşleri alınmıştır. Alınan geribildirimler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak hazır hale getirilen Türkçe form 19 lisans öğrencisine uygulanmıştır. Bu aşamada öğrencilerden her bir maddeyi anlaşılabilirlik düzeyinde değerlendirmeleri istenmiştir. Son şeklini alan ölçeğin anlam bütünlüğünün oluştuğuna karar verilerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma içerisinde Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması sürecinde geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını gerçekleştirmek için çalışma grubu belirlenmiştir. Belirlenen bu çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılı Güz döneminde Mersin Üniversitesinin Eğitim, Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler ile Mühendislik Fakültelerinde öğrenim gören ve seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenen 579 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Tablo 2’de ölçek uyarlama çalışma grubunun betimsel istatistikleri sunulmaktadır.

Bu çalışma grubunun 230'unu (%39.7) Eğitim Fakültesi, 119'unu (%20.6) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 116'sını (%20) Mühendislik Fakültesi ve 114'ünü (%19.7) Fen-Edebiyat Fakültesinde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma grubunun dağılımı sınıf düzeyi açısından incelendiğinde, öğrencilerin 121'i (% 20.9) birinci, 239'u (% 41.3) ikinci, 90'ı (% 15.5) üçüncü ve 129'u (% 22.3) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir.

Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin Geçerlik Çalışmaları

Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin geçerlik çalışmaları kapsamında doğrulayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. İlk olarak özgün ölçeğin 19 maddeden oluşan ve iki faktör öngörülerek oluşturulan model dikkate alınmıştır. Bu modele göre ilişkili maddelerin oluşturduğu ve ölçtüğü faktörler ile bu faktörlerin özellikleri test edilmiştir.

Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin ölçme modeline ait maddelerin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ulaşılan değerler Tablo 9’da sunulmaktadır. Analiz sonucunda ulaşılan bu değerlerin tamamı $p < .05$ düzeyinde anlamlıdır. Sonuçlar, Lambda değerleri açısından incelendiğinde, üzüntü ruminasyonu için madde faktör yük değerlerinin .74 ile .89 aralığında, öfke ruminasyonu için madde faktör yük değerlerinin ise .73 ile .88 aralığında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu değerlere göre ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri açısından kullanıma uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 9 Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin DFA sonuçları

Faktörler ve Maddeler	λ	t	R^2	Madde Toplam Puanı Korelasyonu	$\bar{X}$	Ss
Üzüntü Ruminasyonu						
Madde 1	.74	20.51	.55	.75	3.45	1.15
Madde 2	.85	25.28	.73	.83	2.88	1.24
Madde 3	.81	23.30	.66	.78	3.31	1.20
Madde 4	.82	24.15	.68	.80	3.16	1.36
Madde 5	.78	22.60	.62	.75	2.93	1.32
Madde 6	.82	23.81	.67	.79	3.57	1.21
Madde 7	.89	27.05	.79	.85	3.13	1.40
Madde 8	.83	24.64	.70	.81	3.32	1.21
Madde 9	.74	20.55	.55	.71	3.41	1.28
Öfke Ruminasyonu						
Madde 1	.78	22.22	.61	.75	2.96	1.18
Madde 2	.81	23.23	.66	.78	2.56	1.23
Madde 3	.75	20.82	.56	.73	2.70	1.20
Madde 4	.80	22.84	.63	.78	2.58	1.30
Madde 5	.83	23.65	.66	.79	2.53	1.27
Madde 6	.83	24.08	.68	.50	3.07	1.29
Madde 7	.88	26.45	.77	.83	2.65	1.36
Madde 8	.81	23.40	.65	.79	2.95	1.20
Madde 9	.73	20.17	.53	.74	3.01	1.30
Madde 10	.75	21.08	.57	.76	2.96	1.39

Ayrıca, Tablo 10’da doğrulayıcı faktör analizi bulgularına ait uyum değerleri sunulmaktadır. Tablo 10’da yer alan değerlere göre iki faktörlü Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği modelinin uyum değerlerinin, $\chi^2 (135) = 460.79$, $\chi^2/sd = 3.41$, RMSEA = .06, SRMR = .04, GFI = .92, AGFI = .90, CFI= .99, NNFI= .99 ve IFI= .99 olduğu gözlemlenmektedir. Sonuç olarak, yapılan doğrulayıcı faktör analizine göre Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin Türkçe formunun Üzüntü Ruminasyonu için 9 madde, Öfke Ruminasyonu için 10 madde olmak üzere toplam 19 madde ve iki alt ölçekli bir yapıdan oluştuğu belirlenmiştir. Ayrıca bu ölçeğin kavramsal ve istatistiksel olarak yapısal geçerlik kriterlerine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10 Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği modeline ait uyum ölçütleri ve değerleri

Uyum ölçütleri	Uyum sınırları*	Uyum değerleri
χ^2	-	460.79
<i>sd</i>	-	135
χ^2/sd	< 5	3.41
RMSEA	< .08	.06
SRMR	< .08	.04
GFI	> .90	.92
AGFI	> .90	.90
CFI	> .90	.99
NNFI	> .90	.99
IFI	> .90	.99

* (Brown, 2006; Schumacker ve Lomax, 2010; Sümer, 2000)

Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin Güvenirlik Çalışmaları

Geçerlik çalışmalarına ek olarak Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için iç tutarlılık katsayıları incelenmiştir. Bu inceleme sonucuna göre Öfke Ruminasyonu Alt Ölçeğinin Cronbach alfa değeri .95 olarak hesaplanırken, Üzüntü Ruminasyonu Alt Ölçeği için ise .94 olarak belirlenmiştir.

Ayrıca, ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğinin incelenmesi için Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği iki hafta arayla 126 üniversite öğrencisine yeniden uygulanmıştır. Analiz sonucunda Öfke Ruminasyonu Alt Ölçeği için elde edilen korelasyon değeri .82 olarak belirlenmiştir. Üzüntü Ruminasyonu Alt Ölçeğinin test-tekrar test güvenilirliğinin korelasyon değeri ise .81 olarak hesaplanmıştır.

Bu değerler, Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin her ikisinin de istatistiksel açıdan anlamlı ve güvenilirlik açısından ise yüksek düzeyde güvenilir olduğuna işaret etmektedir.

3.3.5. İntikam Ölçeği

Özgün formu 20 maddeden ve tek boyuttan oluşan intikam ölçeği, Stuckless ve Goranson (1992) tarafından bireylerin intikam düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 7'li Likert tipi bir ölçek olup 1 "Asla katılmıyorum" ile 5 "Tamamen katılıyorum" arasında puanlanmaktadır. Ölçek maddelerinin yarısı (1., 4., 5., 8., 9., 11., 15., 17., 18. ve 20. maddeleri) ters puanlanmaktadır ve ölçekten toplam puan olarak 20 ile 140 arasında bir puan alınmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar intikam alma düzeyinin de yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçek örnek maddeleri "Beni inciten herhangi birinin hesabını görmeye çalışırım" (madde 3) ve "Göze göz diş diş deyişine inanırım." (madde 10) şeklindedir.

Özgün ölçeğin güvenirlik çalışmaları sonucunda Cronbach alfa değeri .92, test-tekrar test ise .90 olarak bildirilmiştir. Ölçeğin yakınsak geçerliliği için yapılan çalışmada empati ile negatif yönde ($r = -.38$) ve öfke ile pozitif yönde ($r = .56$) ilişkili olduğu belirlenmiştir (Stuckless ve Goranson, 1992) .

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları Satıcı ve diğerleri (2015) tarafından yapılmıştır. Uyarlaması yapılan ölçek özgün form gibi 20 maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe formunun güvenirlik analizleri sonucunda elde edilen Cronbach alfa değeri .91 ve test-tekrar test ise .87 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin yakınsak geçerliliği için yapılan çalışmada affedicilik ile negatif yönde ($r = -.58$) ve öfkeye yönelik derin düşünme ölçeğinin alt boyutları ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. İntikam ile öfke sonrası düşünce ($r = .37$), öfke anıları ($r = .43$), intikam düşünceleri ($r = .61$) ve nedenleri anlama ($r = .34$) alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler görülmektedir.

3.3.6. Bencillik Ölçeği

Raine ve Uh (2018) tarafından geliştirilen bencillik ölçeği bireylerin uyumsal, egosantrik ve patolojik bencillik düzeylerini ölçmeye yöneliktir. Üç alt boyuttan oluşan ölçek 3'lü Likert türündedir. Ölçekte işaretlenen 1 “onaylamıyorum”, 2 “karasızım” ve 3 “onaylıyorum” anlamına gelmektedir. Ölçeğin alt boyutlarını uyumsal, egosantrik ve patolojik bencillik alt boyutları oluşturmaktadır.

Bencillik ölçeği toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Üç alt boyutun her biri de 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan alt boyutların her birinden en düşük 8 ve en yüksek ise 24 puan alınabilmektedir. Her bir alt ölçek için alınan yüksek puanlar, bireylerin ilgili bencillik özelliğine yönelik eğilimlerinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Uyumsal bencillik alt boyutu başkalarını göz önünde bulundurarak daha yumuşak bir bencillik davranış biçimi olarak tanımlamaktadır. Bu alt boyuta yönelik örnek madde “Arkadaşlarımı, avantaj kazanmak için zaman zaman manipüle ederim.” (madde 3) şeklindedir. İkinci bir alt boyut olarak egosantrik bencillik, davranışların görünüşte avantajlı ya da başkalarına dezavantajlı olup olmadığından daha çok benlik üzerine odaklanan daha basit bir bencillik olarak tanımlanır. Bu alt boyuta yönelik örnek madde " Başkaları için bir şeye mal olsa bile ödül almak hoşuma gider." (madde 12) şeklindedir. Bencillik ölçeğinin son alt boyutu olarak patolojik bencillik ise çıkarları ve yararı için başkalarının zarar gördüğü biraz daha sert bencillik formu olarak tanımlanır. Bu alt boyuta yönelik örnek madde ise "Gerçekten öldürülmekle öldürmek arasında bir seçim yapmak zorunda kalsam, öldürürdüm." (madde 14) şeklindedir. Özgün ölçeğin güvenirlik çalışmaları sonucunda Cronbach alfa değerleri toplam

puan için .87, uyumsal bencillik için .71, egosantrik bencillik için .76 patolojik bencillik için ise .75 olarak belirlenmiştir (Raine ve Uh, 2018).

Bencillik ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması Yılmaz (2018) tarafından yapılmıştır. Uyarlaması yapılan ölçek özgün ölçekten 6 maddenin çıkarılması sonucunda 18 maddeden oluşan yine üç alt ölçek içermektedir. Ölçeğin oluşan yeni formunda 6 madde uyumsal bencilliği, 7 madde egosantrik bencilliği ve son olarak da 5 madde ise patolojik bencilliği temsil etmektedir. Ölçeğin Türkçe formunun güvenirlik çalışmaları sonucunda ulaşılan Cronbach alfa değerleri, toplam puan için .81, uyumsal bencillik için .63, egosantrik bencillik için .76 patolojik bencillik için ise .59 olarak tespit edilmiştir.

3.4. Veri Analizi

Araştırma kapsamında ulaşılan verilerin analiz sürecinde ilk olarak yapısal eşitlik modeli kapsamında normallik, çoklu doğrusallık ve çoklu bağlantı gibi varsayımların sağlanması gerekmektedir (Çokluk vd., 2014). Bu bağlamda öncelikle toplanan veriler üzerinde kayıp değer incelemesi yapılmıştır. Daha sonra modeldeki değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak verilerin dağılımları değerlendirilmiştir. Kline (2005) sosyal bilimler için basıklık ve çarpıklık değerlerinin sırasıyla mutlak 3 ve mutlak 10 değerlerinden büyük olmamasının normal dağılım varsayımı için yeterli olduğunu belirtmektedir. Finney ve Distefano (2006) ise basıklık değerlerinin 7'den ve çarpıklık değerlerinin ise 2'den küçük olmasının orta derecede normal dağılım ölçütünü karşılayacağını belirtmektedir. Gerçekleştirilen incelemeler sonucunda, basıklık ve çarpıklık değerlerine göre araştırmada kullanılan ölçme araçları ile elde edilen verilerin normal bir dağılımı sağladığı kabul edilmiştir. Değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerleri bulgular bölümünde Tablo 13'te sunulmaktadır.

Yapısal eşitlik modellemelerinde çoklu bağlantı sorununun olmaması da önemli bir varsayımdır. Çoklu bağlantı veri setinde bulunan değişkenler arasında var olan yüksek düzeyde ilişkiyi ifade etmektedir. Field (2013)'e göre yüksek düzeyde ilişkisi bulunan bu değişken veya değişkenlerin modele dahil edilmemesi gerekmektedir. Gravetter ve Wallnau (2007) farklı yapıları temsil ettiği düşünülen değişkenler arasında .80'den yüksek ilişkinin bulunmasının çoklu bağlantı sorununa neden olacağını ifade etmektedir. Yapısal eşitlik modeli kapsamında ele alınan değişkenler arası korelasyon katsayıları Tablo 13'te incelendiğinde çoklu bağlantı sorununun olmadığı ve en yüksek korelasyon sayısının .63 olduğu gözlenmiştir.

Yapısal eşitlik modellemelerinin bir diğer varsayımı doğrultusunda verilerin çoklu doğrusallığı test edilmiştir. Çoklu doğrusallık analizi için verilerin varyans artış faktörü (VIF) ve tolerans değerleri incelenmiştir. Büyüköztürk (2011), tolerans değerlerinin .20'den küçük ve

VIF değerlerinin ise 10'dan büyük olması durumunda çoklu doğrusallık sorununun yaşanacağını belirtmektedir. Çoklu doğrusallık analizleri sonucunda değişkenlere ait tolerans değerlerinin .55 ile .85 arasında, VIF değerlerinin ise 1.21 ile 1.82 arasında olduğu belirlenmiştir. Bu bilgiler çerçevesinde değişkenler arasında çoklu doğrusallığın bulunmadığı söylenebilir.

Verilerin analizi işleminde öncelikle yapısal eşitlik modelinin test edilmesi için değişkenler arasında Pearson Momentler Korelasyon Katsayısı incelenmiştir. Yapısal eşitlik modelinin test edilebilmesi için gerekli olan varsayımlar ve değişkenler arasındaki ilişki test edildikten sonra önce ölçüm modeli test edilmiş daha sonra ise hipotetik model test edilmiştir. Test edilen modelde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik ile siber zorbalık davranışı arasındaki ilişki örüntüsü Yol Analizi ile analiz edilmiştir. Test edilecek modelin uygunluğunu (model fit) değerlendirmek için ki kare, CFI, NNFI (TLI), SRMR ve RMSEA gibi araştırmalarda yaygın olarak tercih edilen uyum indeksleri incelenmiştir. Test edilen modelin model uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olması için CFI ve NNFI (TLI) değerlerinin .90 üzerinde, SRMR ve RMSEA değerlerinin ise .05 altında olması beklenmektedir (Schumacker ve Lomax, 2010; Sümer, 2000).

Son olarak, yol analizi sonucunda elde edilen doğrudan ve dolaylı ilişkilerin anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yeniden örnekleme yöntemi olarak bilinen bootstrapping yöntemi kullanılmıştır. Bootstrapping analizi yeniden ve çoklu örnekleme yöntemi ile elde edilen sonuçların anlamlılığını güven aralıkları belirterek açıklamaktadır (Preacher ve Hayes, 2008). Güven aralığının sıfır değerini içermemesi elde edilen ilişkinin de anlamlı olduğunu belirtmektedir (Hayes, 2013). Bootstrapping analizi değişkenler arasındaki etkilerin anlamlı olup olmadığına ilişkin ek kanıt sunmaktadır.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik değişkenleri ile siber zorbalık arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla korelasyon analizi ve betimsel istatistikler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ölçme modeli test edilmiş ve ardından da hipotetik model sınanmıştır.

4.1. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler

Örneklem grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam, bencillik ve siber zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla uygulanan Pearson korelasyon analizi sonuçları ve betimsel istatistikleri Tablo 11’de sunulmaktadır.

Tablo 11 *Betimsel istatistikler ve değişkenler arası ilişkiler* (N = 1134)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1.Makyavelizm	--						
2. Narsisizm	.33*	--					
3. Psikopati	.42*	.36*	--				
4.Öfke Ruminasyonu	.17*	.08**	.20*	--			
5. Bencillik	.59*	.30*	.49*	.20*	--		
6. İntikam	.53*	.33*	.63*	.21*	.54*	--	
7.Siber Zorbalık	.21*	.19*	.38*	.14*	.32*	.33*	--
Ortalama	28.80	27.21	21.15	30.21	34.22	70.61	21.76
Standart Sapma	6.50	5.81	6.17	10.23	7.03	24.52	8.64
Basıklık	-.28	.04	-.02	-.83	-.51	-.30	9.28
Çarpıklık	-.05	.13	.54	.08	.10	.30	3.15
Cronbach alfa	.71	.66	.67	.93	.82	.92	.92

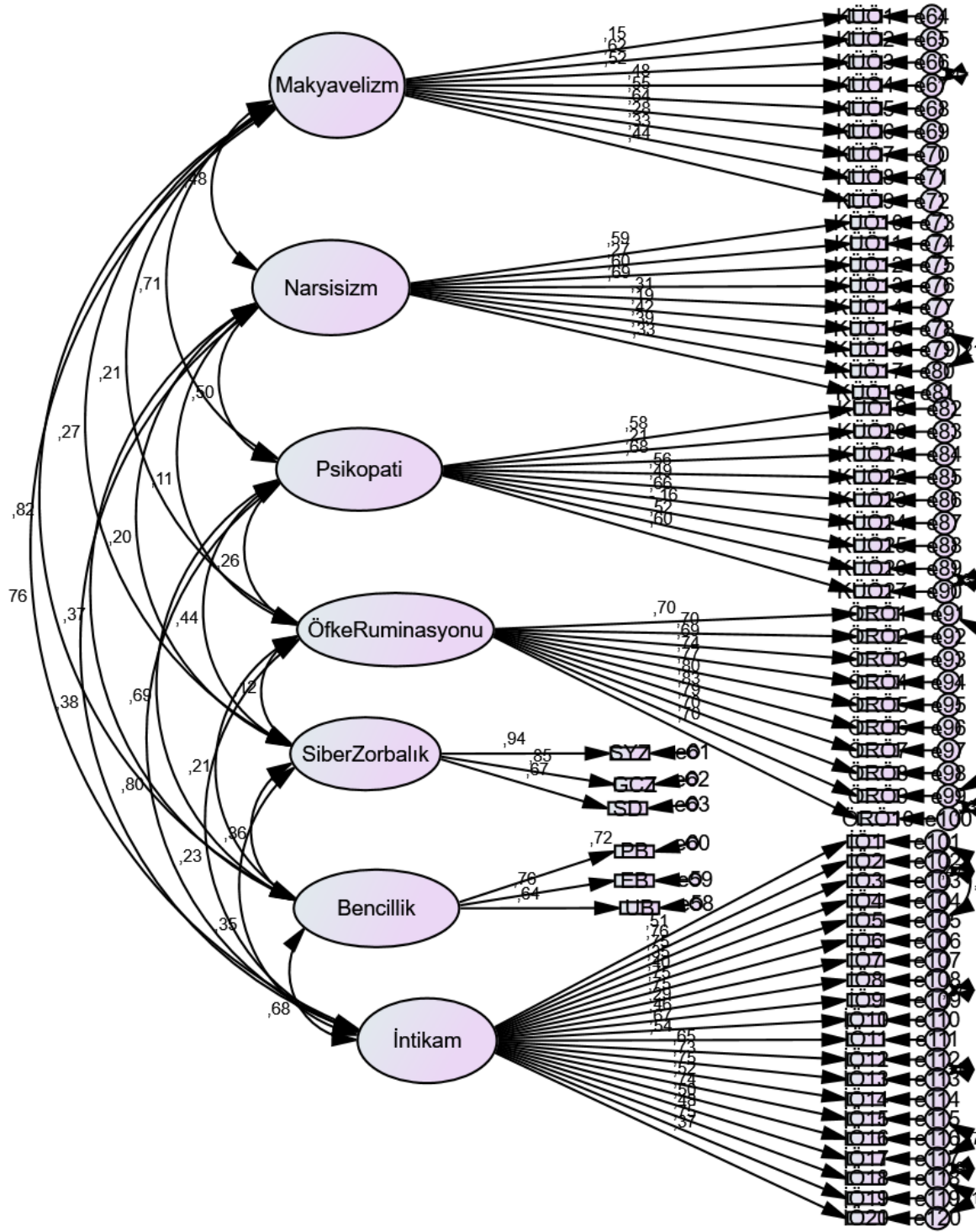
*p<.01; **p<.05

Tablo 11 incelendiğinde, çalışma kapsamında ele alınan değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerinin bulunduğu görülmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkiler yakından incelendiğinde, Makyavelizm ile narsisizm ($r = .33$, $p < .01$), psikopati ($r = .42$, $p < .01$), bencillik ($r = .59$, $p < .01$) ve intikam ($r = .53$, $p < .01$) arasında pozitif yönde ve orta

derecede anlamlı ilişkiler gözlenmektedir. Makyavelizm ile öfke ruminasyonu ($r = .17, p < .01$) ve siber zorbalık ($r = .21, p < .01$) arasında ise pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Narsisizm açısından incelendiğinde, narsisizm ile psikopati ($r = .36, p < .01$), bencillik ($r = .30, p < .01$) ve intikam ($r = .33, p < .01$) arasında yine pozitif yönde ve orta derecede anlamlı ilişkiler gözlemlenmektedir. Ayrıca narsisizm ile öfke ruminasyonu ($r = .08, p < .05$) ve siber zorbalık ($r = .19, p < .01$) arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Benzer şekilde psikopati ile bencillik ($r = .49, p < .01$), intikam ($r = .63, p < .01$) ve siber zorbalık ($r = .38, p < .01$) arasında pozitif yönde ve orta düzeyde; psikopati ile öfke ruminasyonu ($r = .20, p < .01$) arasında ise pozitif yönde ancak düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmektedir. Öfke ruminasyonu değişkeni açısından incelendiğinde, öfke ruminasyonu ile bencillik ($r = .20, p < .01$), intikam ($r = .21, p < .01$) ve siber zorbalık ($r = .14, p < .01$) arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmektedir. Bunlara ek olarak, bencillik ile intikam ($r = .54, p < .01$) ve siber zorbalık ($r = .32, p < .01$) arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Son olarak, intikam ile siber zorbalık arasında yine pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .33, p < .01$).

4.2. Ölçme Modeli Testine İlişkin Bulgular

Yapısal model test edilmeden önce Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik ile siber zorbalık arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla araştırmada kullanılan ölçme araçlarının ölçme modeli testine uygunluğu incelenmiştir. Ölçme modelinin test edilmesinden sonra elde edilen sonuçlar Şekil 3'te sunulmaktadır.

Şekil 3 Ölçme modeli

Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri, Öfke Ruminasyonu, İntikam, Bencillik ve Siber Zorbalık Ölçeklerinin birlikte oluşturduğu ölçme modeline ilişkin uyum değerleri Tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 12 Ölçme modeline ait uyum ölçütleri ve değerleri

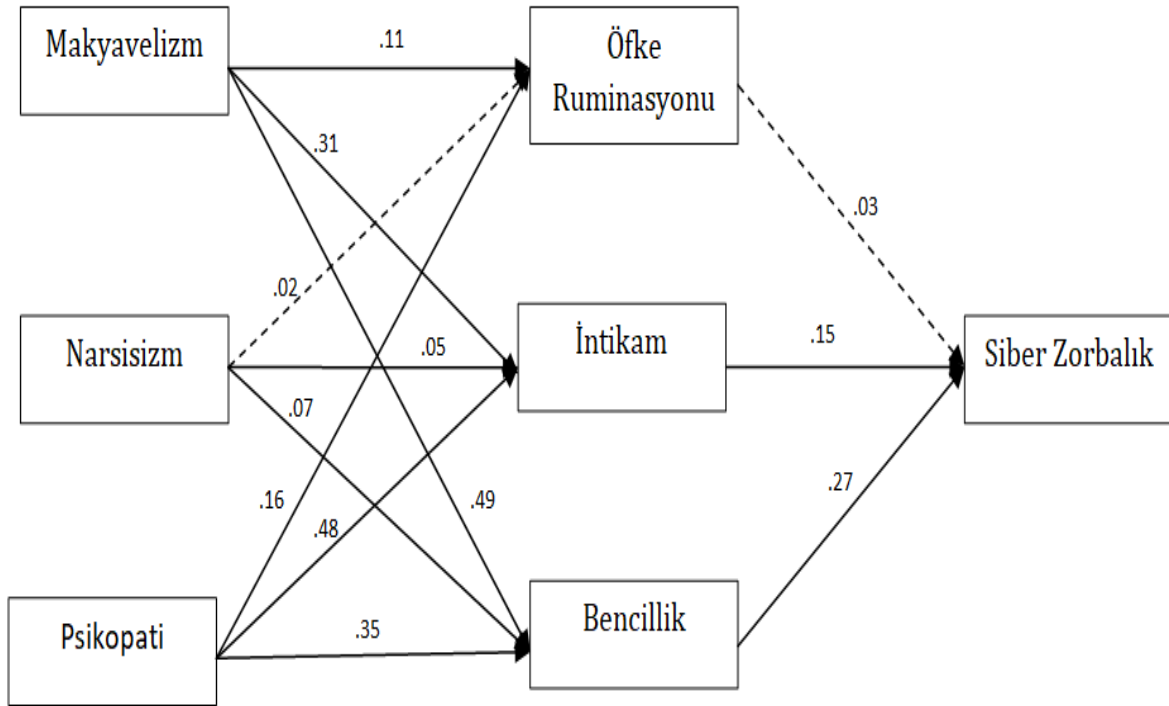
Uyum ölçütleri	Uyum sınırları*	Uyum değerleri
χ^2/sd	< 5	2.68
RMSEA	< .08	.03
SRMR	< .08	.01
GFI	> .90	.86
AGFI	> .90	.85
CFI	> .90	.90
TLI	> .90	.89
IFI	> .90	.90

* (Brown, 2006; Schumacker ve Lomax, 2010; Sümer, 2000)

Tablo 12 incelendiğinde, ölçme modelinde uyum değerlerinin; χ^2/sd için 2.68, yakınlığın kareler ortalamasının karekökü (RMSEA) değeri .03, karşılaştırmalı uyum indeksi(CFI) değeri .90, artan uyum indeksi (IFI) değeri .90, normlaştırılmamış uyum indeksi (TLI) .89, standardize edilmiş artık değerler kareler ortalamasının karekökü (SRMR) değeri ise .01 olarak belirlenmiştir. Uyum sınırları içerisinde yer alan bu uyum ölçütleri yanı sıra uyum iyiliği indeksi (GFI) değeri .86 ve düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi (AGFI) değerinin ise .85 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu değerlerin .85 ile .90 arasında olması nedeniyle kabul edilebilir değerler içerisinde olduğu belirtilmektedir (Schermelleh-Engel vd., 2003). Bu bilgiler çerçevesinde, ölçüm modelinin yeterli ve uyum değerlerinin iyi olduğu değerlendirilmektedir.

4.3. Yapısal Modelin Testine İlişkin Bulgular

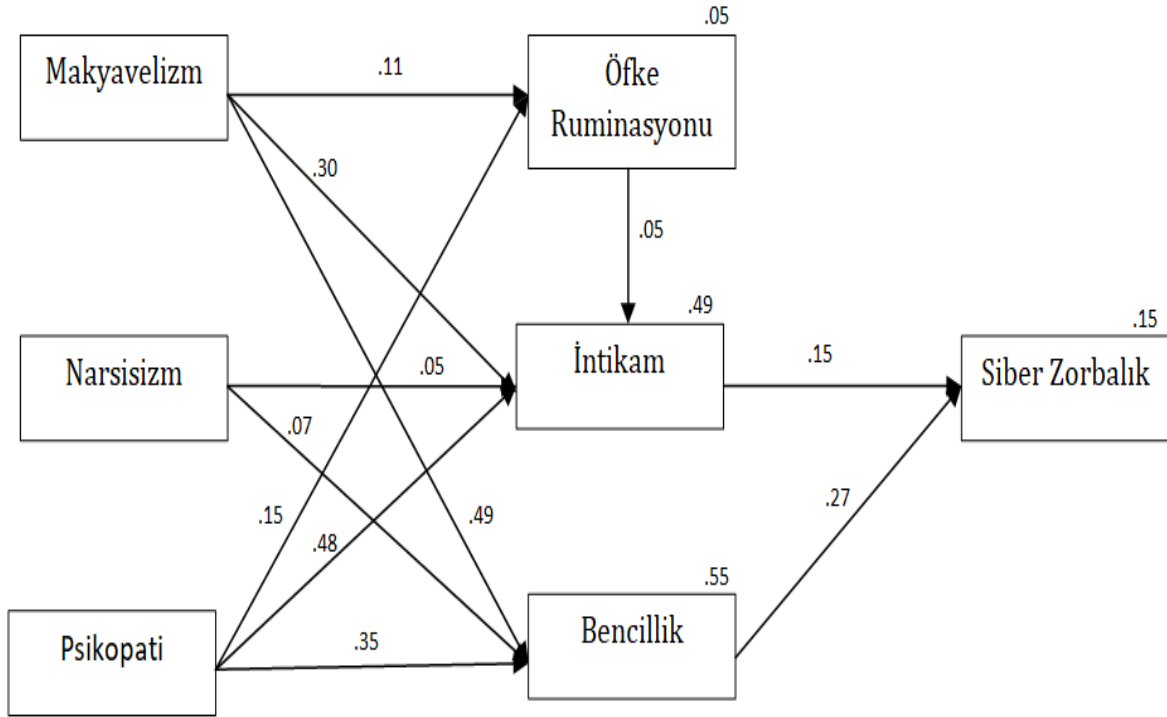
Yapılan yol analizi, örneklem grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarını, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri açısından doğrudan ve dolaylı ilişkilerle açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda test edilen ilk model, Şekil 4'te sunulmaktadır.

Şekil 4 Test edilen ilk model

Test edilen ilk modelin, model uyum değerleri $\chi^2/sd = 5.52$, RMSEA = .06, SRMR = .02, GFI = .97, AGFI = .94, CFI = .97, TLI = .95 ve IFI = .97 olarak belirlenmiştir. Bu değerlere göre test edilen modelin uyum indeksi değerlerinin çok iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Test edilen ilk modele ilişkin model uyum değerleri ve uyum sınırları Tablo 13'te sunulmaktadır.

Test edilen modelin uyum değerleri göz önüne alındığında model, kabul edilebilir değerlere sahip olmasına rağmen Şekil 4'te istatistiksel açıdan anlamsız bulunan yolların olduğu görülmektedir. Test edilen ilk modelde yer alan anlamsız yolların narsisizmden öfke ruminasyonuna ($\beta = .02$, $p > .05$) ve öfke ruminasyonundan siber zorbalığa ($\beta = .03$, $p > .05$) giden yol katsayılarının olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, öfke ruminasyonu ile intikam arasında ($\beta = .05$, $p < .05$) modele bir yeni yol eklenmiştir. Bu değişiklikler temelinde elde edilen son model yeniden test edilmiştir. Test edilen son modele ilişkin yol analizi bulguları Şekil 5'te sunulmaktadır.

Şekil 5 Test edilen son model

Şekil 5'te sunulan son modele ilişkin model uyum değerleri incelendiğinde, χ^2/sd değerinin 5'ten kısmen büyük olduğu görülmektedir. Diğer uyum ölçütleri incelendiğinde ise RMSEA değeri .06, SRMR değeri .02, GFI değeri .97, AGFI değeri .95, CFI değeri .97, TLI değeri .95 ve IFI değeri ise .97'dir. Buna göre gözlemlenen model uyum değerleri oldukça iyi düzeydedir. Başka bir ifadeyle, uyum ölçütü değerleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, verinin test edilen modele yüksek düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Test edilen son modele ilişkin model uyum değerleri ve uyum sınırları Tablo 13'te sunulmaktadır.

Tablo 13 Test edilen ilk ve son modele ait uyum ölçütleri ve değerleri

Uyum ölçütleri	Uyum sınırları*	Test edilen ilk model	Test edilen son model
χ^2/sd	< 5	5.52	5.25
RMSEA	< .08	.06	.06
SRMR	< .08	.02	.02
GFI	> .90	.97	.97
AGFI	> .90	.94	.95
CFI	> .90	.97	.97
TLI	> .90	.95	.95
IFI	> .90	.97	.97

* (Brown, 2006; Schumacker ve Lomax, 2010; Sümer, 2000)

Son şeklini alan ve iyi uyum gösterdiği belirlenen model, ilgili değişkenler açısından incelendiğinde elde edilen toplam varyans bencillik için % 55, intikam için %49, siber zorbalık için %15 ve öfke ruminasyonu için %5 şeklinde sıralanmaktadır.

4.3.1. Yapısal Modeldeki Değişkenler Arasındaki Doğrudan İlişkiler

Modele ait değişkenler arasındaki doğrudan ilişkilerin yönünü ve gücünü gösteren istatistiksel değerler Tablo 14'te sunulmaktadır. Test edilen modeldeki doğrudan ilişkiler incelendiğinde, tüm yolların anlamlı ve bu yollara ait standardize edilmiş yol katsayılarının (β) .05 ile .49 arasında değiştiği görülmektedir. Standardize edilmiş yol katsayısının .10'un altında olması değişkenler arasında düşük düzeyde ilişki, .30 düzeyinde olması orta düzeyde ilişki, .50'den yüksek olması ise yüksek düzeyde ilişki anlamına gelmektedir (Cohen, 1988). Elde edilen ilişki katsayılarının anlamlılığı ise bootstrapping (5000) yöntemi ile tekrar test edilerek ve %95 güven aralığı içinde alt ve üst sınırlara ilişkin değerler yine Tablo 14'te sunulmaktadır. Hayes (2013), sıfırı içeren güven aralıkları için değişkenler arasındaki ilişki veya etkinin anlamlı olmadığını belirtmektedir.

Tablo 14 Modelde yer alan doğrudan ilişki katsayıları

İlişkiler	B	t	%95 GA	
			Alt sınır	Üst sınır
Makyavelizm → Öfke Ruminasyonu	.11*	3.41	.05	.17
Makyavelizm → İntikam	.30*	12.58	.26	.35
Makyavelizm → Bencillik	.49*	14.13	.43	.54
Narsisizm → İntikam	.05**	2.25	.06	.10
Narsisizm → Bencillik	.07**	2.28	.09	.12
Psikopati → Öfke Ruminasyonu	.15*	4.77	.09	.22
Psikopati → İntikam	.48*	19.40	.43	.52
Psikopati → Bencillik	.35*	10.76	.29	.41
Öfke Ruminasyonu → İntikam	.05**	2.34	.07	.09
İntikam → Siber Zorbalık	.15*	3.75	.07	.23
Bencillik → Siber Zorbalık	.27*	5.92	.18	.36

*p<.01; **p<.05

Model testinden elde edilen veriler incelendiğinde Makyavelizm ile öfke ruminasyonu arasında ($\beta = .11$, $t = 3.41$, $p < .01$) doğrudan, pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Benzer şekilde psikopati ile öfke ruminasyonu arasında ($\beta = .15$, $t = 4.77$, $p < .01$) doğrudan, pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Test

edilen modelde Makyavelizm ve psikopati birlikte öfke ruminasyonu toplam varyansının %5'ini açıklamaktadır.

Elde edilen bulgular intikam değişkeni için incelendiğinde, psikopati ile intikam ($\beta = .48, t = 19.40, p < .01$) ile arasında doğrudan, pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir. Buna ek olarak, Makyavelizm ile intikam arasında ($\beta = .30, t = 12.58, p < .01$) pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca narsisizm ile intikam ($\beta = .05, t = 2.25, p < .05$) ve öfke ruminasyonu ile intikam arasında ($\beta = .05, t = 2.34, p < .05$) pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Buna göre Makyavelizm, narsisizm, psikopati ve öfke ruminasyonu değişkenleri birlikte intikam toplam varyansının %49'unu açıklamaktadır.

Bulgular bencillik değişkeni açısından incelendiğinde, Makyavelizm, narsisizm ve psikopati kişilik özellikleri ile bencillik arasında da anlamlı ilişkiler görülmektedir. Buna göre Makyavelizm ile bencillik arasında ($\beta = .49, t = 14.13, p < .01$) doğrudan, pozitif yönde ve güçlü bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Psikopati ile bencillik arasında ($\beta = .35, t = 10.76, p < .01$) ise pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca narsisizm ile bencillik arasında ($\beta = .07, t = 2.28, p < .05$) pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Test edilen modelde Makyavelizm, narsisizm ve psikopati değişkenleri birlikte intikam toplam varyansının %55'ini açıklamaktadır.

Son olarak, test edilen modelde yer alan siber zorbalık değişkeninin doğrudan ilişkileri incelendiğinde, intikam ($\beta = .15, t = 3.75, p < .01$) ve bencillik ($\beta = .27, t = 5.92, p < .01$) ile siber zorbalık arasında doğrudan, pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Buna göre intikam ve bencillik değişkenleri siber zorbalık toplam varyansının %15'ini açıklamaktadır.

4.3.2. Yapısal Modeldeki Değişkenler Arasındaki Dolaylı İlişkiler

Modele ait değişkenler arasındaki doğrudan ilişkilerin yanı sıra ilgili değişkenler arasındaki dolaylı ilişkiler de gözlemlenmektedir. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre ilgili değişkenler arasındaki dolaylı ilişkilere yönelik katsayılara Tablo 15'te yer verilmektedir. Elde edilen ilişki katsayılarının anlamlılığı ise bootstrapping (5000) yöntemi ile tekrar test edilerek ve %95 güven aralığı içinde alt ve üst sınırlara ilişkin değerler yine Tablo 15'te sunulmaktadır.

Tablo 15 Modelde yer alan dolaylı ilişki katsayıları

İlişkiler	β	t	%95 GA	
			Alt sınır	Üst sınır
Makyavelizm → Siber Zorbalık	.18*	10.64	.15	.21
Narsisizm → Siber Zorbalık	.03*	2.86	.01	.05
Psikopati → Siber Zorbalık	.17*	9.58	.13	.20
Öfke Ruminasyonu → Siber Zorbalık	.01**	1.80	.01	.02
Makyavelizm → İntikam	.01**	2.00	.01	.02
Psikopati → İntikam	.01**	2.00	.01	.02

* $p < .01$; ** $p < .05$

Model testinden elde edilen dolaylı ilişkiler siber zorbalık açısından incelendiğinde, Makyavelizm kişilik özelliğinin, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik üzerinden siber zorbalık ile ($\beta = .18$, $t = 10.64$, $p < .01$) dolaylı, pozitif yönde ve kısmen orta düzeyde anlamlı bir ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir. Benzer şekilde psikopati kişilik özelliğinin yine öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik üzerinden siber zorbalık ile ($\beta = .17$, $t = 9.58$, $p < .01$) dolaylı, pozitif yönde ve kısmen orta düzeyde anlamlı bir ilişkisi bulunduğu belirlenmiştir. Son olarak, narsisizm kişilik özelliğinin intikam ve bencillik üzerinden siber zorbalık ile ($\beta = .03$, $t = 2.86$, $p < .01$) dolaylı, pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür.

Buna ek olarak, öfke ruminasyonunun intikam üzerinden siber zorbalık ile ($\beta = .01$, $t = 1.80$, $p < .05$) dolaylı, pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Makyavelizm kişilik özelliğinin öfke ruminasyonu üzerinden intikam ile ($\beta = .01$, $t = 2.00$, $p < .05$) dolaylı, pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişkisinin olduğu görülmüştür. Modelde yer alan dolaylı ilişkilerin sonuncusu psikopati ile intikam arasındadır. Bu bulguya göre psikopati kişilik özelliğinin öfke ruminasyonu üzerinden intikam ile ($\beta = .01$, $t = 2.00$, $p < .05$) dolaylı, pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişkisinin olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Bu bölümde alan yazındaki açıklamalar ve ilgili araştırmalar ışığında, çalışmadan elde edilen bulgularla ilgili tartışma ve yorumlara yer verilmektedir. Öncelikle, test edilen modele dahil edilen değişkenler arasındaki doğrudan ilişkilere yönelik bulguların tartışması ve yorumlaması sunulmaktadır. Ardından, değişkenler arasındaki dolaylı ilişkilere yönelik bulgular ile ilgili tartışma ve yorumlara yer verilmektedir. Son kısımda ise test edilen ilk model (kavramsal model) ve son modelin karşılaştırılması yapılmaktadır.

5.1. Doğrudan İlişkilere Yönelik Tartışma

Bu araştırma çerçevesinde elde edilen bulgular, test edilen modelde yer alan değişkenler arasında doğrudan ilişkiler olduğunu göstermektedir. Yapılan model testi sonucunda elde edilen ilişkiler siber zorbalık davranışları açısından incelendiğinde, *bencillik* ve *intikamın* siber zorbalık davranışları ile doğrudan ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu ilişkiler içerisinde en yüksek ilişkinin *bencillik* ile *siber zorbalık* arasında olduğu görülmektedir. Çalışmadan elde edilen bu bulguya göre bencillik ile siber zorbalık arasında doğrudan, pozitif yönde ve güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifade ile üniversite öğrencilerinin bencillik düzeyleri arttıkça siber zorbalık düzeyleri de artmaktadır.

Türkileri-İnselöz ve Uçanok'un (2013) ergenler ile yaptıkları çalışmaya göre bazı ergenler, siber zorbalığın nedenleri arasında bencillik, saldırganlık ve sorumsuz davranışların olduğunu belirtmektedir. Bencilliğin tanımı incelendiğinde, manipülasyon davranışları, başkalarının sömürülmesi ve bir ödül arama davranışı dahil olmak üzere bazı özellikleri içerdiği görülmektedir (Raine ve Uh, 2018). Bir başka çalışmada bencil bireylerin, bir başkasının zararına olabilecek sonuçları görmezden gelerek sadece kendi istek ve gereksinimlerini ön planda tuttukları belirtilmektedir (Ronald, 2016). Bencillik ile ilgili yapılan bu tanımlamalar, siber zorbalık davranışlarının nedenleri ile benzerlik göstermektedir. Siber zorbalık davranışlarının nedenleri arasında fark edilmek veya dikkat çekmek (Faucher vd., 2014), eğlenmek (Smith vd., 2008), akranlarını güldürme ve daha geniş kitleler oluşturmak için akranlarından bir takım ödüller sağlama gibi bencillik olarak tanımlanabilecek nedenler yer almaktadır. Benzer şekilde kendi çıkarları için mağduru bilerek incitmek ve ona zarar vermek isteği (Smith vd., 2008) yine bencillik ile ilişkilendirilebilecek bir siber zorbalık davranışı nedenidir. Bu durumu Stebbins (2008), bencillik düzeyi yüksek bireylerin kendilerini

mağdurların yerine koyamaması ile açıklamaktadır. Stebbins'e göre bencil bireyler kendilerini mağdurlardan üstün görmekte ve kendi çıkarlarını mağdurların çıkarlarından daima üstün tutmaktadırlar. Alan yazında bencilik ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen bir çalışma bulunmamakla birlikte hem siber zorbalık davranışına yönelik hem de bencillğe yönelik yapılan açıklamalar ve tanımlamalar her iki kavramın ilişkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca siber zorbalık ve bencillik davranışlarına ilişkin yapılan açıklamalar (Raine ve Uh, 2018; Ronald, 2016; Smith vd., 2008; Türkileri-İnselöz ve Uçanok, 2013) çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Buna göre yüksek düzeyde bencilliğin siber zorbalık davranışlarını artırabileceği söylenebilir.

Siber zorbalık ile doğrudan ilişkili olduğu belirlenen bir diğer değişken ise üniversite öğrencilerinin *intikam* düzeyleridir. Çalışmadan elde edilen bulguya göre intikam ile siber zorbalık davranışı arasında doğrudan, pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre üniversite öğrencilerinin intikam düzeyinin yüksek olmasının daha yüksek siber zorbalık davranışı eğilimi göstermesine neden olabileceği söylenebilir. Nitekim saldırgan bir davranış olarak siber zorbalığın intikam ile ilişkili olduğu ve intikam isteğinin siber zorbalık davranışlarını güdülediği belirtilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2009; Sanders vd., 2009). Benzer şekilde Kowalski ve diğerleri (2008), siber zorbalık davranışlarının nedeninin saldırgan davranışlar ve kendisine kötü davranan kişilerden sanal ortamlarda intikam alma arzusunun olduğunu ifade etmektedir. İntikam davranışları ise mağdura zarar ve rahatsızlık verme ya da cezalandırma amacı taşıyan bir eylem olarak, bireylerin tatmin aradıkları ve kendilerince adaleti sağlamaya çalıştıkları bir karşılık verme yöntemidir (König vd., 2010). Alan yazın incelendiğinde siber zorbalık davranışları ile intikam arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koyan birçok araştırmaya ulaşılmaktadır (Akbulut ve Eristi, 2011; Balakrishnan ve Norman, 2020; Çokluk, 2019; Dilber, 2013; Hoff ve Mitchell, 2009; Yaman ve Peker, 2012; Quintana-Orts vd., 2020). Buna bağlı olarak, bireylerin intikam alma yöntemlerinden biri olarak siber zorbalık davranışlarını tercih edilebilecekleri ifade edilebilir.

Çalışmanın bulgularından ve bu bulguları destekleyen geçmiş araştırma sonuçlarından anlaşılabileceği üzere siber zorbalık davranışları ve intikam düzeyleri yakından ilişkili kavramlardır. Siber zorbalılar, geçmişte onları inciten birinden intikam almak isteyebilir veya başkalarını incitmenin getirdiği güç hissinin tadını çıkarabilirler. Siber zorbalık, zorbaların kendilerini kontrol altında hissetmelerinin ve öfkelerini başkalarından çıkarmalarının bir yolu olabilir. Sanal ortamlarda intikam almanın daha kolay olması nedeniyle üniversite öğrencileri bir intikam biçimi olarak siber zorbalık davranışlarına yönelebirlirler. Siber zorbalılar ekranlarının arkasına saklanabilir ve kurbanlarını anonim olarak hedef alabilirler (Slonje ve

Smith, 2008). Bu onların kendilerini güçlü ve kontrollü hissetmelerini sağlayabilir (Becerra, 2017). Ayrıca siber zorbalık davranışları, mağdurlar için çok zarar verici olabilir (Smith vd., 2008). Siber zorbalar, mağdurlar hakkında söylentiler yayabilir, utanç verici fotoğraflar veya videolar yayınlatabilir ya da tehdit mesajlar gönderebilirler. Son olarak, siber zorbalığı durdurmanın çok zor olabilmesi nedeniyle mağdurlar üzerinde daha yıkıcı bir etkisi olabilir (Slonje vd., 2013; Vandebosch ve Van Cleemput, 2008; Wilson vd., 2020). Siber zorbalar, bir platformdan engellenmiş olsalar bile kolayca yeni hesaplar oluşturarak bu davranışlarını sürdürebilirler. Dahası sanal ortamda paylaşılan gönderiler hızla yayılarak engellenemez hale gelebilir. Bu nedenlerden dolayı bir başkasına zarar vermek için intikam almak isteyen üniversite öğrencileri siber zorbalık davranışlarına yönelebirlirler.

Sonuç olarak çalışma bulguları, bencilik ve intikamın üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarındaki toplam varyansının %15'ini açıkladığını göstermektedir. Bu bulguya göre üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarının artmasında, bencilik ve intikam düzeylerinin yüksek olmasının etkisinin olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle bireylerin bencilik ve intikam düzeyleri arttıkça siber zorbalık davranışları da artmaktadır.

Bu araştırmanın bulguları intikam düzeyleri açısından incelendiğinde *Makyavelizm*, *narsisizm*, *psikopati* ve *öfke ruminasyonunun* intikam ile doğrudan ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bu ilişkiler içerisinde en yüksek ilişkinin psikopati ve intikam arasında olduğu görülmektedir. Çalışmadan elde edilen bu bulguya göre *psikopati* ile *intikam* arasında doğrudan, pozitif yönde ve güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifade ile üniversite öğrencilerinin psikopati düzeyi arttıkça intikam düzeyleri de artmaktadır.

Alan yazın incelemesinde yüksek düzeyde psikopati kişilik özelliklerine sahip bireylerin kibirli, duygusuz, yüzeysel ve manipülatif oldukları belirtilmektedir (Hare, 1998). Psikopatik özelliklere sahip bireyler başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kuramazlar ve bunun yanı sıra empati ve pişmanlıktan da yoksundurlar (Hare, 1998; Mayberry ve Espelage, 2007). Dolayısıyla, psikopatide olduğu belirtilen bu vicdan eksikliğinin bir başkasından intikam alma davranışları için motivasyon kaynağı olduğu söylenebilir. Nitekim Efferson (2017), psikopati ile intikam arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Buna göre psikopati düzeyleri yüksek bireylerin, intikam düzeyleri de artmaktadır. Alan yazında psikopati ile intikam arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğunu ortaya koyan başka araştırmalar da gözlemlenmiştir (Clemente vd., 2019; Giammarco ve Vernon, 2014; Rasmussen ve Boon, 2014). Sonuç olarak, bu çalışmada ulaşılan üniversite öğrencilerinin intikam düzeyi ile ilişkili olan önemli bir değişkenin psikopatik özelliklere sahip öğrenciler olabileceği bulgusu alan yazındaki çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Makyavelizm kişilik özelliği ile intikam arasındaki ilişki incelendiğinde ise bu çalışmadan elde edilen bulgulara ilişkin pozitif yönde ve güçlü olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile üniversite öğrencilerinin Makyavelizm düzeyleri arttıkça intikam düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde, Makyavelizm ile intikam arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Giammarco ve Vernon, 2014; Rasmussen ve Boon, 2014). Makyavelizm, bireyleri uzlaşma ve affetme yerine intikam almaya motive etmektedir ve Makyavelizm düzeyi yüksek bireyler intikamı kendilerini haklı çıkarabilecek ve ahlaki açıdan kabul edilebilir bir eylem olarak görme eğilimindedir (Lim vd., 2019). Ayrıca Makyavelizm alaycı, manipülatif ve ahlaksız davranışları yansıtan bir kişilik özelliği olarak bilinmektedir (Noser vd., 2014). Bu nedenlerle Makyavelizm düzeyi yüksek bireylerin intikam alma düzeyleri de yüksektir (Lim vd., 2019). Sonuç olarak bu çalışmada elde edilen, Makyavelizm kişilik özelliklerine sahip üniversite öğrencilerinin intikam düzeylerinin de yüksek olabileceği bulgusu alan yazındaki çalışmaları destekler niteliktedir. Dolayısıyla, yüksek Makyavelizm kişilik özelliklerine sahip bireylerin intikam düzeylerinin de yüksek olabileceği söylenebilir.

Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin son bileşeni olarak *narsisizm* ile *intikam* arasındaki ilişkinin yine pozitif yönde ancak düşük bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Düşük bir ilişkiye sahip olmasına rağmen, narsisizm kişilik özelliğinin intikam düzeyini artırdığı söylenebilir. Ayrıca ilgili alan yazın incelendiğinde narsisizm ile intikam arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koyan araştırmalar (Brown, 2004; Rasmussen ve Boon, 2014; Obeidat vd., 2020) bulunmaktadır. Örneğin Brown (2004), intikamın bağışlama eğilimi ile negatif, narsisizm ile pozitif yönde ilişkilerinin olduğunu belirtmektedir. Bu sonuca göre intikam düzeyi yüksek bireylerin, hem bağışlamada düşük hem de narsisizmde yüksek olan kişiler olduğu vurgulanmaktadır. Rasmussen ve Bonn'a göre (2014) narsisizm kişilik özelliğinin intikam ile orta düzeyde ilişkisinin olduğu bulunmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışmada belirtilen üniversite öğrencilerinin intikam düzeyi ile ilişkili önemli bir değişkenin narsisizm kişilik özelliklerine sahip bireyler olabileceği bulgusu alan yazındaki çalışmalar ile benzerlik göstermektedir. Diğer bir ifade ile yüksek narsisizm kişilik özelliklerine sahip üniversite öğrencilerinin intikam alma düzeyinin de yüksek olabileceği söylenebilir.

Bu araştırmanın bir diğer sonucuna göre *öfke ruminasyonu* ile *intikam* arasındaki doğrudan ilişkinin ise pozitif yönde ve düşük düzeyde olduğu gözlenmiştir. Buna göre üniversite öğrencilerinin öfke ruminasyonu arttıkça intikam düzeyinin de arttığı söylenebilir. Genellikle öfkenin eşlik ettiği intikam davranışının temel nedeni Bradfield ve Aquino'ya göre (1999) bireyin uğradığını düşündüğü bir haksızlık sonucu adalet ve hakkını alma isteği olarak

belirlenmektedir. Bu tanımlamaya göre öfke ruminasyonunun intikam üzerinde önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifade ile çok güçlü bir duygu olan öfke, intikam tepkilerine neden olmaktadır (Tripp vd., 2007). Buna bağlı olarak Denson ve diğerleri (2011) öfke ruminasyonunda bireylerin, öfkeye yol açan durumları yeniden deneyimlediğini; öfkeli düşüncelere, öfkeye neden olan olayların anılarına ve olası intikam eylemlerinin zihinsel provasına odaklandıklarını belirtmektedir. Dolayısıyla öfkeli düşüncelerin zihinde sürekli tekrarlanması bireylerin intikam alma davranışlarına neden olabilmektedir. Alan yazın incelendiğinde öfke ruminasyonu ile intikam arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koyan araştırmalar (Obeidat vd., 2020; Stuckless vd., 1995) bulunmaktadır. Ayrıca öfke ruminasyonu ile intikam davranışının karşısı bir kavram olan affetme arasında ise negatif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğunu belirten araştırmalar (Burnette vd., 2007; de la Fuente-Anuncibay vd., 2021) mevcuttur. Dolayısıyla, öfke ruminasyonu ile intikam davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Sonuç olarak, öfke ruminasyonun üniversite öğrencilerinin intikam düzeyleri ile ilişkili olduğu söylenebilir. Başka bir ifade ile üniversite öğrencilerinin öfke ruminasyon düzeyleri arttıkça intikam düzeyleri de artmaktadır.

Çalışma bulguları incelendiğinde, Makyavelizm, narsisizm, psikopati ve öfke ruminasyonunun üniversite öğrencilerinin intikam düzeylerindeki toplam varyansının %49'unu açıkladığı görülmektedir. Bu bulguya göre üniversite öğrencilerinin intikam düzeylerinin artmasında, Makyavelizm, narsisizm ve psikopati gibi kişilik özellikleri ile öfke ruminasyon düzeylerinin yüksek olmasının etkisinin olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bulguları bencillik açısından incelendiğinde, *Karanlık Üçlü kişilik özellikleri* ile *bencillik* arasında da doğrudan ilişkilerin olduğu gözlemlenmektedir. Çalışmadan elde edilen bu bulguya göre Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliği ile bencillik arasında doğrudan, pozitif yönde ve güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Narsisizm kişilik özelliği ile bencillik arasında ise yine doğrudan ve pozitif yönde ancak daha düşük düzeyde bir ilişki belirlenmiştir. Buna göre yüksek düzeyde Makyavelizm, psikopati veya narsisizm kişilik özelliklerine sahip üniversite öğrencilerinin bencillik düzeylerinin de yüksek olabileceği söylenebilir.

Öncelikli olarak *Makyavelizm* ile *bencillik* arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasında güçlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Makyavelizm, insan doğasına alaycı bir bakış açısı, kişisel çikara odaklanma ve kişinin hedeflerine ulaşmak için manipülasyon ve aldatmayı kullanma istekliliği ile tanımlanan bir kişilik özelliğidir (Jones ve Paulhus, 2014; Skobkareva, 2020). Bencillik ise başkalarının ihtiyaç ve arzularını dışlayarak, bireyin kendi ihtiyaç ve arzularına odaklanması olarak ifade edilmektedir (Raine ve Uh, 2018). Alan yazın

incelendiğinde çalışmanın bulgularını destekler nitelikte Makyavelizm ile bencillik arasında bir ilişkinin olduğu ve Makyavelizm'in bencilliği pozitif yönde etkilediği görülmektedir (Kaufman vd., 2019; Yılmaz, 2019a). Bunun nedeni, hem Makyavelizm hem de bencilliğin, bireyin kendi ihtiyaç ve arzularına odaklanması ve başkalarının ihtiyaç ve arzularını görmezden gelmesi ile açıklanabilir. Ayrıca Makyavelizm düzeyi yüksek bireylerin, insanların doğası gereği bencil ve güvenilmez olduğuna inandıkları belirtilmektedir (Furnham vd., 2013; Lau ve Marsee, 2013). Bu inanç, üniversite öğrencilerinin başkalarına güvenme olasılıklarını azaltarak kendi ihtiyaç ve arzularına odaklanma olasılıklarını artırabilir. Buna ek olarak Makyavelizm düzeyi yüksek bireyler, başkalarının duygularını anlamakta ve onlarla empati kurmakta güçlük çekmektedirler (Lau ve Marsee, 2013). Buna göre Makyavelizm üniversite öğrencilerinin kendi çıkarları için başkalarını manipüle etmelerini ve sömürmelerini dolayısıyla bencilce davranmalarını kolaylaştırabilir. Son olarak, Makyavelizm düzeyi yüksek bireyler istediklerini elde etmek için kuralları çiğnemeye veya gerçeği çarpıtmaya daha yatkındır (Furnham vd., 2013). Kuralları esnetme konusundaki bu istekliliğin, benzer şekilde üniversite öğrencilerinin kendi çıkarları doğrultusunda başkalarından yararlanma sürecini kolaylaştırabileceği söylenebilir.

Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin bir diğer bileşeni ise psikopatidir. Psikopati duygusuzluk (Cooke ve Michie 2001), yüzeysel çekicilik (Hare ve Neumann, 2008), abartılı öz-değer duygusu (Blackburn ve Coid, 1998), patolojik yalan söyleme (Jones ve Paulhus, 2011), manipülatiflik (Furnham vd., 2013), empati eksikliği (Lau ve Marsee, 2013) ve pişmanlık yoksunluğu (Mayberry ve Espelage, 2007) ile nitelendirilen bir kişilik özelliğidir. Bu çalışmanın bulgularına göre *psikopati* ile *bencillik* arasında doğrudan pozitif yönde ve orta düzey bir ilişkinin olduğu gözlemlenmektedir. Alan yazın incelendiğinde çalışmanın bulgularını destekler nitelikte psikopati ile bencillik arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğunu rapor eden çalışmalar (Kaufman vd., 2019; Yılmaz, 2019a) görülmektedir. Dolayısıyla, psikopati kişilik özelliği düzeyi yüksek olan bireylerin bencillik düzeylerinin de yüksek olabileceği söylenebilir. Bunun nedenlerinden biri psikopati düzeyi yüksek olan bireylerin başkalarının duygularını anlamakta ve onlarla empati kurmakta güçlük çekmeleri olabilir. Bu durumun, bireylerin başkalarından yararlanmalarına ve kendi ihtiyaçlarını başkalarının ihtiyaçlarının önüne koymalarına, kısaca bencilce davranmalarına neden olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca psikopati düzeyi yüksek olan bireylerin kendi öz-değerlerine ilişkin abartılı bir algılarının olduğu belirtilmektedir (Blackburn ve Coid, 1998). Dolayısıyla bu bireyler, başkalarından daha iyi olduklarına ve diğerlerinden daha iyi davranılmayı hak ettiklerine inanıyor olabilirler. Bu yetki duygusu ise onların başkalarından yararlanma ve kendi ihtiyaçlarını başkalarının ihtiyaçlarının önüne koyma olasılıklarını

artırmaktadır. Psikopatinin bencillik üzerindeki etkisine ilişkin nedenlerden bir diğeri de psikopati kişilik özelliği düzeyi yüksek olan bireylerin eylemlerinden dolayı pişmanlık veya suçluluk duymamalarıdır (Mayberry ve Espelage, 2007). Psikopati kişilik özelliği yüksek bireyler başkalarına çektirdikleri acı veya ıstırapı umursamamaktadırlar. Bu nedenle empati ve pişmanlık duymamanın, psikopati düzeyi yüksek üniversite öğrencilerinin bencil olmalarını ve kendi ihtiyaçlarını başkalarının ihtiyaçlarının önüne koymalarını kolaylaştırdığı ifade edilebilir.

Çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin son bileşeni olarak *narsisizm* ile *bencillik* arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre narsisizm kişilik özelliği ile bencillik arasında doğrudan ve pozitif yönde ancak düşük düzeyde bir ilişki belirlenmiştir. Narsisizm, abartılı bir şekilde kendine önem verme duygusu (Jones ve Paulhus, 2014), aşırı hayranlık ihtiyacı (Skobkareva, 2020), başkaları için empati eksikliği ve benmerkezcilik (Paulhus ve Williams 2002) ile nitelendirilen bir kişilik özelliğidir. Narsistik kişilik özelliğine sahip bireyler, çoğunlukla kişisel ihtiyaçlarını ve hedeflerini başkalarına göre daha ön planda tutan, yüksek düzeyde bencil ve kibirli tutum ve davranışlar sergileyen kişiler olarak belirtilmektedir (Krizan, 2018). Yapılan tanımlamalarda olduğu gibi alan yazın incelemesinde de çalışmanın bulgularıyla paralel olarak narsisizm ve bencillik arasındaki ilişkiyi destekleyen başka çalışmalar (Kaufman vd., 2019; Yılmaz, 2018; Yılmaz 2019a; Yılmaz 2019b) bulunmaktadır. Bu nedenle, narsisizm düzeyi yüksek bireylerin daha çok bencillik davranışı eğiliminde olabilecekleri söylenebilir. Çünkü narsisizm düzeyi yüksek bireyler, abartılı bir şekilde kendine önem verme duygusu nedeniyle hayranlık duyulmaya ve başkalarından üstün hissetmeye daha fazla bir ihtiyaç duymaktadırlar (Jones ve Paulhus, 2014). Dolayısıyla narsisizm düzeyi yüksek üniversite öğrencileri bencilliği, istediklerini elde etmenin ve üstünlük duygularını sürdürmenin bir yolu olarak kullanabilirler.

Çalışma bulguları bencillik açısından ayrıca incelendiğinde, Makyavelizm, narsisizm ve psikopatinin üniversite öğrencilerinde bencillik toplam varyansının %55'ini açıkladığı gözlemlenmektedir. Bu bulguya göre bireylerin bencillik düzeylerinin artmasında, Makyavelizm, narsisizm ve psikopati gibi kişilik özellikleri düzeylerinin yüksek olmasının etkisinin olduğu söylenebilir. Sonuç olarak bazı farklı özellikleri olmasına rağmen, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin tamamı birbiriyle örtüşmektedir. Her bir kişilik özelliği, duygusal soğukluk, empati eksikliği ve manipülatif davranışlar gibi nedenler ile bencillik üzerinde etkilidir.

Bu sonuçlara ek olarak çalışmanın bulguları öfke ruminasyonu açısından da incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre üniversite öğrencilerinin Makyavelizm ve psikopati kişilik özellikleri ile öfke ruminasyonu arasında ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Bu ilişkiler

içerisinde en yüksek ilişkinin *psikopati* ile *öfke ruminasyonu* arasında olduğu belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bu bulguya göre psikopati ile öfke ruminasyonu arasında doğrudan, pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifade ile üniversite öğrencilerinin psikopati düzeyi arttıkça öfke ruminasyonu düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Bunun nedeninin, psikopati düzeyi yüksek olan bireylerin duygularını düzenlemekte güçlük çekmeleri ve olumsuz düşünce ve deneyimler üzerinde daha fazla durma olasılıklarının olduğu düşünülmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde ise Yang ve diğerleri (2019), yaptıkları çalışma sonucunda psikopatinin öfke ruminasyonunu pozitif yönde ve yüksek düzeyde yordadığını belirtmektedir. Bu noktada yapılan araştırmanın mevcut çalışma bulgularını desteklediği ifade edilebilir.

Öfke ruminasyonu ile *Makyavelizm* arasındaki ilişki incelendiğinde ise çalışma bulgularına göre üniversite öğrencilerinde Makyavelizm ile öfke ruminasyonu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Başka bir ifade ile üniversite öğrencilerinin Makyavelizm düzeyi arttıkça öfke ruminasyonu düzeyinin de arttığı söylenebilir. Çalışma bulgularını destekleyen bir çalışmada Yang ve diğerleri (2019), Makyavelizm'in öfke ruminasyonunu pozitif yönde ve yüksek düzeyde yordadığını belirtmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde Makyavelizm düzeyi yüksek olan üniversite öğrencilerinin, istediklerini elde etmede kendilerine yardımcı olacağına inandıkları için öfke üzerinde derin düşündükleri öngörülmektedir. Buna göre öfkeleri üzerinde durarak daha fazla motivasyon sağlayabilecekleri ve hedeflerine ulaşmak için yarar sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

Son olarak çalışmanın doğrudan ilişkilerine yönelik bulguları, Makyavelizm ve psikopatinin üniversite öğrencilerinde öfke ruminasyonu toplam varyansının %5'ini açıkladığını göstermektedir. Bu bulguya göre bireylerin öfke ruminasyonu düzeylerinin artmasında, Makyavelist ve psikopati kişilik özellikleri düzeylerinin yüksek olmasının etkisinin olduğu söylenebilir.

5.2. Dolaylı İlişkilere Yönelik Tartışma

Çalışmadan elde edilen bulgular dolaylı ilişkiler açısından incelendiğinde, *Makyavelizm kişilik özelliğinin* öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik üzerinden üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışları ile dolaylı ve pozitif yönde ilişkili olduğu gözlenmektedir. Başka bir ifade ile Makyavelizm kişilik özelliğinin öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik ile birlikte üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışlarını dolaylı olarak etkilediği görülmektedir. Alan yazında Makyavelizm kişilik özelliği ile siber zorbalık düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu (Baheer vd., 2023; Baughman vd., 2012; Gajda vd., 2022; Pailing vd., 2014;

Skobkareva, 2020; Zhang vd., 2022) ve Makyavelizm'in siber zorbalığı pozitif yönde yordadığını (Kırcaburun vd., 2019; Panatik vd., 2022; Safaria vd., 2020; Van Geel vd., 2017) bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Buna bağlı olarak, her ne kadar dolaylı ilişkiyi etkileyen değişkenler farklı olsa da Kırcaburun ve diğerleri (2018), Makyavelizm'in siber zorbalık ve siber taciz üzerinden problemli sosyal medya kullanımını pozitif yönde etkilediğini bildirmektedirler. Sonuç olarak, Makyavelizm kişilik özelliğinin öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik üzerinden üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarını artırdığı söylenebilir.

Çalışma bulguları *psikopati kişilik özelliği* açısından incelendiğinde, psikopati kişilik özelliğinin öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik üzerinden üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışları ile dolaylı ve pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile çalışma grubundaki üniversite öğrencilerinin psikopati düzeyleri arttıkça öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeylerinin arttığı ve dolaylı olarak siber zorbalık davranışlarının da arttığı söylenebilir. Alan yazında psikopati kişilik özelliği ile siber zorbalık arasındaki dolaylı ilişkileri inceleyen herhangi bir çalışma gözlenmemiştir. Diğer yandan psikopati kişilik özelliği ile siber zorbalık düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu (Baheer vd., 2023; Baughman vd., 2012; Gajda vd., 2022; Pailing vd., 2014; Skobkareva, 2020; Zhang vd., 2022) ve psikopatinin siber zorbalığı pozitif yönde yordadığını (Kırcaburun vd., 2018; Kırcaburun vd., 2019; Panatik vd., 2022; Safaria vd., 2020; Van Geel vd., 2017) rapor eden çalışmalar bulunmaktadır. Bu bilgiler çerçevesinde psikopati kişilik özelliğinin öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik üzerinden üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışları üzerinde dolaylı olarak etkisinin olduğu ifade edilebilir.

Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin son bileşeni olarak *narsisizm kişilik özelliği* açısından çalışma bulguları incelendiğinde ise narsisizm kişilik özelliğinin intikam ve bencillik üzerinden üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışları ile dolaylı ve pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Diğer yandan bu dolaylı ilişki gücünün Makyavelizm ve psikopatiye göre daha düşük düzeyde olduğu gözlemlenmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde çalışma grubundaki üniversite öğrencilerinin narsisizm düzeyleri arttıkça intikam ve bencillik düzeylerinin arttığı ve dolaylı olarak siber zorbalık davranışlarının da arttığı söylenebilir. Narsisizm ve siber zorbalık davranışları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bireylerin narsisizm kişilik özelliği ile siber zorbalık düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu (Baheer vd., 2023; Baughman vd., 2012; Gajda vd., 2022; Panatik vd., 2022; Skobkareva, 2020; Zhang, 2022) ve narsisizmin siber zorbalığı pozitif yönde yordadığını (Kırcaburun vd., 2019; Safaria vd., 2020) bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca alan yazında narsisizmin siber zorbalık üzerinde dolaylı etkisini inceleyen çalışmalar (Fan vd., 2019; Kırcaburun vd., 2018)

bulunmaktadır. Fan ve diğerleri (2019), benlik saygısının narsisizm ile siber zorbalık arasındaki ilişkilere aracılık ettiğini ve benlik saygının narsisizm ve siber zorbalık arasındaki ilişkileri açıklayıcı bir etkisinin olduğunu bildirmektedir. Diğer yandan her ne kadar dolaylı ilişkiyi etkileyen değişkenler farklı olsa da Kırcaburun ve diğerleri (2018), narsisizmin siber taciz aracılığıyla problemli sosyal medya kullanımını pozitif yönde dolaylı olarak etkilediğini belirtmektedir. Dolayısıyla, alan yazında var olan araştırmalar ile bu çalışmanın sonucunda ulaşılan bulgular arasında benzerliklerin olduğu görülmektedir. Sonuç olarak narsisizm kişilik özelliğinin intikam ve bencillik üzerinden üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarını etkilediği söylenebilir.

Çalışmada elde edilen bulgular son olarak, siber zorbalık açısından incelendiğinde *öfke ruminasyonunun* intikam üzerinden üniversite öğrencilerinde siber zorbalık davranışları ile çok düşük düzeyde olmasına rağmen dolaylı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile bireylerin siber zorbalık düzeylerinin yüksek olmasında öfke ruminasyonunun intikam ile dolaylı olarak ve kısmen etkisinin olduğu belirtilebilir. Öfke ruminasyonunun siber zorbalık üzerinde dolaylı ilişkisine yönelik bir çalışmaya rastlanmamasına rağmen, doğrudan ilişkisinin olduğunu bildiren çalışmalar (Ak vd., 2015; Camacho vd., 2021; Yang vd., 2021; Zsila vd., 2019; Wang vd., 2017) alan yazında bulunmaktadır. Diğer yandan, öfkenin intikam tepkilerine neden olduğunu (Obeidat vd., 2020; Tripp vd., 2007) intikamın da siber zorbalık davranışlarına neden olduğunu önceki çalışmalar bildirmektedir. Buna göre üniversite öğrencilerinin öfkeleri üzerinde uzun süreli durmalarına neden olan öfke ruminasyonları, intikam düzeyleri üzerinden siber zorbalık davranışlarını artırabilir.

Son olarak çalışma bulguları *intikam* açısından incelendiğinde, Makyavelizm ve psikopati kişilik özellikleri ile intikam arasında dolaylı ilişkiler gözlemlenmektedir. Bu bulgulara göre Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerinin öfke ruminasyonu üzerinden üniversite öğrencilerinde intikam düzeyleri ile çok düşük düzeyde olmasına rağmen dolaylı ve pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla, üniversite öğrencilerinin intikam düzeylerinin yüksek olmasında Makyavelizm kişilik özelliğinin öfke ruminasyonu ile kısmen dolaylı ilişkisinin olduğu ifade edilebilir. Diğer yandan psikopati kişilik özelliğinin de benzer şekilde öfke ruminasyonu ile dolaylı olarak bireylerin intikam davranışları üzerinde kısmen etkisinin olduğu söylenebilir. Elde edilen bulgular, Rasmussen ve Boon (2014) tarafından yürütülen çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Buna göre Rasmussen ve Boon (2014), dolaylı etkiye neden olan değişken farklı olsa da Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin intikam üzerinde önemli düzeyde dolaylı ilişkilere sahip olduğunu belirtmektedir. Bu bilgiler

çerçevesinde Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerinin öfke ruminasyonu üzerinden üniversite öğrencilerinin intikam davranışlarını düşük düzeyde olsa da artırdığı ifade edilebilir.

5.3. Test Edilen İlk Model (Kavramsal Model) ve Son Modelin Karşılaştırılması

Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkileri açıklayan bir yapısal modeli test etmektir. Bu nedenle alan yazın çerçevesinde varsayımsal bir kavramsal model geliştirilmiş ve ilk olarak bu model test edilmiştir. Test edilen ilk modelin uyum değerleri göz önüne alındığında kabul edilebilir değerlere sahip olmasına rağmen istatistiksel açıdan anlamsız bulunan yollar gözlemlenmiştir. Daha sonra test edilen ilk kavramsal model üzerinde ilgili alan yazın çerçevesinde değişiklikler yapılmış ve son olarak test edilen ikinci model değişkenler arasındaki ilişkileri en iyi açıklayan model olarak kabul edilmiştir.

İlk model ile son model karşılaştırıldığında aralarında çok az farklılık olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak, ilk modelde narsisizm ile öfke ruminasyonu arasında ve öfke ruminasyonu ile siber zorbalık arasında doğrudan ilişki olduğunu belirten yollar son modelde yer almamaktadır. Başka bir ifade ile oluşturulan kavramsal modele göre narsisizm ile öfke ruminasyonu arasında ve öfke ruminasyonu ile siber zorbalık arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Öncelikli olarak narsisizm ile öfke ruminasyonu arasındaki ilişki incelendiğinde, çalışma grubunun narsisizm düzeylerinin öfke ruminasyonu düzeyi ile bir ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma bulgularına benzer şekilde Yang ve diğerleri (2019) Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile öfke ruminasyonu arasındaki ilişkileri incelediği çalışma sonucunda Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerinin öfke ruminasyonu ile ilişkili olduğunu, ancak narsisizm kişilik özelliğinin öfke ruminasyonu ile ilişkisinin bulunmadığını bildirmektedir. Diğer yandan Ghim ve diğerleri (2015), narsisizmin içselleştirilmiş utanç üzerinden dolaylı olarak öfke ruminasyonunu yordadığını belirtmektedir.

Ayrıca ilk modelde öfke ruminasyonunun siber zorbalık ile doğrudan ilişkisini temsil eden bir yol bulunurken, son modelde bu iki değişken arasında böyle bir yol bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise ilk modelde belirtildiği gibi çalışma grubunda yer alan üniversite öğrencilerinin öfke ruminasyonu düzeylerinin siber zorbalık ile ilişkisinin bulunmamasıdır. Çalışma bulgularının aksine alan yazında, öfke ruminasyonunun siber zorbalık üzerinde doğrudan ilişkisinin olduğuna bildiren birçok çalışma (Ak vd., 2015; Camacho vd., 2021; Luo vd., 2023; Yang vd., 2021; Zsila vd., 2019; Wang vd., 2017) görülmektedir. Alan yazın ile çalışma bulguları arasında oluşan bu farklılığın çalışma grubundan ve test edilen modelde yer

alan değişkenler arasındaki ilişkilerin yapısından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. İki değişken arasında daha karmaşık veya dolaylı bir ilişkinin söz konusu olabileceği varsayılabilir.

Test edilen ilk model ve son modelin karşılaştırılmasında son olarak, ilk modelde yer alan iki yol son modelde yer almazken, son modelde bir yeni yol olduğu gözlenmiştir. Bu yol hem öfke ruminasyonu ile intikam arasında doğrudan bir ilişki olduğunu hem de öfke ruminasyonu ve siber zorbalık arasında dolaylı bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Sonuç olarak son modelde, test edilen ilk modelde değişkenler arasındaki ilişkileri temsil eden iki yol yer almazken, ilk modelde bulunmayan ve değişkenler arasındaki yeni ilişkileri temsil eden bir yeni yol yer almaktadır. Dolayısıyla, test edilen ilk kavramsal model ile son model arasında farklılıkların çok az olduğu ve iki modelin benzerliğinin ise yüksek olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma çerçevesinde üniversite öğrencilerinde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık arasındaki ilişkilere yönelik yapılan yapısal eşitlik modeli testinin sonuçları özetlenmektedir. Sonrasında, bu çalışmanın bulgularına dayanarak, gelecekte yapılacak araştırmalar ve uygulamalar için çeşitli önerilere yer verilmektedir.

6.1. Sonuç

Bu çalışmanın temel amacı doğrultusunda test edilen yapısal eşitlik modeli sonucunda değişkenler arasında doğrudan ve dolaylı ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma bulguları öncelikle siber zorbalık açısından incelendiğinde;

- Üniversite öğrencilerinin intikam ve bencillik düzeylerinin siber zorbalık düzeyleri ile doğrudan ilişkili olduğu gözlenmiştir.
- Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerinin öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik üzerinden siber zorbalık düzeyi ile dolaylı ilişkileri olduğu belirlenmiştir.
- Narsisizm kişilik özelliğinin ise intikam ve bencillik üzerinden siber zorbalık düzeyi ile düşük düzeyde dolaylı ilişkileri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.
- Öfke ruminasyonunun intikam üzerinden siber zorbalık düzeyi ile yine düşük düzeyde dolaylı ilişkisinin olduğu görülmüştür.

Çalışma bulguları intikam açısından incelendiğinde;

- Üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve öfke ruminasyonunun intikam düzeyleri ile doğrudan ilişkisinin olduğu belirlenmiştir.
- Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerinin öfke ruminasyonu üzerinden bireylerin intikam düzeyleri üzerinde dolaylı etkisinin de olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular bencillik açısından incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile bencillik düzeyleri arasında doğrudan ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

Son olarak, çalışma sonuçları öfke ruminasyonu açısından incelendiğinde ise Makyavelizm ve psikopatinin öfke ruminasyonu ile doğrudan ilişkilerinin olduğu gözlemlenmiştir.

Ayrıca bu çalışmada Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri ile Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği Türkçeye uyarlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılarak her iki ölçeğin aracının da üniversite öğrencileri ile yapılacak araştırmalarda kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uyarlanan ölçeklerden Siber Zorbalık Ölçeği ile Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin Öfke Ruminasyonu Alt Ölçeği, bu çalışmada model testi kapsamında kullanılmıştır.

6.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmanın amaçları çerçevesinde test edilen yapısal eşitlik modeli ve ölçek uyarlama çalışmaları sonuçlarına yönelik uygulayıcılara ve gelecek araştırmalara ilişkin öneriler sunulmaktadır.

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Çalışma sonuçları siber zorbalık açısından incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin intikam ve bencillik düzeylerinin siber zorbalık davranışlarını doğrudan, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ise siber zorbalık davranışlarını öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik üzerinden dolaylı bir şekilde etkilemektedir. Buna bağlı olarak üniversite bünyesinde, öğrencilerin siber zorba davranışlarını azaltmaya yönelik çeşitli psiko-eğitsel çalışmalar gerçekleştirilebilir. Bu psiko-eğitsel çalışmaların odağında ise intikam ve bencillik düzeylerini azaltmaya yönelik affetme becerileri ve özgeci davranış becerileri gibi pozitif psikoloji bakış açısıyla hazırlanan bir içerik olması önemli görülmektedir.

Çalışma bulgularından hareketle oluşturulan önleyici ve müdahale çalışmalarını destekleyici ve etkililiğini arttırıcı etkinlikler yapılabilir. Bu etkinliklere örnek olarak üniversite öğrencilerine dijital vatandaşlık konusunda eğitimler düzenlenebilir. Bu eğitimlerde siber zorbalık, etik çevrimiçi davranışlar, dijital empati ve çevrimiçi etkileşimlerde saygı gibi konular ele alınabilir. Öğrencilere olumlu ve sağlıklı çevrimiçi davranışlar hakkında bilgi vermek, siber zorbalığı azaltmaya yardımcı olabilir.

Üniversitelerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezleri, üniversite öğrencilerinin akranlarından yararlanarak daha çok öğrenciye ulaşım sağlayacak siber zorbalık davranışlarını önlemeye yönelik akran rehberliği ya da akran destek programları gibi akran eğitimi gruplarını oluşturabilirler. Bu programlar ve gruplar aracılığıyla yapılacak çalışmalarda öfke kontrolü, affetme ve özgeci davranış becerilerini arttırmaya yönelik içeriklere yer vererek üniversite

öğrencilerinin farkındalıkları artırılabilir. Öğrenciler arasında özellikle öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düşüncelerini kontrol etmekte güçlük çekenlerin psikolojik destek ve yardım alması sağlanabilir.

Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri üzerinde doğrudan etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle, üniversite öğrencilerinin kişilik gelişimlerini desteklemek amacıyla öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeylerini azaltmaya yönelik kişisel rehberlik alanlarında grup temelli psikolojik danışma veya rehberlik etkinliklerinin düzenlenmesi önemlidir. Bu etkinliklerin odak noktası, Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin tam tersi olan dürüstlük, alçak gönüllülük, deneyime açıklık, dışadönüklük, uyumluluk, dürüstlük ve duyarlık gibi özelliklerin kazandırılmasını hedefleyen pozitif psikoloji bakış açısına dayalı bir içerik olmalıdır. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin sosyal becerilerini akran gruplarıyla birlikte geliştirmelerine yardımcı olabilir ve Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine zıt olan olumlu ve destekleyici davranışları benimsemelerine katkıda bulunabilir.

Benzer şekilde, üniversite öğrencilerinin öfke ruminasyonu düzeylerinin, intikam alma davranışı üzerindeki etkisi ele alındığında, bireyin bu özelliklerden kaynaklı duygu, düşünce ve davranışlarını anlamaya odaklanıp kendisine veya bir başkasına yönelik olumsuz tutum ve davranışlarını azaltmayı, affetme becerilerini ise artırmayı amaçlayan bireysel ve grupla psikolojik danışma uygulamaları hazırlanabilir.

Bu araştırmanın çalışma grubunu üniversite öğrencileri oluşturmakla beraber siber zorbalık davranışlarına yaşamın her döneminde sıklıkla rastlanabilmektedir. Bu bakış açısıyla özellikle ortaokul ve lise seviyesindeki okullarda, siber zorbalığı önlemeye yönelik eğitim programları uygulanmalıdır. Bu programlar aracılığıyla, öğrencilere siber zorbalığın zararları ve olumsuz etkileri hakkında bilgi verilebilir. Aynı zamanda empati, saygı, hoşgörü ve dijital etik konularına vurgu yapılarak öğrencilerin dijital dünyada daha sorumlu ve etik davranışlar sergilemelerine katkı sunulabilir.

Siber zorbalık davranışlarının lise dönemlerinden üniversite dönemlerine taşınabileceği dikkate alındığında özellikle lise son sınıf öğrencilerine üniversiteye hazırlık ve uyum kapsamında sınıf ve okul etkinliklerine yer verilebilir. Bu etkinlikler içerisinde öğrencilerin olumlu kişilik özelliklerinin desteklenmesine, affetme, öfke ile başa çıkma ve empati becerilerinin artırılmasına yönelik bireysel ve grup çalışmaları hazırlanabilir. Bu çalışmalar lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye geçiş sürecinde bilişsel ve duygusal açıdan güçlendirilmesiyle siber zorbalık davranışlarının önlenmesi açısından yararlı görülmektedir.

Çalışma bulguları aynı zamanda çift ve aile danışmanlığı açısından da değerlendirilebilir. Özellikle romantik ilişkisi bulunan gençler ve yetişkinlerde ilişkiler gerçek yaşamın yanı sıra siber ortamlarda da sürdürülmektedir. Ancak siber ortam olarak bilinen sosyal medya veya yazılı ve görsel iletişim uygulamalarının çiftler arasında sorunlara veya krizlere neden olabildiği görülmektedir. İlişki esnasında çiftlerin birbirlerine siber zorbalık davranışlarında bulunmaları da sorunlardan birisi olabilir. Birbirlerine siber zorbalık davranışlarında bulunan çiftler ile görüşmelerde çalışmanın bulgularından önleyici ve müdahale planlarının hazırlanması amacıyla yararlanılabilir.

Siber zorbalık davranışlarını azaltmaya yönelik etkinlikler, toplumsal açıdan önleme çalışmaları ve müdahale çalışmalarıyla da desteklenmelidir. Bu açıdan, sosyal medya okuryazarlığı, dijital etik ve güvelik gibi alt başlıklar ile siber zorbalık konusunda ebeveynler ve eğitimciler bilinçlendirilebilir. Bununla birlikte ebeveynlerin ve eğitimcilerin çocuklara veya gençlere yönelik etkili iletişim ve rehberlik tekniklerini kullanmaları, siber zorbalığın önlenmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca ruh sağlığı çalışanları, öğretmenler ve eğitimcilerle iş birliği içinde çalışarak siber zorbalığa maruz kalan öğrencileri tespit etmek ve gerekli destekleri sağlamak amacıyla siber zorbalığı önleme konusunda eğitim programları geliştirebilirler.

Ebeveynler ve eğitimcilere ek olarak toplumda, çocuklardan yetişkinlere kadar her yaş grubuna yönelik dijital okuryazarlık eğitimleri sağlanmalıdır. İnternet ve sosyal medya platformları hakkında bilinçli olmak, siber zorbalığın farkında olmak ve tehlikelerden korunmak için önemlidir. Bu noktada internet hizmet sağlayıcıları, sosyal medya platformları ve kamuoyu farkındalık hareketlerini destekleyerek önemli bir rol oynayabilir. Buna ek olarak mahalle ve topluluk düzeyinde etkinlikler ve etkileşimler düzenlenerek, toplumun siber zorbalık konusunda birlikte hareket etmesi ve birbirine destek olması teşvik edilebilir. Toplumun farkındalığı arttıkça, siber zorbalığı önlemek için alınacak önlemler ve destek mekanizmalarının daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma kapsamında “Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri” ile “Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeği” olmak üzere iki ölçme aracının Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. Öncelikle Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçekleri, ruh sağlığı çalışanlarına bireylerin siber zorbalık veya mağduriyet yaşama olasılığını değerlendirmede yardımcı olabilir. Bu ölçeklerin, üniversite öğrencilerinin belirli davranışları, deneyimleri veya duygusal tepkilerini ölçerek siber zorbalık ve siber zorbalığa maruz kalma düzeyini belirlemeye yardımcı olabileceği öngörülmektedir. Ölçek aracılığıyla elde edilen bilgiler odağında bireylerin siber zorbalık davranışlarının ya da mağduriyetlerinin değerlendirilebileceği, bu kapsamda gereksinimlerinin belirlenebileceği, önleyici çalışmaların geliştirilmesine katkı sunabileceği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında Türkçeye uyarlaması yapılan Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin, ruh sağlığı çalışanlarına, bireylerin üzüntü ve öfke durumlarında ruminasyon eğilimlerini değerlendirmede önemli bir araç olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu ölçek, bireylerin ruminatif düşünce düzeylerini ile duygusal deneyimlerini belirlemeye yardımcı olabilir ve bireylerin iyi oluşlarını arttıracak müdahalelerin geliştirilmesi konusunda ruh sağlığı çalışanlarına katkıda bulunabilir.

6.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri, öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik düzeyleri ile siber zorbalık arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Dolayısıyla çalışmanın verileri, Mersin Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilerden elde edilmiştir. Gelecekte yapılacak başka araştırmalarda ortaokul veya lise düzeyindeki ergenler ya da yetişkin bireyler gibi farklı çalışma gruplarında bu çalışmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi bu gruplara özgü sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda Karanlık Üçlü kişilik özelliklerinin yanı sıra siber zorbalık davranışları ile ilişkili olabilecek Beş Faktör (açıklık, sorumluluk, dışadönüklük, uyumluluk ve nevrozizm), Aydınlik Üçlü (insanlığa inanç, insancılık, kantçılık) ya da HEXACO (dürüstlük-alçakgönüllülük, duyarlılık, dışadönüklük uyumluluk, sorumluluk ve deneyime açıklık) kişilik özelliklerinin incelenmesi ve bir model kapsamında ele alınması siber zorbalık davranışı temelinde yer alan kişilik yapılarının anlaşılmasına katkı sunabilir.

Bu çalışmada test edilen modelde Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerine kıyasla narsisizm kişilik özelliğinin oluşturulan model içerisinde etkisinin daha düşük olduğu gözlenmiştir. Narsisizm kişilik özelliğinin siber zorbalık davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmasına rağmen farklı yapısal model ya da aracılık modellerinin test edilmesi ile narsisizmin siber zorbalık davranışları üzerindeki etkisinin anlaşılmasında daha derin bir bakış açısı kazandırılabilir.

Narsisizm kişilik özelliğinin ölçümünde Karanlık Üçlü Ölçeğinin kullanılması nedeniyle narsisizmin modelde yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri düşük düzeyde belirlenmiş olabilir. Bu nedenle test edilen modelde veya başka bir modelde kişilik özelliklerini ayrı ayrı ölçen (örneğin narsisizm için sadece narsisizm kişilik özelliğini ölçen bir ölçek) ölçekler kullanılarak tekrar test edilmesi narsisizm ve siber zorbalık arasındaki ilişki gücünün daha belirgin bir şekilde değerlendirilmesini sağlayabilir.

Bu çalışmada kapsamında siber zorbalık davranışlarını açıklamaya yönelik test edilen modelde Siber Zorbalık Ölçeğinin alt boyutlarına yer verilmemiştir. Buna göre gelecekte yapılacak başka araştırmalarda test edilen model de yeniden düzenlemeler yapılarak siber zorbalık ölçeğinin sözlü/yazılı zorbalık, görsel/cinsel zorbalık ve sosyal dışlama olmak üzere bu üç alt boyutu açısından sonuçların incelenmesi siber zorbalık davranışlarını önleme ve müdahale çalışmalarının etkililiğini artırabilir.

Bu çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile siber zorbalık davranışları arasındaki dolaylı ilişkiler öfke ruminasyonu, intikam ve bencillik gibi olumsuz değişkenler üzerinden incelenmiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda bu olumsuz değişkenler yerine siber zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu bilinen empati düzeyi, duygu düzenleme becerisi, benlik saygısı gibi olumlu değişkenlerin siber zorbalık davranışları üzerindeki doğrudan ve dolaylı ilişkileri incelenebilir. Buna bağlı olarak mevcut çalışmanın bulguları desteklenebilir ve siber zorbalık davranışlarını önlemek ve müdahale etmek için hazırlanacak programlarda bireylerin hangi olumlu yönlerinin desteklenmesi gerektiği noktasında alan yazına katkı sunulabilir.

Bu çalışma kapsamına üniversite öğrencilerinde gözlenen siber zorbalık davranışları siber zorbalık davranışlarında bulunan bireyler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, bu çalışma kapsamında ilişkileri incelenen değişkenlerin aynı zamanda siber zorba davranışlarından mağdur olan bireyler açısından da incelenmesi siber zorba davranışlarının daha kapsamlı ele alınması açısından önerilmektedir.

Bu çalışmada ayrıca Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeklerinin Türkçeye uyarlanması sürecinde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Uyarlama çalışması yapılan iki ölçek, üniversite öğrencilerinde iki ayrı siber zorbalık davranışını yani siber zorbalık davranış düzeyini ve mağduriyet düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada, üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet düzeylerinin belirlenmesi ve alan yazına siber zorbalık ve mağduriyet davranışlarını açıklamaya yönelik katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda araştırmacılar, bu ölçme araçlarından faydalanarak siber zorbalık ve mağduriyet davranışlarının farklı boyutlarını ele alabilirler ve siber zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu düşünülen başka değişkenleri inceleyebilirler.

Son olarak, bu çalışmada Üzüntü ve Öfke Ruminasyonu Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması sürecinde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Türkçeye uyarlanan ölçek bireylerin üzüntü ruminasyonu ve öfke ruminasyonu düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Buna bağlı olarak, bireylerin üzüntü ve öfke ruminasyonu düzeylerinin belirlenmesi ve alan yazına üzüntü ve öfke ruminasyonu davranışlarını açıklamaya yönelik katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda araştırmacılar, bu ölçme

araçlarından faydalanarak öfke ve üzüntü ruminasyonunu davranışlarını inceleyebilir ve üzüntü ve öfke ruminasyonu davranışlarıyla ilişkili olduğu düşünölen başka değışkenleri ele alabilirler.

KAYNAKÇA

- Ak, Ş., Özdemir, Y. & Kuzucu, Y. (2015). Cybervictimization and cyberbullying: The mediating role of anger, don't anger me! *Computers in Human Behavior*, 49, 437-443. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.03.030>
- Akarsu, Ö., Budak, M. İ., & Okanlı, A. (2022). The relationship of childhood trauma with cyberbullying and cyber victimization among university students. *Archives of psychiatric nursing*, 41, 181-187. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2022.06.004>
- Akbulut, Y., & Eristi, B. (2011). Cyberbullying and victimisation among Turkish university students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(7). <https://doi.org/10.14742/ajet.910>
- Alleva, N. (2019). *Cyberbullying and gender: a qualitative study of how middle school girls experience cyberbullying*. (Doktora tezi). <https://search.proquest.com/pqdtglobal/index>
- Alqahtani, S. (2016). *Cyberbullying in colleges and universities: A survey of students' experiences and attitudes about cyberbullying*. (Doktora tezi). <https://search.proquest.com/pqdtglobal/index>
- Altan, T. & Eldeleklioğlu, J. (2019). Lise öğrencilerinde siber zorbalığın yordayıcısı olarak siber mağduriyet ve duygusal zekâ. *Elementary Education Online*, 18(4), 2147-2156. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.641213>
- Álvarez García D., Pérez J.C.N., González A.D. & Pérez, C.R. (2015). Risk factors associated with cybervictimization in adolescence. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 15(3), 226-235.
- Amichai-Hamburger, Y. (2002). Internet and personality. *Computers in Human Behavior*, 18, 1-10.
- Andreou, E. (2004). Bully/victim problems and their association with machiavellianism and selfefficacy in Greek primary school children. *The British Journal of Educational Psychology*, 74, 297-309. <https://doi.org/10.1348/000709904773839897>
- Anestis, M. D., Anestis, J. C., Selby, E. A. & Joiner, T. E. (2009). Anger rumination across forms of aggression. *Personality and Individual Differences*, 46(2), 192-196. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.09.026>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Arnett, J. J. (2014). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Baheer, R., Khan, K. I., Rafiq, Z., & Rashid, T. (2023). Impact of dark triad personality traits on turnover intention and mental health of employees through cyberbullying. *Cogent Business & Management*, 10(1), 2191777. <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2191777>
- Balakrishnan, V., & Norman, A. A. (2020). Psychological motives of cyberbullying among Malaysian young adults. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 30(3), 181-194. <https://doi.org/10.1080/02185385.2020.1772101>
- Baughman, H. M., Dearing, S., Giammarco, E. & Vernon, P. A. (2012). Relationships between bullying behaviours and the Dark Triad: A study with adults. *Personality and Individual Differences*, 52(5), 571-575.

- Bauman, S. (2010). Cyberbullying in a rural intermediate school: An exploratory study. *The Journal of Early Adolescence*, 30(6), 803–833.
- Becerra, D. (2017). *Cyberbullying and attachment theory: Predictors of cyberbullying behaviors in an undergraduate population*. (Doktora tezi). [https:// search.proquest.com/pqdtglobal/index](https://search.proquest.com/pqdtglobal/index)
- Bellah, C. G., Bellah, L. D., & Johnson, J. L. (2003). A look at dispositional vengefulness from the Three and Five Factor Models of Personality. *Individual Differences Research*, 7(1), 616.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of educational computing research*, 32(3), 265.
- Beran, T. N., Rinaldi, C., Bickham, D. S., & Rich, M. (2012). Evidence for the need to support adolescents dealing with harassment and cyber-harassment: *Prevalence, progression, and impact*. *School Psychology International*, 33(5), 562-576. <http://dx.doi.org/10.1177/0143034312446976>.
- Berne, S., Frisén, A., & Kling, J. (2014). Appearance-related cyberbullying: A qualitative investigation of characteristics, content, reasons, and effects. *Body image*, 11(4), 527-533. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2014.08.006>
- Bies, R. J., & Tripp, T. M. (2005). The Study of Revenge in the Workplace: Conceptual, Ideological, and Empirical Issues. S. Fox & P. E. Spector (Ed.), *Counterproductive work behavior: Investigations of actors and targets* içinde (pp. 65–81). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10893-003>
- Blackburn, R. & Coid, J. (1998). Psychopathy and the dimensions of personality disorder in violent offenders. *Personality and Individual Differences*, 25, 129-145.
- Bradfield M & Aquino K. (1999). The effects of blame attributions and offender likableness on forgiveness and revenge in the workplace. *Journal of Management*. 25(5): 607-31.
- Brown, R. P. (2004). Vengeance is mine: Narcissism, vengeance, and the tendency to forgive. *Journal of Research in Personality*, 38, 576–584. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2003.10.003>
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York, NY: The Guilford Press.
- Burnette, J. L., Taylor, K. W., Worthington, E. L., & Forsyth, D. R. (2007). Attachment and trait forgivingness: The mediating role of angry rumination. *Personality and individual differences*, 42(8), 1585-1596.
- Bushman, B. J., Bonacci, A. M., Pedersen, W. C., Vasquez, E. A. & Miller, N. (2005). Chewing on it can chew you up: Effects of rumination on triggered displaced aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(6), 969–983. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.6.969>
- Camacho, A., Ortega-Ruiz, R., & Romera, E. M. (2021). Longitudinal associations between cybervictimization, anger rumination, and cyberaggression. *Aggressive behavior*, 47(3), 332-342. [HTTPS://DOI.ORG/10.1002/ab.21958](https://doi.org/10.1002/ab.21958)
- Carlsmith, K. M., Wilson, T. D., & Gilbert, D. T. (2008). The paradoxical consequences of revenge. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(6), 1316. <https://doi.org/10.1037/a0012165>
- Carlson, R. W., Adkins, C., Crockett, M. J., & Clark, M. S. (2022). Psychological Selfishness. *Perspectives on Psychological Science*, 17(5), 1359–1380. <https://doi.org/10.1177/17456916211045692>

- Chapell, M., Casey, D., De la Cruz, C., Ferrell, J., Forman, J., Lipkin, R., Newsham, M., Sterling, M. ve Whitaker, S. (2004) Bullying in university by students and teachers. *Adolescence*, 39, 53 – 64.
- Chapell, M.S., Hasselman, S.L., Kitchin, T., Lomon, S.N., MacIver, K.W. & Sarullo, P.L. (2006) Bullying in elementary school, high school, and university. *Adolescence*, 41 (164), 633-648.
- Clemente, M., Padilla-Racero, D. & Espinosa, P. (2019). Revenge among parents who have broken up their relationship through family law courts: Its dimensions and measurement proposal. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(24), 1-12. <https://doi.org/10.3390/ijerph16244950>
- Cloke, K. (1993). Revenge, forgiveness and the magic of mediation. *Mediation Quarterly*, 11, 67–78.
- Cohen, J. (1988). Statistical power analysis for the behavioral sciences (2. Baskı). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Collins, K., & Bell, R. (1997). Personality and aggression: The dissipation-rumination scale. *Personality and Individual Differences*, 22, 751-755.
- Cooke, D. J. & Michie, C. (2001). Refining the construct of psychopathy: Towards a hierarchical model. *Psychological Assessment*, 13, 171–188.
- Côté, J. E., & Allahar, A. (2011). *Lowering higher education: The rise of corporate universities and the fall of liberal education*. University of Toronto Press.
- Crowe, M.L., Lynam, D.R., Campbell W.K. & Miller J.D. (2019). Exploring the structure of narcissism: Toward an integrated solution. *Journal of Personality*, 87, 1151–1169. <https://doi.org/10.1111/jopy.12464>
- Çalışıcı Çelik, N. (2020). *Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin algılarına göre öğretmenlerin eğitim örgütlerinde bencillik düzeyi* (Yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp>
- Çalışıcı Çelik, N. & Kıral, B. (2019). Eğitimde bencillik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Social Sciences Research Journal*, 8 (3), 156-168.
- Çelik, S., Atak, H. & Erguzen, A. (2012). The effect of personality on cyberbullying among university students in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 49,129-150.
- Çokluk, G. (2019). *Examining the predictive roles of cyber victimization, gender, revenge, and empathy on cyber bullying perpetration* (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp>
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamalar*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- de la Fuente-Anuncibay, R., González-Barbadillo, Á., Ortega-Sánchez, D., Ordóñez-Cambor, N., & Pizarro-Ruiz, J. P. (2021). Anger Rumination and mindfulness: Mediating effects on forgiveness. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(5), 2668.
- Denson T. F. (2013). The multiple systems model of angry rumination. *Personality and Social Psychology Review*, 17(2), 103-123. doi:10.1177/1088868312467086
- Denson, T. F., Pedersen, W. C., Friese, M., Hahm, A., & Roberts, L. (2011). Understanding impulsive aggression: Angry rumination and reduced self-control capacity are mechanisms underlying the provocation-aggression relationship. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(6), 850-862. doi:10.1177/0146167211401420

- Dikmen, M. & Tuncer, M. (2017). Akademisyenlerin siber zorbalığa yönelik algıları ve mücadele etme yöntemleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 675-686.
- Doane, A. N., Pearson, M. R., & Kelley, M. L. (2014). Predictors of cyberbullying perpetration among college students: An application of the theory of reasoned action. *Computers in Human Behavior*, 36, 154-162. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.03.051>
- Draijer, N. (2000). Moord en doodslag als pathologische wraak [Homicide as pathological revenge]. *Vergeven of vergelden; over slachtoffers van intiem geweld*, 59-80.
- Dubois, D., Rucker, D. D., & Galinsky, A. D. (2015). Social class, power, and selfishness: When and why upper and lower class individuals behave unethically. *Journal of Personality and Social Psychology*, 108(3), 436-449. doi:10.1037/pspi0000008
- Dursun, S. , Gökçe, A. & Aytaç, S. (2020). Siber zorbalık: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Inquiry* , 13 (2), 465-485. [HTTPS://DOI.ORG/10.37093/ijsi.837694](https://doi.org/10.37093/ijsi.837694)
- Efferson, L. M. (2017). *Psychopathic traits, vengeance, and motivations to punish in criminal scenarios* (Yüksek lisans tezi). The University of Alabama. https://ir.ua.edu/bistream/handle/123456789/3235/file_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Elçi, A. & Seçkin, Z. (2016). Cyberbullying awareness for mitigating consequences in higher education. *Journal of interpersonal violence*, 34(5): 946-960.
- Elshout, M., Nelissen, R. M. A. & Beest, I. V. (2015). A prototype analysis of vengeance. *Personal Relationship*, 22(3), 502-523. <https://doi.org/10.1111/pere.12092>
- Ergüner-Tekinalp, B. & Terzi, Ş. (2012). Terapötik bir araç olarak bağışlama: İyileştirici etken olarak bağışlama olgusunun psikolojik danışma sürecinde kullanımı, *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 14-24.
- Fan, C., Chu, X., Zhang, M. & Zhou, Z. (2019). Are narcissists more likely to be involved in cyberbullying? examining the mediating role of self-esteem. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(15), 3127-3150. <https://doi.org/10.1177/0886260516666531>
- Faucher, C., Jackson, M. & Cassidy, W. (2014). Cyberbullying among university students: Gendered experiences, impacts, and perspectives. *Education Research International*, 20(14),1-10.
- Felmlee, D. & Faris, R. (2016). Toxic ties: Networks of friendship, dating, and cyber victimization. *Social psychology quarterly*, 79(3), 243-262.
- Finn, J. (2004). A survey of online harassment at a university campus. *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 468-483.
- Fletcher, A., Fitzgerald-Yau, N., Jones, R., Allen, E., Viner, R. M., & Bonell, C. (2014). Brief report: Cyberbullying perpetration and its associations with socio-demographics, aggressive behaviour at school, and mental health outcomes. *Journal of Adolescence*, 37(8), 1393-1398. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2014.10.005>
- Furnham, A., Richards, S. C. & Paulhus, D. L. (2013). The dark triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(3), 199-216.
- Gabriel, M. A., & Monaco, G. W. (1994). Getting even': Clinical considerations of adaptive and maladaptive vengeance. *Clinical social work journal*, 22(2).
- Gajda, A., Moroń, M., Królik, M., Małuch, M., & Mraczek, M. (2022). The Dark Tetrad, cybervictimization, and cyberbullying: The role of moral disengagement. *Current Psychology*, 1-9. <https://doi.org/10.1177/0013164418764801>

- Ghim, S. C., Choi, D. H., Lim, J. J., & Lim, S. M. (2015). The relationship between covert narcissism and relational aggression in adolescents: Mediating effects of internalized shame and anger rumination. *International Journal of Information and Education Technology*, 5(1), 21. [HTTPS://DOI.ORG/10.7763/IJET.2015.V5.469](https://doi.org/10.7763/IJET.2015.V5.469)
- Giammarco, E. A. & Vernon, P. A. (2014). Vengeance and the Dark Triad: The role of empathy and perspective taking in trait forgivingness. *Personality and Individual Differences*, 67, 23-29.
- Gibb, Z. G. & Devereux, P. G. (2014). Who does that anyway? Predictors and personality correlates of cyberbullying in college. *Devereux/Computers in Human Behavior* 38, 8–16. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2014.05.009>
- Glynn, L.M., Christenfeld, N., & Gerin, W. (2002). The role of rumination recovery from reactivity: Cardiovascular consequences of emotional states. *Psychosomatic Medicine*, 64, 714-726.
- Gregoire, Y., Laufer, D. & Tripp, T.M. (2010). A comprehensive model of customer direct and indirect revenge: understanding the effects of perceived greed and customer power. *J. Acad. Mark. Sci.* 38(6), 738–58.
- Guo, S. (2016). A meta-analysis of the predictors of cyberbullying perpetration and victimization. *Psychology in the Schools*, 53(4), 432-453.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe-yöntem-analiz*. Seckin Yayinlari
- Haber, J. D. & Haber, S. B. (2007). Cyberbullying: A “virtual” camp nightmare? *Camping Magazine*, 80, 52 – 57.
- Hare, R. D. (1998). Psychopaths and their nature: Implications for the mental health and criminal justice systems. T. Millon, E. Simonsen, M. Birket-Smith, & R. D. Davis (Ed.), *Psychopathy: Antisocial, criminal, and violent behavior içinde* (188-212). Guilford Press.
- Hare, R. D. & Neumann, C. S. (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 217-241.
- Hartley, M. T., & Sutton, R. M. (2013). A grounded theory study of the role of emotional intelligence in college students' adjustment. *Journal of College Student Development*, 54(1), 82-96.
- Hemphill, S. A., Kotevski, A. & Heerde, J. A. (2015). Longitudinal associations between cyberbullying perpetration and victimization and problem behavior and mental health problems in young Australians. *International journal of public health*, 60 (2), 227-237.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129–156. <https://doi.org/10.1080/01639620701457816>
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of suicide research*, 14(3), 206-221.
- Hinduja, S. & Patchin, J.W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying*. California: Corwin Press.
- Ho, R., ForsterLee, L., ForsterLee, R. & Crofts, N. (2002). Justice versus vengeance: Motives underlying punitive judgements. *Personality and Individual Differences*, 33, 365–377. [http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00161-1](http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00161-1).
- Irak, D. U. (2020). Kişiliğin Karanlık Üçlüsü: Narsisizm, Makyavelizm ve psikopati. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45), 42-58.

- Ivanhoe, P. J. (2018). Selfishness and Self-centeredness. *Journal of Korean Religions*, 9(2), 9–31. <https://www.jstor.org/stable/26597912>
- Jackson, J. C., Choi, V. K., & Gelfand, M. J. (2019). Revenge: A Multilevel Review and Synthesis. *Annual Review of Psychology*, 70(1), 319–345. doi:10.1146/annurev-psych-010418-103305
- John, A., Glendenning, A. C., Marchant, A., Montgomery, P., Stewart, A., Wood, S. & Hawton, K. (2018). Self-harm, suicidal behaviours, and cyberbullying in children and young people: Systematic review. *Journal of medical internet research*, 20(4), 1-15.
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2010). Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths. *Social Psychological and Personality Science*, 1(1), 12-18. <https://doi.org/10.1177/1948550609347591>
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2011). Differentiating the Dark Triad within the interpersonal circumplex. L. M. Horowitz & S. Strack (Ed.), *Handbook of interpersonal psychology: Theory, research, assessment, and therapeutic interventions* içinde (s. 249-268). New York, NY: Wiley.
- Jones, D. N. & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28-41. doi:10.1177/ 1073191113514105
- Kassinove, H., & Sukhodolsky, D. G. (1995). Anger disorders: Science, practice, and common sense issues. H. Kassinove (Ed.), *Anger disorders: Definition, diagnosis, and treatment* içinde (s. 1-26). Washington, DC: Taylor & Francis.
- Kaufman, S. B., Yaden, D. B., Hyde, E., & Tsukayama, E. (2019). The light vs. dark triad of personality: Contrasting two very different profiles of human nature. *Frontiers in psychology*, 467.
- Kılınç, İ. & Gündüz, Ş. (2017). Lise öğrencilerinin siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve insani değerlerinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 261 - 283. <https://doi.org/https://doi.org/10.24315/trkefd.304497>
- Kim, S. ve Smith, R. H. (1993). Revenge and conflict escalation. *Negotiation Journal*, 9(1), 37-43.
- Kircaburun, K., Jonason, P., Griffiths, M.D., Aslanargun, E., Emirtekin, E., Tosuntaş, Ş. B. & Billieux, J. (2019). Childhood emotional abuse and cyberbullying perpetration: The role of dark personality traits. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-17. <https://doi.org/10.1177/0886260519889930>
- Kircaburun, K., Jonason, P. K. & Griffiths, M.D. (2018). The Dark Tetrad traits and problematic social media use: The mediating role of cyberbullying and cyberstalking. *Personality and Individual Differences*, 135, 264-269. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.07.034>
- Kline R.B. (2005). *Principles and practice of structural equation modelling* (2. Baskı). The Guilford Press, New York, NY.
- Knobloch-Westerwick, S., & Alter, S. (2006). Mood adjustment to social situations through mass media use: How men ruminate and women dissipate angry moods. *Human Communication Research*, 32, 58-73.
- Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp>
- Kokkinos, C. M., & Voulgaridou, I. (2017). Relational and cyber aggression among adolescents: Personality and emotion regulation as moderators. *Computers in Human Behavior*, 68, 528-537. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.046>

- Kothari, C. R. (2004). *Research methodology: Methods and techniques* (2. Baskı). New Age International.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N. & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137.
- Kowalski, R. M., Limber, P. & Agatston, P. W. (2008). *Bullying in the digital age*. Blackwell Publishing, Boston.
- König, A., Gollwitzer, M. & Steffgen, G. (2010). Cyberbullying as an act of revenge?. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(02), 210–224. doi:10.1375/ajgc.20.2.210
- Kraft, E. M. & Wang, J. (2010). An exploratory study of the cyberbullying and cyberstalking experiences and factors related to victimization of students a public liberal arts college. *International Journal of Technoethcis*, 1(4), 74-91. <http://dx.doi.org/10.4018/jte.2010100106>
- Krizan, Z. (2018). The narcissism spectrum model: A spectrum perspective on narcissistic personality. A. D. Hermann, A. B. Brunell ve J. D. Foster (Ed.), *Handbook of trait narcissisms: Key advances, research methods, and controversies* içinde (s. 15-25). Springer.
- Krizan, Z. & Herlache, A.D. (2017). The narcissism spectrum model: A synthetic view of narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Review*. 22(1), 3-31. doi:10.1177/1088868316685018
- Kwan, I., Dickson, K., Richardson, M., Macdowall, W., Burchett, H., Stansfield, C., Brunton, G., Sutcliffe, K. & Thomas, J. (2020). Cyberbullying and children and young people's mental health: A systematic map of systematic reviews. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 23(2), 72–82. <https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0370>
- LaBelle, O.P. (2018). *Daily associations between prosocial behavior, gratitude, and selfishness in members of alcoholics anonymous* (Doktora tezi). University of Michigan. https://deepblue.lib.umich.edu/bistream/handle/2027.42/146081/olbelle_1.pdf?sequence=1
- Lam, C.M. (2012). Prosocial involvement as a positive youth development construct: A conceptual review. *The Scientific World Journal*, 2012, 1-8. <https://doi.org/10.1100/2012/769158>
- Langos, C. (2012). Cyberbullying: The challenge to define. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(6), 285e289. <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2011.0588>.
- Lau, K. S. L. & Marsee, M. A. (2013). Exploring narcissism, psychopathy, and machiavellianism in youth: Examination of associations with antisocial behavior and aggression. *Journal of Child and Family Studies*, 22(3), 355-367. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9586-0>
- Lee, J., Abell, N. & Homles, J.L. (2017). Validation of measures of cyberbullying perpetration and victimization in emerging adulthood. *Research on Social Work Practice*, 27(4), 456-467. [HTTPS://DOI.ORG/10.1177/1049731515578535](https://doi.org/10.1177/1049731515578535)
- Le Morvan, P. (2009). Selfishness, altruism, and our future selves. *Australasian Journal of Philosophy*, 87(3), 409–424. doi:10.1080/00048400802587366
- Leung, A. N. M., Wong, N. & Farver, J. M. (2018). Cyberbullying in Hong Kong Chinese students: Life satisfaction, and the moderating role of friendship qualities on cyberbullying victimization and perpetration. *Personality and Individual Differences*, 133,7–12.
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australian Journal of Educational Technology*, 3(4), 435-454. <https://doi.org/10.14742>.

- Lim, V. K., Teo, T. S., & Tripathi, N. (2019). Conciliatory and Non-Conciliatory Responses to Cyber Incivility. *In PACIS* (p. 8).
- Lo Cricchio, M.G., García-Poole, C., Brinke, L.W., Bianchi, D. & Menesin, E. (2021) Moral disengagement and cyberbullying involvement: A systematic review. *European Journal of Developmental Psychology*, 18(2), 271-311. <https://doi.org/10.1080/17405629.2020.1782186>
- Luo, Q., Wu, N., & Huang, L. (2023). Cybervictimization and cyberbullying among college students: The chain mediating effects of stress and rumination. *Frontiers in psychology*, 14, 1067165. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1067165>
- Lyubomirsky, S., & Tkach, C. (2003). The consequences of dysphoric rumination. C. Papageorgiou & A. Wells (Ed.), *Rumination: nature, theory, and treatment of negative thinking in depression* içinde (s. 21-41). Chichester: John Wiley and Sons.
- Machiavelli, N. (2003). *Discourses*. London: Penguin Books.
- Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323-343. <http://dx.doi.org/10.1002/pitts.20301>
- Mayberry, M. L. & Espelage, D. L. (2007). Associations among empathy, social competence & reactive/proactive aggression subtypes. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 787-798. doi:10.1007/s10964-006-9113-y
- McCain, J. L. & Campbell, W. K. (2018). Narcissism and social media use: A meta-analytic review. *Psychology of Popular Media Culture*, 7(3), 308–327. doi:10.1037/ppm0000137
- McCullough, M. E., Bellah, C. G., Kilpatrick, S. D., & Johnson, J. L. (2001). Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being, and the Big Five. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(5), 601-610. <https://doi.org/10.1177/0146167201275008>
- McIllduff, E. & Coghlan, D. 2000. Understanding and contending with passive-aggressive behaviour in teams and organizations. *J. Manag. Psychol*, 15(7), 716–36.
- Miller, J. D. & Maples, J. (2011). Trait personality models of narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism. Campbell, W. K. ve Miller, J. D. (Ed.) *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder* içinde (s. 71-88). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Miller, J. D., Lynam, D. R., Hyatt, C. S. & Campbell, W. K. (2017). Controversies in narcissism. *Annual Review of Clinical Psychology*, 13, 291–315. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032816-045244>
- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J. & Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3), 362-374. doi:10.1111/j.1939-0025.2010.01040.x
- Monks, C. P. & Smith, P. K. (2006). Definitions of bullying: Age differences in understanding of the term, and the role of experience. *British Journal of Developmental Psychology*, 24(4), 801–821. <https://doi.org/10.1348/026151005x82352>.
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H. & Meijer, E. (2017). The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the Dark Triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy). *Perspectives on Psychological Science*, 12(2), 183–204. <https://doi.org/10.1177/1745691616666070>

- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R. & Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three european countries. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 20(2), 129–142.
- Noser, A.E., Zeigler-Hill, V. & Besser, A. (2014). Stress and affective experiences: The importance of dark personality features. *Journal of Research in Personality*, 53, 158-164. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrp.2014.10.007>
- Obeidat, Z. M., AlGharabat, R. S., Alalwan, A. A., Xiao, S. H., Dwivedi, Y. K., & Rana, N. P. (2020). Narcissism, interactivity, community, and online revenge behavior: The moderating role of social presence among Jordanian consumers. *Computers in Human Behavior*, 104, 106-170.
- O’Boyle, E. H., Forsyth, D. R., Banks, G. C. & McDaniel, M. A. (2012). A metaanalysis of the Dark Triad and work behavior: A social exchange perspective. *Journal of Applied Psychology*, 97(3), 557–579. <https://doi.org/10.1037/a0025679>
- Olweus, D. (1996). Bully/victim problems in school. *Prospects*, 26(2), 331-359.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school*. Oxford, UK: Blackwell.
- Özsoy, E., Rauthmann, J. F., Jonason, P. K. & Ardiç, K. (2011). Reliability and validity of the Turkish versions of dark triad dirty dozen (DTDD-T), short dark triad (SD3-T), and single item narcissism scale (SINS-T). *Personality and Individual Differences*, 117, 11–14.
- Pabian, S., De Backer, C. J. S. & Vandebosch, H. (2015). Dark Triad personality traits and adolescent cyber-aggression. *Personality and Individual Differences*, 75, 41-46. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.11.015>
- Pailing, A., Boon, J. & Egan, V. (2014). Personality, the Dark Triad and violence. *Personality and Individual Differences*, 67, 81–86.
- Paleari, G.F., Fincham, F. D., & Regalia, C. (2009). Measuring Offence-Specific Forgiveness in Marriage: The Marital Offence-Specific Forgiveness Scale (MOFS). *Psychological Assessment*, 21, (2), 194-209.
- Palermi, A.L., Servidio, R., Bartolo, M.G. & Costabile, A. (2017). Cyberbullying and self-esteem: An Italian study *Computers in Human Behavior*, 69, 136-141. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.026>
- Panatik, S. A. , Abdul Raof, N. N. , Nordin, N. A. , Yusof, J. & Shahrin, R. (2022). Effect of Dark Triad Personality on Cyberbullying Behavior among Malaysian University Students . *The Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences* , 25 , 26-44 . [HTTPS://DOI.ORG/10.55549/epess.1192356](https://doi.org/10.55549/epess.1192356)
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4, 148-169. <http://dx.doi.org/10.1177/1541204006286288>.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of school health*, 80(12), 614-621. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2010.00548.x>
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A test of general strain theory. *Youth & Society*, 43(2), 727-751.
- Paulhus, D.L. & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *J Res Pers*, 36, 556-563.

- Payne, A. A. & Hutzell, K. L. (2017). Old wine, new bottle? Comparing interpersonal bullying and cyberbullying victimization. *Youth and Society*, 49 (8), 1149-1178.
- Peled, M., & Moretti, M. M. (2009). Ruminating on rumination: Are rumination on anger and sadness differentially related to aggression and depressed mood?. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(1), 108-117.
- Poor, A. (2020). Anger, Relational Victimization, and Vengeance in the Context of Relational Aggression. Master's Theses. The University of Southern Mississippi. https://aquila.usm.edu/masters_theses/714
- Quintana-Orts, C., Rey, L., Chamizo-Nieto, M. T., & Worthington Jr, E. L. (2020). A serial mediation model of the relationship between cybervictimization and cyberaggression: the role of stress and unforgiveness motivations. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21). doi:10.3390/ijerph17217966
- Raine, A. & Uh, S. (2018) The Selfishness questionnaire: Egocentric, adaptive, and pathological forms of selfishness. *Journal of Personality Assessment*, <https://doi.org/10.1080/00223891.2018.1455692>
- Rasmussen, K. R., & Boon, S. D. (2014). Romantic revenge and the Dark Triad: A model of impellance and inhibition. *Personality and Individual Differences*, 56, 51-56. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.08.018>
- Robson, R. (2000). Striving to be selfish. *Journal of Lesbian Studies*, 4(4), 125–130. doi:10.1300/j155v04n04_13
- Ronald, D. (2016). Reflections on Selfishness and Self-Interest. *Journal of Financial Service Professionals*, 70 (3), 26-29.
- Roseman, I.J., Wiest, C. & Swartz, T.S. (1994). Phenomenology, behaviors, and goals differentiate discrete emotions. *J. Personal. Soc. Psychol*, 67(2), 206–21.
- Safaria, T., Nuqul, F., Purwandari, E., Ratnaningsih, I., Khairania, M., Saputra, N., Rahmawati, E., Esita, Z., Nazriani, D., Miftahudin, M. & Mariati, L. (2020). The role of dark triad personality on cyberbullying: Is it still a problem?. *International journal of scientific & technology research*, 9(02), 4256-4260.
- Sanders, J., Smith, P. K., & Cillessen, A. (2009). Cyberbullies: Their motives, characteristics, and types of bullying. In *fourteenth European Conference on Developmental Psychology*, Vilnius, Lithuania.
- Satıcı, S. A., Can, G., & Akın, A. (2015). İntikam Ölçeği: Türkçeye uyarlama çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 37-43.
- Satıcı, S., Kayış, A., Yılmaz, M. & Eraslan-çapan, B. (2019). Üniversite öğrencilerinde karanlık üçlü kişilik özellikleri ile dürtüsellik ve heyecan arama davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9 (54), 857-881. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tpdrd/issue/48897/623290>
- Scherer, K. T., Baysinger, M., Zolynsky, D. & LeBreton, J. M. (2013). Predicting counterproductive work behaviors with sub-clinical psychopathy: Beyond the five factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 55 (3), 300–305. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.03.007>
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.

- Schumacker, R. E. ve Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling*. New York: Taylor & Francis Group.
- Selkie, E. M., Fales, J. L., & Moreno, M. A. (2016). Cyberbullying prevalence among US middle and high school-aged adolescents: A systematic review and quality assessment. *Journal of Adolescent Health*, 58(2), 125-133. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2015.09.026>
- Set, Z. (2020). Sosyal kötücül kişilikler: Karanlık üçlü. *Current Approaches in Psychiatry*, 12(3), 318-329. <https://doi.org/10.18863/pgy.629950>
- Setiya, K. (2015). Selfish Reasons. *Ergo*, 2(18), 445-475. doi:10.3998/ergo.12405314.0002.018
- Shariff, S. (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide student safety in a virtual school environment. *McGill Journal of Education*, 40(3), 457-477.
- Siewert, K., Kubiak, T., Jonas, C., & Weber, H. (2011). Trait anger moderates the impact of anger-associated rumination on social well-being. *Personality and Individual Differences*, 51(6), 769-774. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.06.030>.
- Skobkareva, A. (2020). *Aggression in dark personalities: The role of self-esteem* (Yüksek lisans tezi). University of Windsor. <https://search.proquest.com/pqdtglobal/index>
- Slonje, R. & Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Child Psychology*, 49, 147-154. doi:10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x
- Slonje, R., Smith, P. K., & Frisé, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26-32. doi:10.1016/j.chb.2012.05.024
- Smith, J. M. & Alloy, L. B. (2009). A roadmap to rumination: A review of the definition, assessment, and conceptualization of this multifaceted construct. *Clinical Psychology Review*, 29(2), 116-128. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2008.10.003>
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x>
- Smokowski, P. R. & Kopasz, K. H. (2005). Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools*, 27(2), 101-110. <https://doi.org/10.1093/cs/27.2.101>
- Snakenborg, J., Van Acker, R. & Gable, R. A. (2011). Cyberbullying: Prevention and intervention to protect our children and youth. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 55(2), 88-95.
- Stebbins, R. A. (2008). The social psychology of selfishness. *Canadian Review of Sociology/Revue Canadienne de Sociologie*, 18(1), 82-92. doi:10.1111/j.1755-618x.1981.tb01225.x
- Strom, P. S. & Strom, R. D. (2005). When teens turn cyberbullies. *Education Digest: Essential Readings Condensed for Quick Review*, 71(4), 35-41.
- Stuckless, N., Ford, B.D. & Vitelli, R. (1995). Vengeance, anger and irrational beliefs in inmates: A caveat regarding social desirability. *Personality and Individual Differences*, 18(1), 1-6. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(94\)00134-E](https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)00134-E)
- Stuckless, N. & Goranson, R. (1992). The vengeance scale: Development of a measure of attitudes toward revenge. *J Soc Behav Pers*, 7, 25-42.

- Sukhodolsky, D. G., Golub, A. & Cromwell, E. N. (2001). Development and validation of the anger rumination scale. *Personality and Individual Differences*, 31(5), 689-700. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00171-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00171-9)
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6), 49-74.
- Szader, D. (2012). *The prevalence of cyberbullying in a sample rural middle school population*. (Doktora tezi). [https:// search. proquest.com /pqdtglobal/index](https://search.proquest.com/pqdtglobal/index)
- Tanrikulu, İ. (2015). *The relationships between cyber bullying perpetration motives and personality traits: Testing uses and gratifications theory* (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED585258.pdf>
- Tian, L., Yan, Y. & Huebner, E. S. (2018). The effects of cyberbullying and cybervictimization on early adolescents' mental health: The differential mediating roles of perceived peer relationship stress. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(7), 429-436. <https://doi.org/10.1089/cyber.2017.0735>
- Tripp, T. M. & Bies, R. J. (2010). "Righteous" anger and revenge in the workplace: The fantasies, the feuds, the forgiveness. M. Potegal, G. Stemmer, C. Spielberger (Ed.), *International Handbook of Anger* içinde. Berlin: Springer.
- Tripp, T. M., Bies, R. J., & Aquino, K. (2007). A vigilante model of justice: Revenge, reconciliation, forgiveness, and avoidance. *Social Justice Research*, 20(1), 10- 34.
- Türkileri İnelöz, N. & Uçanok, Z. (2013). Ergenlerde sanal zorbalık: Nedenler, duygular ve baş etme yollarının niteliksel analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 20- 44.
- Ünver, H. & Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık ile Problemlili İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (2), 117-140. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/32959/328896>
- Van Geel, M., Goemans, A., Toprak, F. & Vedder, P. (2017). Which personality traits are related to traditional bullying and cyberbullying? A study with the Big Five, Dark Triad and sadism. *Personality and Individual Differences*, 106, 231-235.
- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *CyberPsychology & Behavior*, 11(4), 499–503. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0042>
- Verkuil, B., Atasayi, S., & Molendijk, M. L. (2015). Workplace bullying and mental health: A meta-analysis on cross-sectional and longitudinal data. *PLoS ONE*, 10(8), 1-16. [doi:10.1371/journal.pone.0135225](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0135225)
- Vidmar, N. (2002). *Retributive justice: Its social context*. New York, NY, US: Cambridge University Press
- Visser, B. A., Bay, D., Cook, G. L., & Myburgh, J. (2010). Psychopathic and antisocial, but not emotionally intelligent. *Personality and Individual Differences*, 48, 644-648. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.01.003>
- Volk, A. A., Dane, A. V. & Marini, Z. A. (2014). What is bullying? A theoretical redefinition. *Developmental Review*, 34(4), 327-343. <https://doi.org/http://dx.doi.org.ezproxy.neu.edu/10.1016/j.dr.2014.09.001>
- Watkins, E., & Moulds, M. (2005). Distinct modes of ruminative self-focus: Impact of abstract versus concrete rumination on problem solving in depression. *Emotion*, 5, 319-328.

- Wang, X., Yang, L., Yang, J., Gao, L., Zhao, F., Xie, X. & Lei, L. (2018). Trait anger and aggression: A moderated mediation model of anger rumination and moral disengagement. *Personality and Individual Differences*, 125(59), 44-49. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.12.029>
- Wang, X., Yang, L., Yang, J., Wang, P. & Lei, L. (2017). Trait anger and cyberbullying among young adults: A moderated mediation model of moral disengagement and moral identity. *Computers in Human Behavior*, 73, 519-526. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2017.03.073>
- Watts, L. K., Wagner, J., Velasquez, B. & Behrens, P.I. (2017). Cyberbullying in higher education: A literature review. *Computers in Human Behavior* 69, 268-274. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.038>
- White, B. A. & Turner, K. A. (2014). Anger rumination and effortful control: Mediation effects on reactive but not proactive aggression. *Personality and Individual Differences*, 56, 186-189.
- Whitted, K. S. & Dupper, D. R. (2005). Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children & Schools*, 27(3), 167-175. <http://dx.doi.org/10.1093/cs/27.3.167>
- Willard, N. (2005). *An educator's guide to cyberbullying and cyberbthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Center for Safe and Responsible Use of the Internet. Mart 2021'de Ulaşıldı: <https://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Other-Resources/School-Safety/Safe-and-Supportive-Learning/Anti-Harassment-Intimidation-and-Bullying-Resource/Educator-s-Guide-Cyber-Safety.pdf.aspx>.
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression and distress*. Champaign, IL: Research Press.
- Wilkowski, B. M., Robinson, M. D., & Troop-Gordon, W. (2010). How does cognitive control reduce anger and aggression? The role of conflict monitoring and forgiveness processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(5), 830–840. <https://doi.org/10.1037/a0018962>
- Wilson, D., Witherup, K. & Payne, A.A. (2020). Risk and Protective Factors for Cyberbullying Perpetration and Victimization. *The Palgrave Handbook of International Cybercrime and Cyberdeviance*, 1257-1281. https://doi.org/10.1007/978-3-319-78440-3_56
- Witt, E. A., Donnellan M. B. & Trzesniewski, K. H. (2011). Self-esteem, narcissism, and Machiavellianism: Implications for understanding antisocial behaviour in adolescents and young adults. C. T. Barry, P. K. Kerig, K. K. Stellwagen ve T. D. Barry (Ed.), *Narcissism and Machiavellianism in youth* içerisinde (s. 27-68). American Psychological Association.
- Witvliet, C. V. (2001): Forgiveness and health: Review and reflections on a matter of faith, feelings, and physiology. *Journal of Psychology and Theology*, 29, 212–224.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. & Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). The perceptions of adolescents about cyberbullying and cybervictimization. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3), 819-833.
- Yang, J., Li, W., Wang, W. Gao, L. & Wang, X. (2021). Anger rumination and adolescents' cyberbullying perpetration: Moral disengagement and callous-unemotional traits as moderators. *Journal of Affective Disorders*, 278(92), 397-404. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.08.090>
- Yang, M., Zhu, X., Sai, X., Zhao, F., Wu, H., & Geng, Y. (2019). The Dark Triad and sleep quality: Mediating role of anger rumination. *Personality and individual differences*, 151, 109484. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.06.027>
- Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004). Online aggressor/ targets, aggressors, targets: A comparison of associated youth characteristics. *Association for Child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308.

- Yılmaz, H. (2018). Bencillik ölçeği: Bencilliğin uyumsal, egosantrik ve patolojik biçimlerinin ölçülmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(74), 45-57.
- Yılmaz, H. (2019a). Kindarlık ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması ve kindarlığın demografik faktörlerle ilişkisi. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 50-66. <https://doi.org/10.19160/ijer.533654>
- Yılmaz, H. (2019b). The mediating role of selfishness in the relationship between empathy and narcissism. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.9779/pauefd.526742>
- Young, J. D. (2010). *Psychometric and experimental investigation of impulsivity, rumination, revenge, and forgiveness* (Doktora tezi). Wayne State University. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/psychometric-experimental-investigation/docview/305220063/se-2>
- Zhang, H. & Zhao, H. (2020). Dark personality traits and cyber aggression in adolescents: A moderated mediation analysis of belief in virtuous humanity and self-control. *Children and Youth Services Review*, 119(100), 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105565>
- Zhang, Z., Bian, S., Zhao, H., & Qi, C. (2022). Dark triad and cyber aggression among Chinese adolescents during COVID-19: A moderated mediation model. *Frontiers in psychology*, 13, 1011123. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1011123>
- Zsila, Á., Urbán, R., Griffiths, M. D. & Demetrovics, Z. (2019). Gender Differences in the Association Between Cyberbullying Victimization and Perpetration: The Role of Anger Rumination and Traditional Bullying Experiences. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 17(5). 1252-1267. <https://doi.org/10.1007/s11469-018-9893-9>

EK-2 ORJİNALLİK RAPORU

MERSİN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

MERSİN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM / BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih:....../....../2023

Tezin Adı: Üniversite öğrencilerinde Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile siber zorbalık arasındaki ilişkide intikam, öfke ruminasyonu ve bencilliğin rolü

Yukarıda adı verilen tez çalışmamın tamamının (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edildiğini beyan ederim. Kontrol sonucu aşağıda sunulmaktadır:

Rapor Tarihi		Tez Savunma Tarihi	
Sayfa Sayısı		Benzerlik Endeksi	
Karakter Sayısı		Gönderim Numarası	

Uygulanan filtreler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar dâhil
- 3- 10 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı Soyadı:

Öğrenci No:

Ana Bilim Dalı:

Programı:

Statüsü:

☐ Yüksek Lisans

☐ Doktora

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

EK-3 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Araştırma Veri Toplama Formu

Değerli Öğrenciler,

Bu çalışma üniversite öğrencilerine yönelik bir doktora tez araştırması kapsamında yürütülmektedir.

Araştırma kapsamında vereceğiniz yanıtlar birey olarak tek tek değil bir grup olarak değerlendirilecektir. Yanıtlarınız kesinlikle gizli tutulacak ve araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Sizin vereceğiniz doğru, açık ve samimi yanıtlar, araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından son derece önemlidir. Lütfen çeşitli ifadelerle ilgili olarak düşünce, tutum ve davranışlarınızı açıkça belirtiniz. Sabrınız ve katkılarınız için teşekkür eder, başarılar dilerim.

Mehmet ŞİMŞEK
Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
PDR Doktora Öğrencisi
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cem Ali GİZİR

*****

Kişisel Bilgi Formu

1. Bölümünüz: .....

2. Sınıfınız: 1( ) 2( ) 3( ) 4( )

3. Cinsiyetiniz: Kadın( ) Erkek( )

EK-4 SİBER ZORBALIK ÖLÇEĞİ ÖRNEK SORULAR**SZÖ**

Lütfen, aşağıdaki her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve son 30 gün içerisinde ne sıklıkta yaptığınızı belirtmek için sağdaki sayılardan birini işaretleyiniz. Lütfen her ifade için TEK bir işaretleme yapınız ve hiçbir ifadeyi BOŞ bırakmayınız.	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
1. Birisini utandırmak için cep telefonundan rahatsız edici (kötü niyetli) SMS mesajları gönderdim.	1	2	3	4	5
3. Birisine zarar vermek için rahatsız edici (kötü niyetli) e-postalar gönderdim.	1	2	3	4	5
5. Birine e-posta ya da cep telefonu mesajı yoluyla tehditkar ifadeler göndererek birisine zarar verme girişiminde bulundum.	1	2	3	4	5
7. Birisine defalarca aşağılayıcı çevrimiçi mesajlar gönderdim.	1	2	3	4	5
9. Birisinin itibarını zedelemek için onu sıkıntıya sokacak resimlerini ya da videolarını sosyal medya platformlarında izinsiz yayınladım.	1	2	3	4	5
11. Birisine duygusal açıdan zarar vermek için çevrimiçi ortamda onun dış görünüşü ile dalga geçtim.	1	2	3	4	5
13. Birisine zarar vermek için sohbet odasında onu engelledim.	1	2	3	4	5
15. Birisini üzmemek için çevrimiçi ortamda onun oyun oynama talebini reddettim.	1	2	3	4	5
17. Birisini utandırmak için onun sosyal medya platformlarındaki yorumlarını görmezden geldim.	1	2	3	4	5

EK-5 SİBER ZORBALIK MAĞDURİYET ÖLÇEĞİ ÖRNEK SORULAR**SZMÖ**

Lütfen, her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve son 30 gün içerisinde ne sıklıkta yaptığınızı belirtmek için sağdaki sayılardan birini işaretleyiniz. Lütfen, her ifade için TEK bir işaretleme yapınız ve hiçbir ifadeyi BOŞ bırakmayınız.	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Sık
1. Cep telefonundan beni rahatsız eden (kötü niyetli) SMS mesajları aldım.	1	2	3	4	5
3. İtibarımı zedelemek için birileri Facebook ya da Instagram gibi sosyal medya platformlarında hakkımda incitici mesajlar paylaştı.	1	2	3	4	5
5. Beni utandırmak için birileri çevrimiçi ortamda hakkımda dedikodular yaydı.	1	2	3	4	5
7. Beni rahatsız eden kişiden durmasını istememe rağmen rahatsız edici (kötü niyetli) mesajlar ya da e-postalar almaya devam ettim.	1	2	3	4	5
9. Birilerinden beni üzen kasıtlı mesajlar aldım.	1	2	3	4	5
11. Beni üzmemek için birileri özel resimlerimi ya da videolarımı (anlık) mesajlaşma uygulamalarına ya da sohbet odalarına iznim olmadan gönderdi.	1	2	3	4	5
13. Sohbet odalarında utanmama sebep olan istenmedik cinsel içerikli teklifler aldım.	1	2	3	4	5
15. Facebook ya da Instagram gibi sosyal medya platformlarında birileri cinsel içerikli yorumlar ya da fotoğraflar yayınlamaya beni küçük düşürmeye çalıştı.	1	2	3	4	5
17. E-posta ya da kısa mesaj yoluyla birileri tarafından defalarca beni rahatsız edecek cinsel içerikli şeyler gönderildi.	1	2	3	4	5
19. Beni üzmemek için birileri (anlık) mesajlaşma ortamlarında beni engelledi.	1	2	3	4	5
21. Beni utandırmak için birileri sosyal medya platformlarındaki yorumlarımı görmezden geldi.	1	2	3	4	5
23. Çevrimiçi grup etkinliği ya da sosyal topluluktan sürekli dışlandım	1	2	3	4	5

EK-6 ÜZÜNTÜ VE ÖFKE RUMİNASYONU ÖLÇEĞİ ÖRNEK SORULAR

ÜÖRÖ

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen, her ifade için tek bir işaretleme yapınız ve hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.</i>	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Çoğunlukla	Her Zaman
<i>Üzüntü Ruminasyonu</i>					
2. Ne kadar üzgün olduğumu düşünmekten kendimi alıkoyamam.	1	2	3	4	5
4. Üzüntüm hakkında düşündükçe daha da üzülürüm.	1	2	3	4	5
6. Bir şey beni üzdüğünde, bu konuyu kafamda tekrar tekrar düşünürüm.	1	2	3	4	5
8. Ne zaman üzgün hissetsem bunun hakkında bir süre düşünüp dururum.	1	2	3	4	5
<i>Öfke Ruminasyonu</i>					
1. Beni öfkeliendiren geçmiş yaşantılarım hakkında düşünüp dururum.	1	2	3	4	5
3. Öfkemin nedenleri hakkında sürekli düşünürüm.	1	2	3	4	5
5. Neden öfkeli olduğumu düşünmeye kendimi kaptırıp başka şeyleri düşünmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5
7. Kendim ve öfkemin nedenleri hakkında çok fazla düşünerek kendimi yıpratırım.	1	2	3	4	5
9. Geçmişte yaşadığım bazı olayları düşündüğümde halen öfkelenirim.	1	2	3	4	5

EK-8 KARANLIK ÜÇLÜ ÖLÇEĞİ ÖRNEK SORULAR**KÜÖ**

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.</i>	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Sırlarınızı anlatmak akıllıca değildir.	1	2	3	4	5
3. Her ne pahasına olursa olsun, önemli kişileri kendi tarafına çekmelisin.	1	2	3	4	5
5. Daha sonra insanlara karşı kullanabileceğiniz bilgilerin izini kaybetmemek (bilgilerin kaydını tutmak) akıllıcadır.	1	2	3	4	5
7. İnsanların bilmesi gerekmeyen şeyleri onlardan saklamalısınız.	1	2	3	4	5
9. Birçok insan manipüle edilebilir.	1	2	3	4	5
11. İlgi odağı olmaktan nefret ederim.	1	2	3	4	5
13. Özel biri olduğumu biliyorum, çünkü herkes bana sürekli böyle söylüyor	1	2	3	4	5
15. Biri bana iltifat ederse mahcup olurum.	1	2	3	4	5
17. Ortalama biriyim.	1	2	3	4	5
19. Yetkililerden intikam almak hoşuma gider.	1	2	3	4	5
21. İntikam hızlı ve çirkin (bedeli ağır bir şekilde) olmalıdır.	1	2	3	4	5
23. Başkalarına karşı kaba olabildiğim doğrudur.	1	2	3	4	5
25. Yasa dışı işlere bulaşmaktan dolayı hiç sorun yaşamadım.	1	2	3	4	5
27. İstedığimi almak için her şeyi söylerim.	1	2	3	4	5

EK-9 İNTİKAM ÖLÇEĞİ ÖRNEK SORULAR

İÖ

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.</i>	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Bana yanlış yapan birinden öç almak için zamanımı harcamaya veya çaba sarf etmeye değmez.	1	2	3	4	5	6	7
3. Beni inciten herhangi birinin hesabını görmeye çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
5. ‘Bırak geçmiş geçmişte kalsın.’ sözü yaşam felsefemdir.	1	2	3	4	5	6	7
7. Biri beni çok sinirlendirdiğinde sadece kızmakla yetinmem, bunun acısını ondan çıkarırım.	1	2	3	4	5	6	7
9. Kinci biri değilim.	1	2	3	4	5	6	7
11. İntikam ahlaksal olarak yanlıştır.	1	2	3	4	5	6	7
13. Eğer haksızlığa uğramışsam, intikamımı almadan duramam.	1	2	3	4	5	6	7
15. Genellikle merhamet göstermek intikam almaktan daha iyidir.	1	2	3	4	5	6	7
17. ‘Sana taş atana gül atmak’ her zaman daha iyidir.	1	2	3	4	5	6	7
19. Öç almak zevklidir.	1	2	3	4	5	6	7

EK- 10 BENCİLLİK ÖLÇEĞİ ÖRNEK SORULAR

BÖ

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.</i>	(1) Onaylamıyorum	(2) Kararsızım	(3) Onaylıyorum
1- Kendime ve başkalarına yardım edecekse “beyaz yalanlar” söylemekle ilgili problemim olmaz.	1	2	3
3- Arkadaşlarımı, avantaj kazanmak için zaman zaman manipüle ederim	1	2	3
5- Hedeflerime ulaşmam söz konusu olduğunda başkalarını dikkate almam	1	2	3
7- Her zaman dürüst olmak gerekmez. Çünkü bazen dürüstlük zarar getirir	1	2	3
9- Başkalarından çıkar sağlamak hoş değildir ancak bazen sadece bunu yapman gereken zamanlar vardır	1	2	3
11- Hayatta genellikle almak vermekten daha önemlidir	1	2	3
13- Paramı ihtiyacı olan arkadaşlarıma vermektense zor günler için biriktirmeyi tercih ederim	1	2	3
15- Bazen kendi iyiliğim, hatta onların da iyiliği için başkalarına yalan söylerim.	1	2	3
17- Samimi olmak gerekirse, genel olarak bakıldığında, ben oldukça bencil bir insanım	1	2	3

